

Jordanovská kultura na východě Čech

Die Jordanów-Kultur im Osten Böhmens

Milan Zápotocký

Předloženo redakci v prosinci 2015

Práce informuje o časně eneolitické jordanovské kultuře (JK) ve východní části Čech. Analýza sídlištních souborů z cihelny v Úhřeticích (Úhřetice) a několika dalších lokalit ukázala, že keramika staršího stupně JK má ve východní části Čech odlišný ráz oproti keramice ze západní části středních a ze severozápadních Čech. Z tohoto hlediska lze českou skupinu JK v tomto období dělit na dvě facie. Pro východní facii je charakteristická častá aplikace kurvilineárních motivů a technika kanelování. Její ornamentika je blízká stylu předchozího horizontu Střešovice a staršího stupně moravské skupiny JK. Na západě tyto „východní“ motivy téměř chybějí, naopak jsou tam běžné motivy, jež východní facie nezná – žebříčky, mřížkované trojúhelníky, rhomby, a technika brázděného vpichu. Obě podskupiny (facie) mají společné motivy klikatek a krokvic skládaných z pásů linií (ty jsou vlastní staršímu stupni všech skupin JK). Předpokládáme, že tato územní bipartice byla důsledkem přirozené regionalizace vývoje JK následujícího po horizontu Střešovice: zatímco v západní části ekumeny vývoj probíhal samostatně (event. s kontakty na poströssenské prostředí Bavorska a západních Čech), regiony na východě formoval užší styk s moravskou a slezskou skupinou JK. Otázkou zůstává nepoměr mezi nálezovým fondem: většina materiálů východní podskupiny spadá do úrovně staršího stupně JK. Nálezy srovnatelné s mladším a pozdním stupněm západní podskupiny na východě prakticky chybějí.

S užší vazbou východočeské facie na moravskou a slezskou skupinu souvisí i relativně vyšší počet českých nálezů rané měděné industrie na východě země. Zdejší nálezy měděné industrie a příbuznost s keramikou slezské a moravské JK jsou faktory, jež naznačují význam východočeské JK při redistribuci těchto prestižních předmětů dále na sever.

Východní Čechy, časný eneolit, jordanovská kultura, struktura osídlení, periodizace, měděná industrie

The Jordanów culture in eastern Bohemia. The article addresses the Early Eneolithic Jordanów culture (JK) in the eastern part of Bohemia. An analysis of settlement assemblages from the brickworks in Úhřetice and several additional sites demonstrated that pottery of the early stages of JK is different in nature in the eastern part of Bohemia compared to pottery from the western part of central and northwest Bohemia. From this perspective it is possible to divide the Bohemian JK population in this period into two subgroups. The eastern subgroup is characterised by the frequent application of curvilinear motifs and the fluting technique. This decoration is similar to the style of the preceding Střešovice horizon and the early stage of the Moravian JK group. In the west these 'eastern' motifs virtually disappear, while on the contrary there are motifs common in the area that are unknown in the eastern subgroup – ladders, cross-hatched triangles, rhombi and the technique of furrowed strokes. Both subgroups have common motifs of zig-zag and chevrons composed of bands of lines (typical for the early stage of all JK groups). It can be assumed that this regional bipartition was the result of the natural regionalisation of JK development following the Střešovice horizon: while development occurred separately in the western part of the settled area (or possibly in contact with the Post-Rössen groups of Bavaria and west Bohemia), regions in the east formed closer ties with the Moravian and Silesian group of JK. The disparity between the find inventories remains unexplained: the majority of materials from the eastern subgroup date to the early stage of JK. Finds in the east that are comparable to the late and final stage of the western subgroup are for the most part lacking.

Also related to the closer ties between the east Bohemian subgroup and the Moravian and Silesian group is the relatively higher number of Bohemian finds of early copper industry in the eastern part of the country. The local finds of copper industry and their similarity to Silesian and Moravian JK pottery are factors indicating the importance of the east Bohemian JK in the redistribution of these prestigious items to the north.

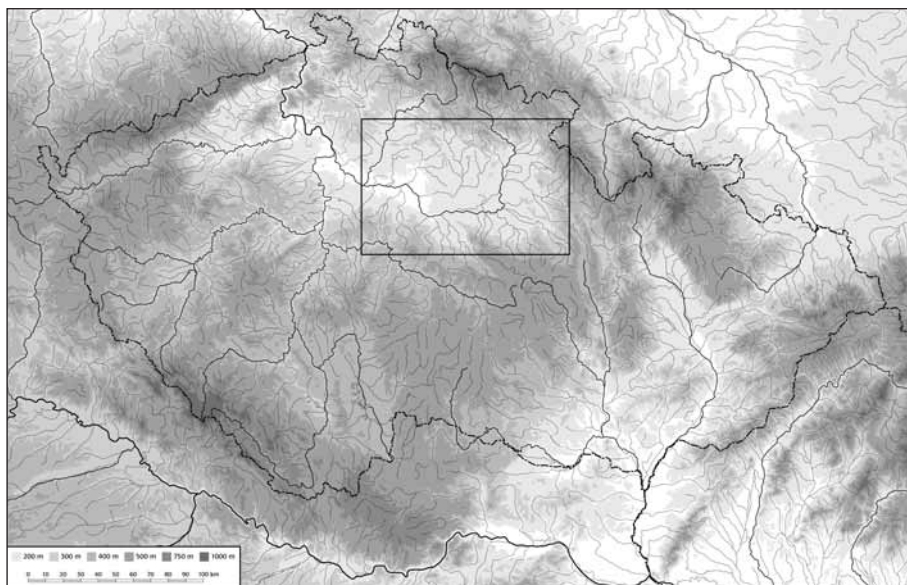
East Bohemia, Early Eneolithic, Jordanów culture, settlement structure, periodisation, copper industry

1. Na úvod: stav problematiky a úkol práce

1.1. Jordanovská kultura (JK)

Jordanovská kultura (JK) představuje územním rozsahem, počtem lokalit i kvalitou nálezové báze nejvýraznější složku českého i středoevropského časného eneolitu (obr. 1A, 1B). Svým původem a celkovým habitem je jedním ze článků tzv. epilingyelského horizontu – ře-

tězce kultur vyrostlých na podloží mladšího lengyelského stupně (LgK III) v prostoru mezi středním Podunajím, slezským Poodřím a středoněmeckým Polabím, a označovaných jako kultury Balaton-Lasinja – Ludanice – Bisamberg-Oberpullendorf – Jordanov (= stupeň LgK IV: Pavúk 2000). V Čechách, stejně jako na Moravě a ve Slezsku, trvá až do mladší poloviny časného eneo-

Obr. 1A. Česká republika, v rámečku oblast zpracovaná v této práci. Kresba redakce, podklady M. Zápotocký. — **Abb. 1A.** Tschechische Republik, im Rahmen das in diesem Aufsatz behandelte Gebiet. Zeichnung Redaktion, Unterlage M. Zápotocký.

litu, kdy ji střídá nálezově podstatně hůře reprezentovaný horizont časně eneolitických pohárových skupin (Zápotocký 2013, tbl. 1). Z nadregionálního hlediska se toto období jeví jako doba jistého optima, během něhož se právě prostřednictvím jordanovské kultury dostávaly nejstarší měděné artefakty do prostředí pozdně mesolitických komunit na území Velké evropské nížiny (Klassen 2000, 241; Grygiel 2008, 2023). Touto aktivitou je též zdůvodňováno bohatství slezských nekropolí JK (Jordanów, Dobkowice, Tyniec Mały) – a také středoevropských Třebestovic (kap. 3.1). Pokud jde o časové zařazení, radiokarbonová data pro tento časový horizont už vcelku spolehlivě ukazují na zhruba dvou až třistaletý interval mezi 43./42.–40./39. stol. před Kr.¹

Územně se jordanovská kultura dělí do **čtyř skupin** – moravské, slezské, české a středoněmecké (obr. 1B). Ty se na první pohled liší více či méně výraznými rozdíly v keramické výbavě. Zřetelná je užší vazba české skupiny – a speciálně pak, jak uvidíme, její východočeské facie – na slezskou skupinu, u moravské skupiny se zase místy uvažuje o plynulém přechodu do dolnorakouské skupiny Bisamberg – Oberpullendorf (Rakovský 1989, 63; Koštuřík 1997, 99; Pavelčík 2001, 261). Mezi skupinami je značný rozdíl i v **počtu lokalit** a tomu odpovídající velikosti teritoria. Zatímco z polského Slezska je hlášeno na dvacet lokalit, soustředěných jižně od Wrocławu (Wojciechowski 1966, mapa 1; Czarniak 2011; Furmanek et al. 2013, 376), a ze středního Německa jen

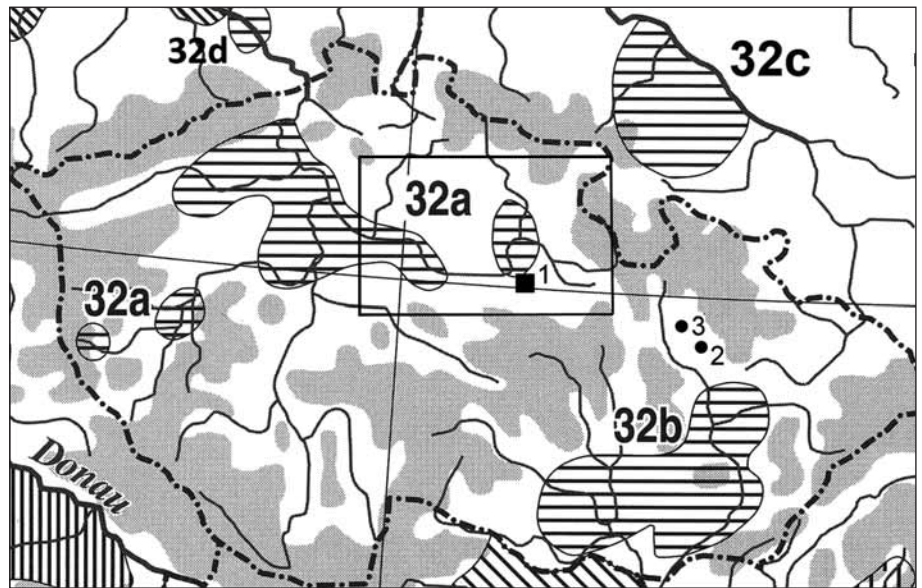
osm (čtyři dle Kaufmann 1995, Karte 1, další čtyři nově hlášeny z okruhu Drážďan: Brestrich 2013), na Moravě se jejich stav dá odhadovat na několik desítek (soudě dle Kazdová — Koštuřík — Rakovský 1994, 153, mapa Abb. 11: 22 lokalit). U české skupiny, nálezově nejbohatší, se tento počet – včetně schussenriedského stupně – pohybuje dnes už mezi 100–120 lokalitami (kap. 3.1). A liší se též **složením nálezového fondu** jednotlivých skupin. Zatímco slezskou skupinu reprezentují především pohřebiště, známá bohatstvím měděných artefaktů – ozdob, ale též „těžkých“ nástrojů (kap. 3.1), v české skupině, jež je prokazatelně agrární formací (Neustupný 2008, 43), naopak výrazně převažují nálezy sídlištního rázu a pohřebiště, resp. lokality s více než dvěma hroby, zde známe jen dvě: z Prahy - Bubence s osmi hroby, z nichž pět je spolehlivě žárových (Dobeš — Kostka — Popelka 2010), a z Třebestovic B (kap. 3.1). Podobně je tomu u středoněmecké skupiny, kde z osmi sídlištních lokalit jsou jen dva hroby, oba kostrové (Wulfen: Kaufmann 1995, 76), a u moravské skupiny, známé opět prakticky jen ze sídlišť, uvádí P. Koštuřík (1997, 97) 2 hroby kostrové, 1 žárový.

Podstatný význam pro naše téma, stejně jako pro další studium jordanovské kultury, má její **periodizace**. V případě slezské skupiny se, pokud vím, o vnitřní chronologii dosud nemluvílo; teprve K. Czarniak (2011) uvažuje podle stratigrafie tří jámových objektů z Dobkowic o chronologických rozdílech v technice výzdoby (ve stratigraficky starším objektu č. 6 konstatuje relativně vyšší frekvenci motivů zlábkovaných oproti rytým).

Pro moravskou skupinu, jejíž historie se začala psát relativně pozdě – tamní jordanovské nálezy byly zprvu brány za součást posledního stupně malované keramiky – MMK IIc (jak už J. Palliardi v r. 1919: Šimek 1935; Vildomec 1930, 37; Podborský 1993; 2010) – je navrženo rozdělení do tří stupňů tvořících finální stadium lengyelské kultury, tzv. epilengyel (LgK IV): po stupni protojordanovském (LgK IVa, horizont Střešovice – Troubelice/uničovská skupina) následují dva stupně vlastní JK (LgK IVb, c), z nichž mladší charakterizuje silnější výskyt

¹ Kupř. Stadler — Ruttkay 2007: 4180/4115–4130/4025 BC; Zalai-Gaál — Osztás — Somogy 2014: 4180/4050–4130/3920 BC; pro slezský Tyniec Mały: 4336–4071 a 4098–3854 BC (Kulczycka-Leciejewiczowa 1993, 10), stejně jako novější data pro českou skupinu jordanovské kultury (Tuchoměřice, Praha - Dáblice, Dolní Liboc, Kněžívka, Bdeněves: Sankot — Zápotocký 2011, 109; Křišťuf 2012; Dobeš — Metlička 2014, 82). Pozdně lengyelská fáze Střešovice, zhruba paralelní s jihoněmeckou aichbühlskou skupinou, by dle tamních dendrodat měla spadat do průběhu 43. století BC (Strobel 2000, 212; Dobeš — Kostka — Stolz 2007, 110) a podobně fáze MMK/MÖG IIb dle ¹⁴C dat do intervalu 4375–4130 BC (Ruttkay — Tischler-Nicola — Stadler 2014, Abb. 18).

Obř. 1B. Jordanovská kultura ve střední Evropě – rozšíření a rozdělení na skupiny: českou (32a), moravskou (32b) a slezskou (32c) podle Buchvaldek – Košnar – Klír 2007, mapa 32, doplněna skupina středoněmecká (32d). **1** – Úhřetice, **2** – Rybníček, **3** – Troubelice. V rámečku území sledovaná v této práci. – **Abb. 1B.** Jordanów-Kultur in Mitteleuropa – Ausbreitung und Einteilung in Gruppen: böhmische (32a), mährische (32b) und schlesische (32c) nach Buchvaldek – Košnar – Klír 2007, Karte 32, ergänzt um mitteldeutsche Gruppe (32d). **1** – Úhřetice, **2** – Rybníček, **3** – Troubelice. Im Rahmen das in diesem Aufsatz behandelte Gebiet.

kanelované výzdoby a motiv „vlčích zubů“ – pás proti sobě stojících šikmo šrafovaných trojúhelníků (Koštuřík 1997; 2007; Čižmář et al. 2004; Kalábková 2010).

Periodizace české skupiny JK je založena na analýze a komparaci souborů z Pražsko-slánské oblasti a severočeského Polabí. Od 60. let min. století, poté co B. Novotný (1950) oddělil „vlastní jordanovskou skupinu“ od moravské malované keramiky (MMK) a tzv. nepomalované keramiky moravského rázu, a po zjištění, že část tvarů z té poslední není lengyelská, ale že reprezentuje párou, závěrečnou fázi kultury s vypíchanou keramikou (Steklá 1959, 256), se zde postupně ustavovala sekvence tří stadií pozdně lengyelského horizontu: (1) pozdní fáze k vypíchané keramice (VK V) – (2) fáze Horní Cetno (MMK IIb)/Střešovice (MMK IIc) – (3) jordanovská kultura (Zápotocká 1969; 1981). Následně – a souběžně s definicí časného eneolitu – byl odlišen starší a mladší stupeň JK (Neustupný 1969), zpracován korpus středočeských lokalit, rozdělených do čtyř stupňů (považovaných zčásti za souběžné: Lüning 1976), rozpoznána skupina Jenštejn jako fáze předcházející schussenriedský stupeň (Zápotocký – Dreslerová 1996) a naznačena možnost odlišit ve starším, klasickém stupni JK mladší fázi, charakterizovanou převahou žebříčkových motivů, rombů a mřížkovaných trojúhelníků (Sankot – Zápotocký 2011). Pozdní, schussenriedský stupeň bylo možné širěji definovat podle sídlištních souborů z Trmic (Zápotocký 1996; Cvrková – Koutecký – Zápotocký 2012), Valova (Dobeš 2000) a Prahy - Krče (Smejtek – Sušická 2009). V těch letech jsme jej ještě chápali – na rozdíl od původního pojetí domácí proveniencí (jak už Stocký 1926, 77; Filip 1948, 140; Novotný 1950, 220 ad.; kategoričtý též Lichardus 1998, 22) a s ohledem na koncepci E. Neustupného (Neustupný 1969; souhrnně in: Neustupný 2008 a J. Lüning 1976) – jako svébytnou „post-jordanovskou“ skupinu. S novými materiály (kupř. Dobeš – Metlička 2014), ale zejména s přesnější definicí mladšího jordanovského stupně (Dobeš – Kostka – Stolz 2007) přibývá jistoty, že představuje pozdní, koncové období jordanovské kultury.

1.2. Otázka jordanovského osídlení východních Čech

Otázku jordanovského osídlení východních Čech sledoval ve své, bohužel nezveřejněné kandidátské disertaci M. Vávra (1981; stručně in: Vávra 1989) a my jsme se jí dotkli v práci o starším úseku časného eneolitu (Vokolek – Zápotocký 2009). V té jsme se podrobněji věnovali staršímu, lengyelskému období této oblasti, zatímco u mladšího, jordanovského, jsme se omezili – též s ohledem na značný rozsah souborů z úhřetického sídliště – jen na soupis. Nicméně již na této úrovni se projevila jistá specifičnost jak jmenované lokality, tak zdejšího regionu, což ale – jak se při bližším pohledu ukazuje – platí pro celou východní polovinu země. Úkolem naší práce je onu odlišnost konkretizovat: nejprve na příkladě analýzy keramiky z výzkumu V. Vokolka v úhřetické cihelně (kap. 2) a poté celkovým přehledem pramenů, jež jsou dnes k osídlení této části Čech v daném období k dispozici (kap. 3).

Z **územního hlediska** sledujeme nálezový stav ve východní polovině tzv. starého sídelního území, administrativně odpovídající východní části Středočeského kraje a oběma východočeským krajům, Hradeckému a Pardubickému. Na západě je její přirozenou hranicí okraj černokosteleckých lesů, jejichž masiv, oddělující ještě v raném středověku pražské Povltaví od Kouřimska (srv. kupř. Kudrnáč 1963, 216 n., obr. 16), tvoří výraznou přírodní hranici dělicí střední Čechy na dva samostatné sídelní regiony – západní a východostředočeský. Západní hranice raně středověkého osídlení odpovídala zhruba linii Čelákovice – střední tok Výmoly – horní tok Šembery a podobně tomu bylo i v jiných pravěkých obdobích, včetně časného eneolitu (mapa obr. 10 B).

Problémem je rekonstrukce **pramenné základny**. Už při kompletaci pozdně lengyelských materiálů pro práci z r. 2009 jsme narazili na dvě obtíže. První je charakter keramiky, daný – zejména u nezdobených a zásobních tvarů – vysokým podílem obecně lengyelských

znaků, což ztěžuje či vůbec znemožňuje bližší (skupinové, chronologické) určení. Druhou, neméně podstatnou obtíží je značný podíl nálezů dosud nezpracovaných a nálezů ve zprávách, hlášeních či literatuře určených jako „jordanovské“ dle koncepce A. Stockého (*Stocký 1926*, 170–172). Museli jsme proto odlišit vedle tří skupin spolehlivě určitelných (rázu moravské malované keramiky stupňů MMK I, MMK II a jordanovské kultury – jak už *Novotný 1950*) ještě skupinu čtvrtou, zahrnující právě onu početnou skupinu nálezů nezpracovaných, nedostupných či ztracených. Její podíl v nálezové bázi dosahoval téměř 50 %.

S rozšířením tématu na východní část středních Čech se situace opakuje. Také zde připadá značné procento nálezů na položky, jejichž určení jako jordanovské považujeme důvodně za nejisté či nespolehlivé. Pro soupis nálezů (*kap. 5*) jsou k dispozici především dva prameny. Tím prvním je kandidátská dizertace M. Vávry (*Vávra 1981*), jejíž katalog podchycuje nálezový stav do 70. let min. století a lze jej brát – pokud jde o určení nálezů v rámci pozdně lengyelské sekvence – s ohledem na autorovu specializaci za spolehlivý. Druhým pramenem, dnes hojně využívaným k různým přehledům a studentským pracím, je archiv pražského ARÚ, resp. jeho elektronická databáze, sahající prakticky do současnosti. Její údaje jsou ale v tomto směru už zčásti nejisté, též proto, že jde o záznamy přejímané ze starší literatury, z let, kdy se, jak už řečeno, jako „jordanovské“ běžně označovaly nálezy z celého období tzv. pozdně lengyelského horizontu. V případě našeho tématu se to týká značného počtu lokalit z Kolínska, kde dosud stále ještě základní soupis F. Dvořáka určuje jako „jordanovské“ i nálezy z pozdní fáze kultury vypíchané keramiky (VK) či kultury nálevkovitých pohárů (KNP) – srv. kupř. hroby koncové fáze VK z Kolína - Sendražic, obsahující dle něho – a v souladu s dobovou konvencí – „běžnou jordanovskou keramikou“, nebo hroby KNP z Hradenína, Plaňan, Poboří (*Dvořák 1936*, 25–6, obr. 4).

Z těchto důvodů jsou lokality v soupisu nalezišť (*kap. 5; tbl. 4*) rozděleny na jisté (**jord.**) a nejisté („**jord.**“), přičemž při hodnocení sídelních poměrů (*kap. 3.1*) a datování (*kap. 3.2*) vycházíme jen z těch jistých.

2. Sídelní areál jordanovské kultury v Úhřeticích²

2.1. Poloha, výzkum, objekty a charakter sídelního areálu

Polykulturní sídelní areál na katastru Úhřetic a sousedních Tuněchod je situován při severním čele sprašové návěje v soutoku Chrudimky s říčkou Novohradskou, při SZ okraji obce (*obr. 2: A*). Od počátku 20. stol. jej z obou stran narušovaly dvě cihelny, od východu Kopistova, od západu Slavíkova (*obr. 2: B*), přičemž v obou se od samých počátku těžby objevovaly objekty z různých

období pravěku, především z neolitu. V Kopistově cihelně už v r. 1901 prozkoumal J. L. Píč část žárového pohřebiště slezskoplatěnické kultury, současně zde byly objeveny i neolitické objekty a uňetické kostrové hroby. Nečetné neo- a eneolitické nálezy odtud jsou i ze sběrů L. Šnajdra a z výzkumů pardubického muzea a pražského ARÚ ze 30. až 50. let (*Venci 1963*, obr. 2: mapa s linií těžní stěny v l. 1956–58). Jordanovská keramika odtud tehdy hlášena nebyla, ale někdy z těch let je džbán schussenriedského typu, resp. se schussenriedskou výzdobou, ale s uchem nasazeným, na rozdíl od pravých džbánů tohoto typu, na okraj; uložený je ve sbírce Prehistorického ústavu KU v Praze (*obr. 18: 4; srv. zpráva čj. 118/45 v ARÚ; Novotný 1950*, obr. 20: 3).

K objevu objektů jordanovské kultury zde došlo až během výzkumu hradeckého muzea v l. 1976–1977 a 1979, vedeném V. Vokolkem. Během tří sezón byla prozkoumána plocha 4675 m² a odkryto celkem 92 objektů z neolitu (LNK, VK včetně žlabů a kúlů neolitických chat), raného a staršího eneolitu (jordanovská, KNP) a starší doby bronzové (*Vokolek 1980*). Jordanovská keramika se našla ve výplni deseti objektů, z nichž funkčně lze interpretovat tři jako hliníky (obj. 31, 38, 85), šest jako síla (obj. 50, 51, 61, 66, 79, 83) a jeden jako jámový objekt neurčitého účelu (obj. 88); *obr. 2: C*. Popis a plány objektů jsou obsaženy v práci z r. 2009 (*Vokolek — Zápotocký 2009*), zde se v souladu s naším tématem omezíme jen na data nezbytná k analýze keramických souborů:

Objekt 31 – hliník (*obr. 2: D*). Objekt nepravidelného oble trojúhelníkovitého půdorysu, ca 20 x 19 m, dno rozčleněné v mnoho nepravidelných jam a laloků, max. hl. 150 cm (od hladiny skryvky). Narušen byl objekty LNK, VK a KNP, které se však daly ve spodních partiích odlišit. V sektoru F *kostrový pohřeb* na zádech s pokrčenými nohama, Z–V, tváří k J, vybavený čtyřmi nádobami (pohár, džbán, mísa, mísa na nožce), uložený v době, kdy hliník již ztratil svou funkci a byl zanášen.

Objekt 38 – rozsáhlý hliník VK, který porušil objekt LNK; při odkryvu pozorovány nejméně dva větší zásahy, patrně JK (dosud nezpracováno).

Objekt 50 – silo. Kruhovitá jáma zásobního charakteru o průměru 142 x 144 cm, hl. 68 cm. Kromě keramiky JK též broušená industrie: sekera-teslice, motykovitý sekeromlat.

Objekt 51 – silo. Kruhovitá jáma o průměru 174 x 174 cm, hl. 70 cm. Keramika JK (?) atypická.

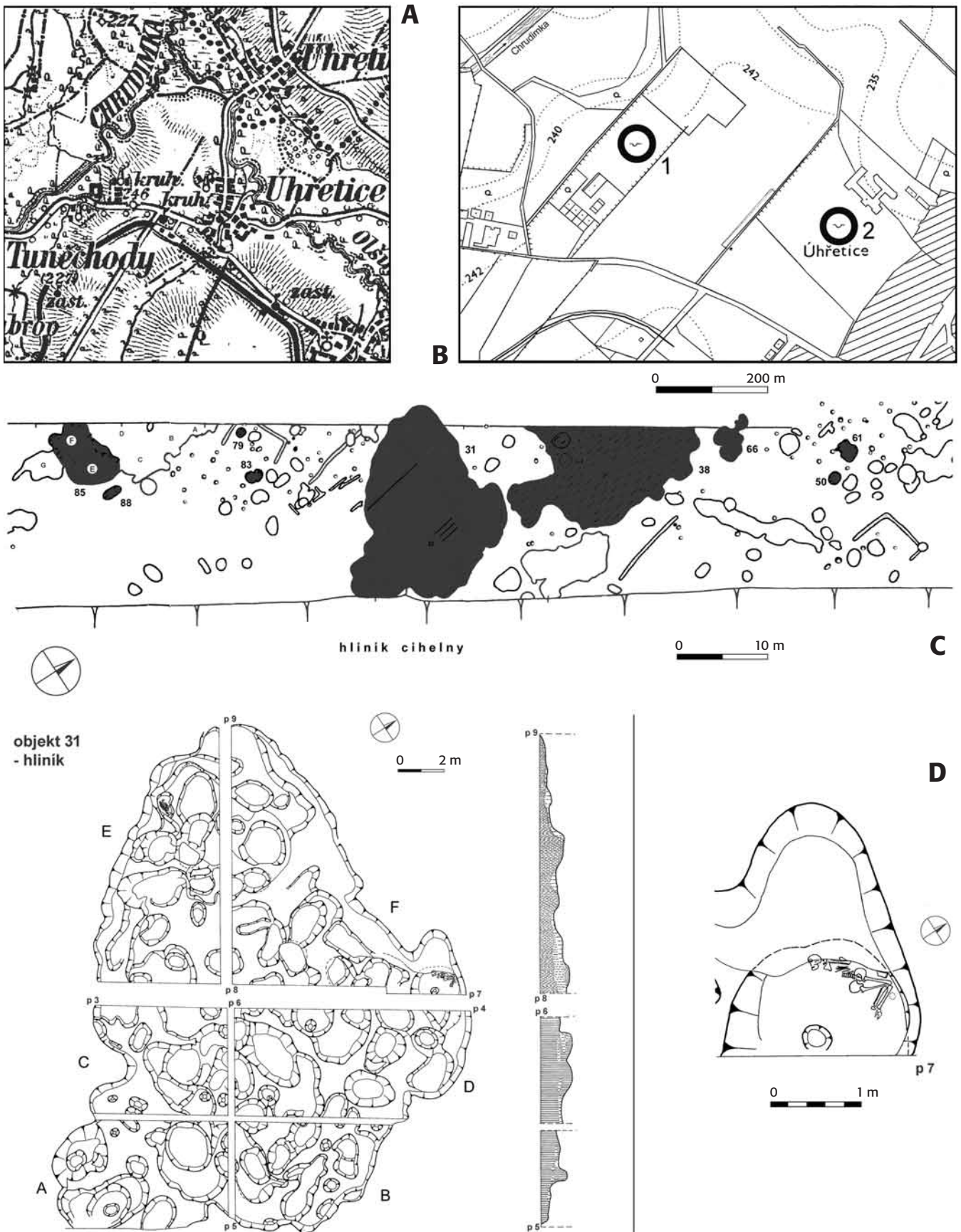
Objekt 61 A – silo. Kruhovitá jáma o průměru 170 x 170 cm, hl. 47 cm, zapuštěná do střední partie oválné jámy LNK o rozměrech 265 x 130 cm, hl. 45 cm; z výplně jordanovská keramika.

Objekt 66 B – silo. Soujámí nepravidelného půdorysu složené ze tří částí (A–C) s nálezy LNK, VK, z povrchu objektu a části B (nepravidelně oválné, v Z části s kruhovitou jámou 205 x 204 cm, hl. 51 cm) též keramika JK.

Objekt 79 – silo. Jáma kruhového půdorysu, 118 x 110 cm, hl. 79 cm; z výplně jen několik atypických jordanovských (?) střepů.

Objekt 83 – silo s hromadným pohřbem psů. Objekt složený ze dvou částí, patrně současných, v jižní části jáma

² Zkratky použité při popisu a datování nálezů: jord. – jordanovský; obj. – objekt; ker. – keramika. Kultury: JK – jordanovská; LNK, VK – s lineární a vypíchanou keramikou; LgK – lengyelská; MMK – s moravskou malovanou keramikou; KNP – nálevkovitých pohárů. ARÚ – Archeologický ústav AV ČR v Praze.

Obř. 2. Úhřetice, okr. Chrudim – **A, B:** poloha cihelen na mapě 1 : 50000 (stav v 1. pol. 20. století) a na katastrální mapě. – **C:** plán výzkumu V. Vokolka v l. 1976–1979, objekty s nálezy jordanovské keramiky černě. – **D:** objekt 31 – polykulturní hliník a kostrový pohřeb v sektoru F. Podle Vokolek – Zápotocký 2009, obr. 34, 35. – **Abb. 2.** Úhřetice, Landkr. Chrudim – **A, B:** Lage der Ziegeleien auf der Karte 1 : 50000 (Stand zur 1. Hälfte des 20. Jahrhunderts) und auf der Katasterkarte. – **C:** Grabungsplan V. Vokoleks 1976–1979, Objekte mit Keramik der Jordanów-Kultur schwarz. – **D:** Objekt 31 – polykulturelle Lehmgrube und Körpergrab in Sektor F. Nach Vokolek – Zápotocký 2009, Abb. 34, 35.

zásobního charakteru, 175 x 135 cm, hl. 65–80 cm, s pěti rituálně uloženými kostrami psů pohřbenými v době, kdy už byla částečně zaplněna. Při lebce třetího z psů (c) stála při stěně jámy nádoba – džbánec JK, ústím obrácený k Z (odcizen). Z povrchu a výplně kromě jordanovské též keramika LNK a VK.

Objekt 85 – hliník. Rozměrné soujámí rozčleněné na několik objektů rozdílného stáří (většinou VK). Jordanovské k. náležely části E a F, tvořící původně zřejmě jeden objekt – hliník osmičkového půdorysu; zcela prozkoumána jen část E (nepravidelně oválná, níže kruhovitá, 190 x 170 cm, hl. 76 cm). Část F též rozčleněna do několika prohlubní, zčásti zásobnicového charakteru, s nálezy opět výlučně jordanovskými. Pro funkci soujámí jako stavební jámy v blízkosti povrchové stavby svědčí část mazanícové stěny chaty v podobě dvou bloků, spadlá do části E.

Objekt 88 – jáma vanovitěho tvaru, tvarem připomínající neolitické úzké štěrbinovité útvary neznámé funkce, označované někdy jako kultovní; z výplně jen atypické střepy jordanovského rázu.

Struktura a typ sídelního areálu. Při hodnocení sídelní situace je třeba vzít v úvahu, že skrývka na čitelné sprašové podloží musela být, s ohledem na požadavek zvládnout odkryv celé ohrožené plochy, provedena mechanicky, pomocí buldozeru, a sice do hloubky v průměru 70 cm, čímž spolu s ornici bylo skryto i nadloží charakteru kulturní vrstvy. To je zřejmě důvodem, proč se našly jen jámové objekty, zatímco stopy event. povrchové zástavby (žlaby, kúlové jámy) byly zřejmě z valné části zničeny skrývkou.

Z rozptylu desítky objektů různé funkce na ploše ca 20 x 90 m usuzujeme, že výzkum zde zachytil východní část či okraj sídelního areálu, jenž odtud zřejmě pokračoval dále k západu (srv. plán obr. 2: C); v tomto směru ale odkryvy, poté co cihelna v r. 1980 zastavila těžbu, nepokračovaly, a další jordanovské objekty nejsou hlášeny ani z plochy zkoumané v l. 2006–2007 v sousední tuněchodské cihelně (Tichý — Thér — Papineschi 2006). Podle funkční interpretace se jednalo o šest sil, jednu jámu neurčité funkce a tři rozměrné polykulturní hliníky. Objekty této velikosti se běžně interpretují jako tzv. komunální hliníky, sloužící k těžbě hlíny pro přípravu mazanice k omítnutí stěn více staveb (Soudský 1966), a jejich výskyt i velikost se tak berou jako nepřímé svědectví povrchové zástavby (pro českou skupinu JK podrobněji Sankot — Zápotocký 2011, 81; Dobeš — Metlička 2014, 52). Na existenci nadzemních staveb ukazuje též mazanícová kra při východní straně hliníku 85, interpretovaná V. Vokolkem jako spadlá část stěny domu, a snad také dvojice souběžných žlabů obj. 87, 89, vzdálených od sebe ca 10 m, zachycená v jižním okraji téhož hliníku.

Shluk deseti sídelních objektů jordanovské kultury odkrytý v úhřetické cihelně lze tedy interpretovat, za předpokladu jejich relativní současnosti – jako torzo sídelního areálu situovaného v otevřené poloze, při soutoku dvou vodních toků. Podle počtu objektů (10), jejich funkce (hliníky, síla) a rozptylu na ploše ca 18 arů bychom soudili, že příslušný obytný areál sestával z více povrchových staveb. Podle analogií z období pozdně len-gyelského horizontu by přitom v úvahu připadal typ roz-

ptýlené nebo řadové, nicméně integrální zástavby, složené nejspíše z pravoúhlých dvouprostorových domů (kupř. Košťurík — Šebela 1994; Pavúk — Bátora 1995; Ganslmeier 2009; Šmíd 2011).

2.2. Keramika

Pokud jde o počet a kvalitu, pak větší soubor jordanovské keramiky poskytl jen objekt 31 (566 zlomků, 5 nádob; *tbl. 1*). Představuje sice nejpočetnější jordanovský soubor z východu Čech, získaný ale z různých sektorů, vrstev a prohlubní tohoto obřího hliníku. Navíc jde o keramiku značně zlomkovitou, morfologicky vytříděnou z nálezového souboru chronologicky silně smíšeného, s výrazným podílem dalších tří kultur: z celkového počtu ca 7500 zlomků připadá na keramiku JK jen 7,6 %, zatímco na keramiku LNK + VK + KNP celkem ca 25 % a zbývajících 68 % na atypický pravěk (*tbl. 1*). Soubory ze zbývajících objektů (*tbl. 2*) jsou pak jednak malé, od 8 až 15 zlomků (obj. 61, 66, 83) do ca 50 zlomků (obj. 50, 85 EF), jednak atypické (obj. 51, 79, 88) či dosud nezpracované (obj. 38), a navíc pocházejí opět z více či méně polykulturních kontextů.

Tvarový repertoár, výzdobný styl a četnost zdejší keramiky jsou už dostatečně kresebně dokumentované (Vokolek — Zápotocký 2009, 604–633, obr. 37–52), zbývá otázka její tvarové a výzdobné charakteristiky. Protože o žádném z uvedených souborů – snad jen s výjimkou síla obj. 50 – nelze s ohledem na nálezné poměry uvažovat jako o chronologicky uzavřeném celku, nezbyvá než hodnotit keramiku z úhřetického sídelního areálu *en bloc*. Znamená to, že výsledný obraz bude sice relevantní co do rekonstrukce typového spektra, chronologicky ale rozostřený (k datování srv. *kap. 3.2*).

2.2.1. Tvary

V keramickém fondu z desítky úhřetických objektů, v naprosté převaze střepovém a navíc značně zlomkovitým, jsme s větší či menší jistotou identifikovali devět tříd nádob (včetně vaniček), desátou tvoří naběračky a lžíce:

1. Poháry

Oba zde přítomné typy jsou bezuché, nezdobené:

11. kalichovitý, *obr. 3: 1*, má kónické stěny široce rozvřené, jen lehce prohnuté a tvarem tak odpovídá obrácené plášťové nožce mísy; okraj římsovitý, dno úzké, ploché s výrazným polokulovitým omfalem;

12. džbánovitý, *obr. 3: 2, 3*, tvarem odpovídají džbánům 1. typu; tělo hladké či se třemi pupíky na výdutí, dno oblé či s mělkým omfalem.

2. Džbány

21. jednouché s kónickým hrdlem přímým až slabě prohnutým, oble či schůdkem odsazeným od těla s výraznou horní (*obr. 3: 4*) či střední výdutí (*obr. 3: 15; 4: 25, 30; 5: 3, 6*), zdobené i nezdobené (*obr. 3: 9, 10*);

22. jednouché s hrdlem válcovitým, slabě až výrazně prohnutým (*obr. 3: 6, 26; 5: 1, 2*), ostře či měkce nasazeným na tělo s horní výdutí; zdobené i nezdobené (*obr. 3: 8*);

ÚHŘETICE, objekt 31 – hlíník, frekvence pravěké keramiky v sektorech a vrstvách

Sektor – vrstva	Blížíší údaje	NEOLIT			KNP	Pravěk atyp.	JORDANOVSKÁ	
		LNK orn.	VK orn.	atyp.			zlomků (zl.), nádob (N) celkem, v závorce počet vyobrazených	ASČ 2009, obr. č.
povrch		2	8			300	1	
A – 1		8	36	10		227	45 (19)	37: 1–19
2		2	13	7		69	26 (18)	37: 20–24; 38: 1–13
3			2	2		29	4 (3)	38: 14–16
4		2	4	2		10	2 (2)	38: 17, 18
B – 1		13	187	468		3	24 (13)	39: 1–13
2		4	68	80	1	30	6 (6)	39: 14–19
3, 4, 5	jáma ve střed. části (ve vrstvách 3, 4, 5)	3	18	17				
	jáma u těžní stěny (ve vrstvě 3)	2	10	32				
	jáma u J okraje (ve vrstvách 3, 4)	2	30	46				
	jamka u profilu (ve vrstvách 4, 5)		4	10		1		
C – 1		7	32	7		789	146 (44)	39: 20–25; 40: 1–27; 41: 1–11
2								
3		4	14	3		39	4 (3)	41: 12–14
4		2	8	1		22	2 (2)	41: 15–16
5	jamka ve stěně						5 (1)	41: 17
D – 1		6	29	10	41	916	35 (22)	42: 1–22
2		15	30	26	11	566	16 (9)	42: 23–25; 43: 1–6
3		21	23	9		128	1 N+56 (18)	43: 7–24
4, 5, 6, 7	jáma u S okraje (ve vrstvách 4, 5, 6)	6	11	17		32	9	
	jáma ve stř.části (ve vrstvách 4–7)	8	43	20		163	43 (23)	44: 1–11, 13–24
	jamka u profilu (ve vrstvě 5)			2	1		1 (1)	44: 12
povrch	E+, F- povrch sektorů	1	4	7	1	68	1	
E – 1		2	1	1	4	147	3 (2)	45: 1–2
2		20	9	8	90	578	51 (11)	45: 3–13
3		4	2	4		53	5 (2)	45: 14–15
4, 5, 6	u profilu ve 4. a 5. vrstvě	8	5	9	1	26	5 (4)	45: 16–19
	jáma ve střed.části (4. až 6. vrstva)	2	3	6	1	36		
	kostrový hrob	2	1	1		4	4 N (3)	46: 2–4
	kontrolní blok nad hrobem		12	6		25		
F – 1		7	7	4	7	248	10 (3)	47: 1–3
2		20	27	13	9	356	12 (12)	47: 4–15
3		25	9	8	2	104	7 (7)	47: 16–22
4			4	1		19	14 (3)	48: 1–3
4, 5	jáma ve střední části			2		23	5 (4)	48: 4–7
5	u profilu	7		2		39	24 (9)	48: 8–16
Celkem	Σ ker. = 7485 zlomků + 4 nádoby	205	654	841	169	5050	5 N + 566 (244)	
	% z celk. počtu 7485 zl.:	2,7	8,7	11,2	2,2	67,5	7,6	

Tbl. 1. Úhřetice, okr. Chrudim, cihelna, výzkum v l. 1976–1979. Polykulturní hlíník obj. 31. Frekvence neo- a eneolitické keramiky v sektorech, vrstvách, jámových objektech a kostrovém hrobě. — **Tbl. 1.** Úhřetice, Landkr. Chrudim, Ziegelei, Grabung 1976–1979. Polykulturelle Lehmgrube Obj. 31. Frequenz der neo- und äneolithischen Keramik in den Sektoren, Schichten, Grubenobjekten und dem Körpergrab.

23. dvojhuché (?) s nižším kónickým hrdlem schůdkovitě odsazeným (obr. 4: 1; 5: 4), zdobené.

Společným znakem džbánů je nasazení uch na okraj nádoby. Kromě jednouchých jsou zde fragmenty tvarů původně s max. pravděpodobností dvojhuchých. U všech třech typů se vyskytují charakteristické nízce římsovité okraje obr. 5: 26–31 (s těmi se tu setkáváme ještě na poháru 1. typu obr. 3: 1 a na ploché míse obr. 6: 1). Jiným znakem, aplikovaným též na poháru 1. typu, jsou oblá dna opatřená mělkým kruhovým omfalem (obr. 8: 31, 32). K výzdobě umístěné na plecích, event. sahající až pod výduť, srv. kap. 2.2.2. Poměr džbánů zdobených k nezdobeným nelze určit, ve střepovém materiálu ale zdobené převažují.

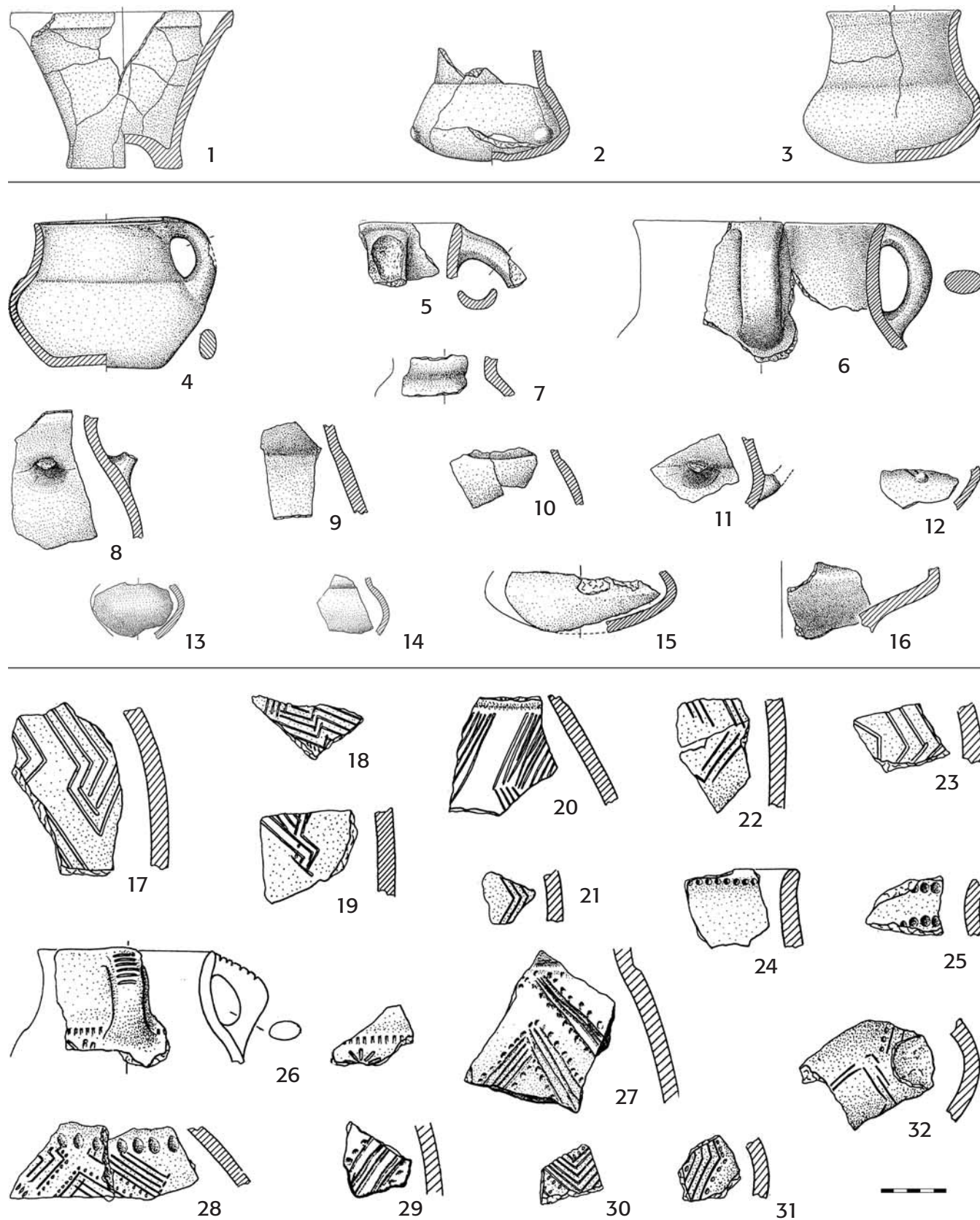
3. Mísy

Naprostá většina zlomků a částí je z mís s ostře či oble dvojkónickým tělem, tj. s dovnitř zalomeným či zataženým okrajem (plecemi) typu 31 a 32, přičemž je zřejmé, že část z nich pochází z mís na nožce.

31. s dovnitř zalomeným okrajem a oble lomenou výdutí (obr. 6: 5–8, 13), na výduti kuželovitě či oválné pupky plné či svisle provrtané (obr. 6: 8); v jednom případě je okraj zdobený (obr. 6: 5 – rytý meandrovitý motiv);

32. s oblou výdutí a okrajem více (obr. 6: 10–12, 14–16) nebo méně zataženým (obr. 6: 18, 19) až svislým (obr. 6: 17); na výduti opět kuželovitě, oválně či hraněné (obr. 6: 13) pupky plné či svisle provrtané.

ÚHŘETICE (CR) 1: poháry, džbány (1)

Obr. 3. Úhřetice, keramika jordanovské kultury 1: poháry (1–3), džbány (4–16 – nezdobené, 17–31 – zdobené). – Č. 26 – obj. 50; 15 – obj. 61; 2, 6, 19 – obj. 85; ostatní – obj. 31. – Obr. 3–9 podle Vokolek – Zápotocký 2009, obr. 37–52. – **Abb. 3.** Úhřetice, Keramik der Jordanów-Kultur 1: Becher (1–3), Krüge (4–16 – unverziert, 17–31 – verziert). – Nr. 26 – Obj. 50; 15 – Obj. 61; 2, 6, 19 – Obj. 85; andere – Obj. 31. – Abb. 3–9 nach Vokolek – Zápotocký 2009, Abb. 37–52.

A. Úhřetice, obj. 31 – polykulturní hlíník: keramika jordanovské kultury v sektorech a vrstvách.

objekt	funkce	sektor	tvary (počty zlomků, N – nádoba)							jard. ker. celkem (N-nádoby)	ASC 2009, obr. č.	
			poháry	džbány	mísy	mísy na nožce	amfory / hrnce	vaničky	naběračky			tvary ? (okraje, profilov., dna)
31	hlíník	0				1					1	
		A		25	6	7	8			31	77	37: 1–24, 38: 1–18
		B		19	2	2	2		1	4	30	39: 1–19
		C		38	4	3	10			102	157	39: 20–25, 40: 1–27, 41: 1–17
		D	1 N	46	5	12	11	5	4	77	1 N+160	42: 1–25, 43: 1–24, 44: 1–24
		E	1 N+1	2 N+7	1 N+17		2		1	41	4 N+69	45: 1–19, 46: 2–4
		F		36	5	3	7	1		20	72	47: 1–22, 48: 1–16
		Σ	2 N+1	2 N+171	1 N+39	28	40	6	6	275	5 N + 566 zl.	

B. Úhřetice. Objekty s keramikou jordanovské kultury

31	hlíník	A-F	2 N+1	2 N+171	1 N+39	28	40	6	6	275	5 N + 566 zl.	
38	hlíník		nezpracováno									
50	siló			1 N+9			1 N			38	2 N + 47	46: 1, 49: 1–9
51	siló		jord. ?							10	10	
61	siló			2			1	2		3	8	49: 10–13
66	siló + soujámí			7	4	1	1		1	1	15	50
79	siló		jord. ?							8	8	
83	siló + pohřeb 5 psů			1 N+1	5		2			1	1 N+9	49: 14–18
85	hlíník	E		3	1		3	1 N			1 N+7	51, 52
		F	1 N+3	24	7	4	1	1			1 N+40	
88	jáma		jord. ?							7	7	
		Σ	3 N+4	4 N+217	56	33	1 N+48	1 N+9	7	343	9 N+717	

Tbl. 2. Úhřetice, cihelna. Jordanovská keramika v polykulturním hlíníku obj. 31 (A) a dalších objektech (B): tvary. — **Tbl. 2.** Úhřetice, Ziegelei. Jordanów-Keramik in der polykulturellen Lehmgrube Obj. 31 (A) und weiteren Objekten (B): Gefäßformen.

Zbývající typy mís jsou zde zastoupené každá jedním či několika zlomky:

33. plochá s nízkým svislým okrajem a oblou výdutí (obr. 6: 3);

34. plochá s okrajem lehce zvednutým (obr. 6: 4);

35. plochá, talířovitá s okrajem přímým, římsovitě zesíleným (obr. 6: 1);

36. s nízkým, nálevkovitě rozevřeným okrajem (obr. 6: 2).

4. Mísy na nožce

Celé nádoby této třídy zde chybí, předpokládáme ale, že se, stejně jako u mís, jednalo vesměs o tvary s dovnitř zalomeným okrajem typu 31, 32. Dochované zlomky a části (obr. 6: 20–28) jsou jen z nízkých plášťových nožek kónického tvaru, s přímou či slabě prohnutou stěnou (výška čtyř dochovaných exemplářů max. 8 cm, dm obvodu 8–14 cm). Na jednom zlomku posazen na horním nasazení nožky pupík (obr. 6: 27).

5. Mísa na několika drobných nožkách

51. ploše polokulovitá s cípátým okrajem – tvar zastoupený zde jedním zlomkem (obr. 6: 28): oblý okraj vytažený do trojúhelníkových cípů (dochovány dva), z pupkovitých nožek dochována jedna (srv. Podborský et al. 1977, 115, typ 713).

6. Amfory

61. trojuchá s oble dvojkónickým tělem a neodsazeným prohnutým, lehce rozevřeným hrdlem. Jediný exemplář, resp. jeho svrchní část (obr. 7: 1) se třemi horizontálními válečkovitými uchy, je ze sila obj. 50 (pův. v. ca 320 mm).

Z amfor patrně stejného typu, ale různé velikosti jsou podobně profilované zlomky z výdutí s horizontálními uchy (obr. 7: 2–10), z nich jedno (obr. 7: 2) zdobí svazek krátkých šikmých rýžek.

Typ amfor s vertikálními uchy na výdutí (tvar těla?) je zde zastoupen jedním zlomkem výdutě (obr. 7: 12).

7. Putny (?)

Na jejich přítomnost zde ukazuje zlomek podhrdlí s trojúhelníkovitým horizontálním uchem obr. 7: 13 a snad i dva zlomky s horizontálními uchy na plochem těle (obr. 7: 10) a na plecích (obr. 7: 11).

8. Hrnce

81. pohárovitý esovitěho profilu (obr. 8: 1) s úzkými pupkovitými oušky střídavě pod okrajem a na výdutí;

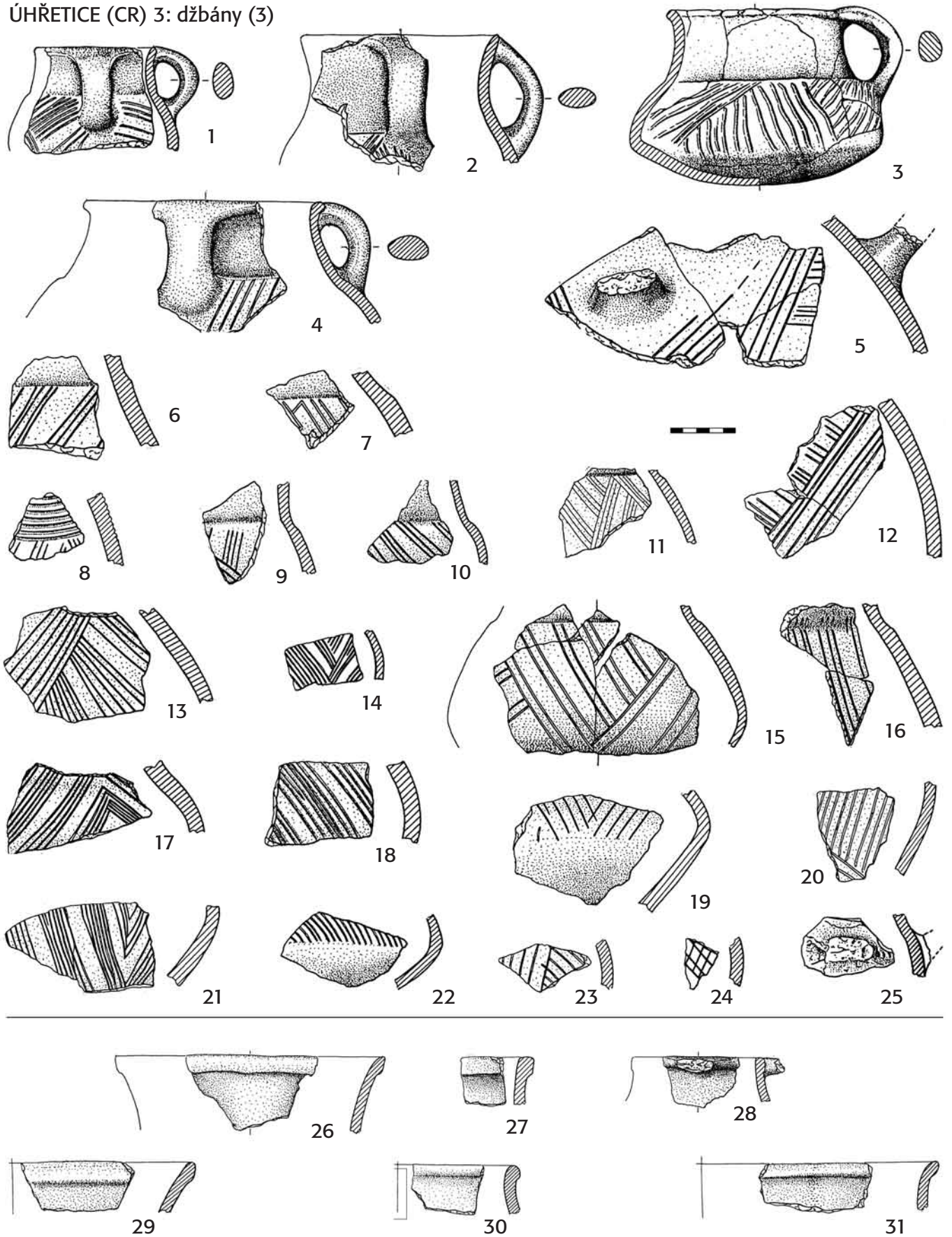
82. oble dvojkónické (obr. 8: 18) s výraznou střední (?) výdutí, neodděleným, lehce prohnutým hrdlem a hlazeným povrchem představují zřejmě hlavní tvar zásobních

ÚHŘETICE (CR) 2: džbány (2)

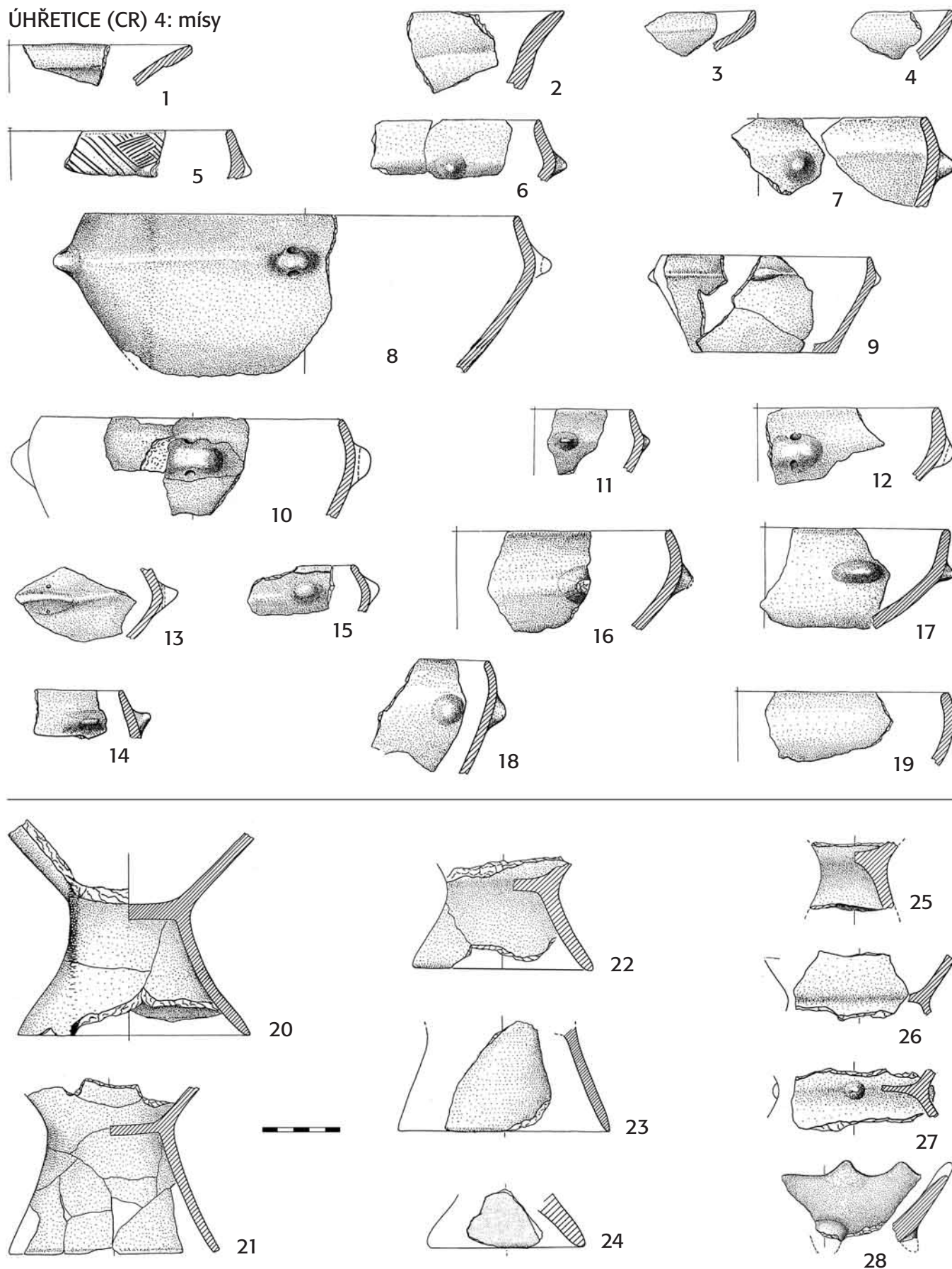
Obr. 4. Úhřetice, keramika jordanovské kultury 2: džbány zdobené; srv. obr. 3, 5. – **27, 33** – obj. 66; **30, 32** – obj. 85; **ostatní** – obj. 31. – **Abb. 4.** Úhřetice, Keramik der Jordanów-Kultur 2: Krüge verziert; vergl. Abb. 3, 5. – **27, 33** – Obj. 66; **30, 32** – Obj. 85; **andere** – Obj. 31.

ÚHŘETICE (CR) 3: džbány (3)

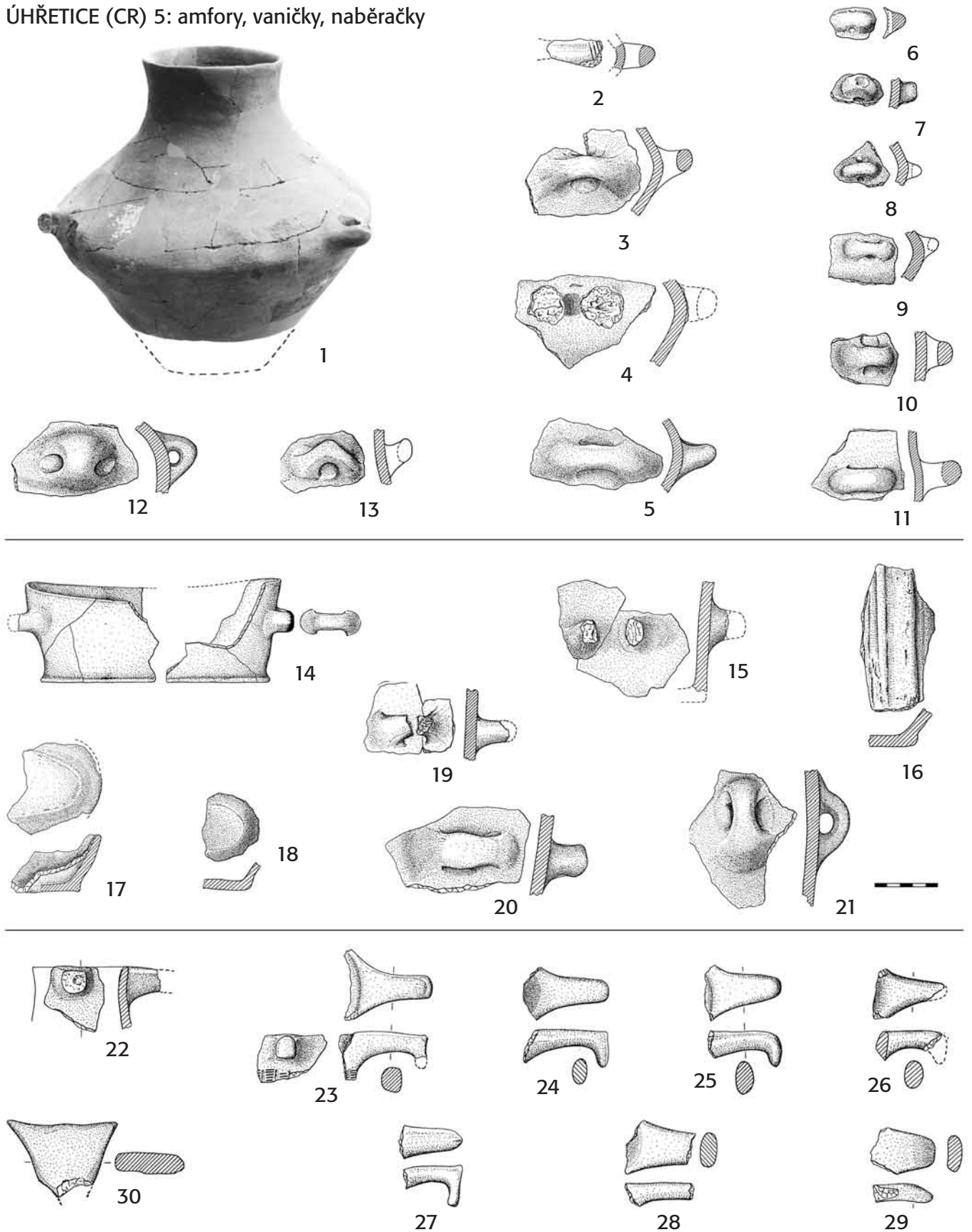
Obr. 5. Úhřetice, keramika jordanovské kultury 3: džbány zdobené (1–25) a okraje džbánů (26–31). – 3 – obj. 50; 24 – obj. 66; 5, 9, 10, 25, 29 – obj. 85; ostatní – obj. 31. — **Abb. 5.** Úhřetice, Keramik der Jordanów-Kultur 3: Krüge verziert (1–25) und Krugränder (26–31). – 3 – Obj. 50; 24 – Obj. 66; 5, 9, 10, 25, 29 – Obj. 85; andere – Obj. 31.

ÚHŘETICE (CR) 4: mísy

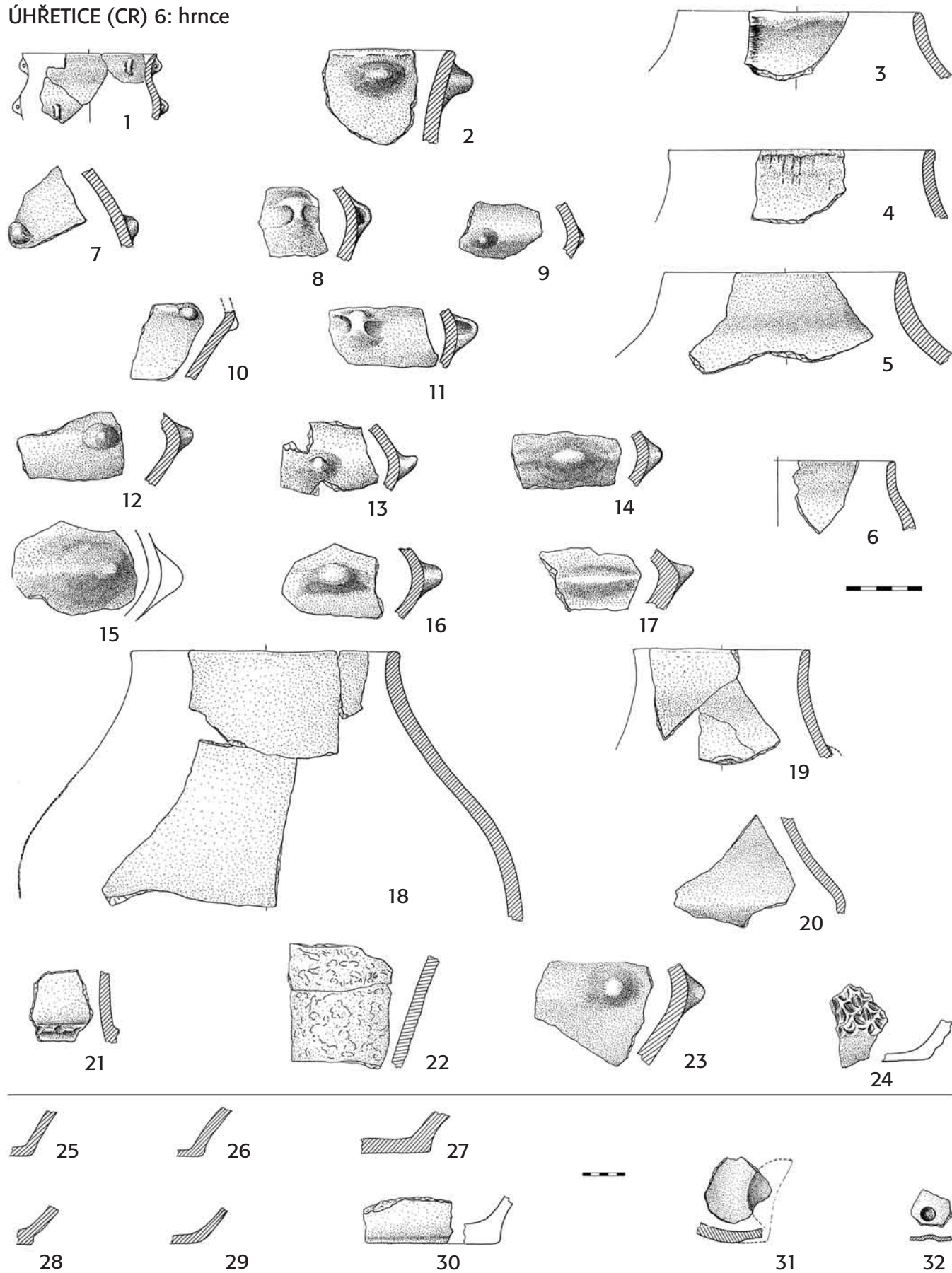
Obr. 6. Úhřetice, keramika jordanovské kultury 4: mísy (1–19); mísy na nožce (20–27); mísa na nožkách (28). – č. 3, 17, 19, 23 – obj. 66; 5, 9 – obj. 83; 6, 15, 20 – obj. 85; ostatní – obj. 31. – **Abb. 6.** Úhřetice, Keramik der Jordanów-Kultur 4: Schüsseln (1–19); Füßschüsseln (20–27); Füßschenschale (28). – Nr. 3, 17, 19, 23 – Obj. 66; 5, 9 – Obj. 83; 6, 15, 20 – Obj. 85; andere – Obj. 31.

ÚHŘETICE (CR) 5: amfory, vaničky, naběračky

Obr. 7. Úhřetice, keramika jordanovské kultury 5: amfory (1–9, 12), putna? (10, 11, 13), vaničky (14, 15, 17–20, 21?) a pekáč? (16); naběračky (22–29); tvar? (30). – 1 – obj. 50; 19 – obj. 61; 2, 23, 25 – obj. 66; 11 – obj. 83; 14, 22, 30 – obj. 85; ostatní – obj. 31. – **Abb. 7.** Uhřetice, Keramik der Jordanów-Kultur 5: Amphoren (1–9, 12); Butte? (10, 11, 13); Wännchen (14, 15, 17–20, 21?) und Bratpfanne? (16); Schöpflöffel (22–29); Gestalt? (30). – 1 – Obj. 50; 19 – Obj. 61; 2, 23, 25 – Obj. 66; 11 – Obj. 83; 14, 22, 30 – Obj. 85; andere – Obj. 31.

ÚHŘETICE (CR) 6: hrnce

Obr. 8. Úhřetice, keramika jordanovské kultury 6: hrnce, hrnce/amfory (1-24); dna – typy (25-32). – 24 – obj. 50; 10, 16 – obj. 85; ostatní – obj. 31. — **Abb. 8.** Úhřetice, Keramik der Jordanów-Kultur 6: Töpfe, Töpfe/Amphoren (1-24); Böden – Typen (25-32). – 24 – Obj. 50; 10, 16 – Obj. 85; andere – Obj. 31.

nádob. Z hrnců téhož typu, ale různé velikosti jsou zlomky prohnutých, neoddělených či měkce nasazených hrdel (obr. 8: 3–6) a oble lomených výdutí opatřených pupky či slepými oušky (obr. 8: 8–17, 23).

9. Vaničky

91. protáhle oválné, bezuché (obr. 7: 17, 18?);

92. dto se dvěma protilehlými horizontálními uchy na užších stranách (obr. 7: 14, 15, 19, 20);

93. obdélníkový pekáč (?): zlomek přímé hrany dna s přídním obr. 7: 16, dochov. d. 110 mm, dno s otiskem dřevěné podložky/prkna (srv. zlomek shodně tvarovaného kvadratického pekáče z pozdně lengyelského souboru z Mostkovic: Šmíd 2011, 72, obr. 9: 6, 7).

10. Naběračky, lžíce

10.1. soudkovité (?) s nožkovitou rukojetí, obr. 7: 22–27; podle zlomků obr. 7: 22, 23 je lze rekonstruovat jako soudkovité nádoby s okrajem o průměru 50–60 mm, opatřené tyčinkovitou rukojetí s koncem ve tvaru oblé nožky či nožky s patou. Na zlomku obr. 7: 23 rytá výzdoba: pole ze svislých, vodorovně přesekávaných žebříčků.

10.2. naběračka/lžíce (?) s plochou jazykovitou rukojetí; dochovány jen dva zlomky (obr. 7: 28 s náběhem na tělo; 7: 29).

Chronologicky stojí tvary jordanovské keramiky z úhrětického sídliště na úrovni staršího stupně této kultury, jak jej známe dle sídlištních souborů z Pražska (kap. 3.2). Její tvarové spektrum se z velké části kryje s výčtem tříd podaným již při prvním podrobnějším zpracování tohoto tématu (Novotný 1950). Jejich standardní řada čítá osm tříd (poháry – džbány – mísy – mísy na plášťové nožce – amfory – zásobní hrnce – vaničky – naběračky), jež se v české skupině JK, s výjimkou mís na nožce a vaniček, udržují až do pozdního, schussenriedského stupně. Jiné tvary, zachycené detailními analýzami sídlištních souborů z novějších výzkumů, se zatím jeví jako solitéry.

Z kontextu staršího stupně JK to jsou mísa na pupkovitých nožkách (obr. 6: 28) a putny (obr. 7: 10, 11, 13?) z Úhrětic, či miskovitý koflík a gynekomorfní nádoba z Tuchoměřic (Sankot — Zápotocký 2011, obr. 11: 6, 12: 9). Z kontextu mladšího stupně JK se jako solitérní typy jeví talíř a amfora s věncem uch na max. výduti z Ďáblic (Dobeš — Kostka — Stolz 2007, 86, 121, obr. 16: 9, 22: 11, 23: 11) a láhev z Roudnice n. L. (Zápotocký — Dreslerová 1996, Abb. 25: 4), a z pozdního, schussenriedského stupně opět talíře a láhve z Trmic a Bdeněvsí (Cvrková — Koutecký — Zápotocký 2012, 158, obr. 3b: 9; Dobeš — Metlička 2014, 62–64, obr. 17: 27).

Pokud jde o **kvalitu hrnčářské hlíny**, ta je u všech deseti tříd popisována jako jemně písčité, méně často jako plavená či s hrubozrnným ostřivem. **Povrch nádob** (p.), včetně zásobních hrnců, je kódován veľku standardně jako hlazený (p.2), či jemně hlazený, přešetřený (p.21), vzácněji leštěný (p.1); hrubší úprava či zdrsnění se zde, až na výjimky (obr. 8: 22 – jemně blátitý, 8: 24 – blátitý đubkovaný), nevyskytly.

2.2.2. Ornamentace

Aplikována je prakticky jen na džbánech a zcela výjimečně i na jiných tvarech – jako je tomu v případě zlomků mísy, naběračky a ucha amfory z obj. 83 a 66 (obr. 6: 5; 7: 2, 23).

Technika výzdoby je v základě dvojitá: rytá (r) a kanelovaná (k). Zatímco ryté motivy jsou zpravidla provedené úzkým, jedno-, dvoj- či tříhrotým rydlem, kanelované se vyskytují ve trojím provedení: jako (a) úzké, žlábkovité rýhy, (b) středně široké, š. 3–5 mm, (c) široké mělké žlábků, š. až 8 mm. Třetí technika, vpichy, se zde jako samostatná výzdoba vyskytla na jediném exempláři (obr. 3: 26); jinak se ovšem vpichy vyskytují jako doplňkový prvek rytých a kanelovaných motivů, a také ve formě linií vpichů pod okrajem či na spodku hrdla džbánů. Čtvrtá výzdobná technika, častá na jordanovské keramice v západní části Čech, tzv. brázděný vpich, zde chybí.

Motivická výbava (obr. 9; tbl. 3) je pestrá, i když ve střepovém materiálu jen fragmentárně dochovaná. Tematicky ji lze dělit, podobně jako u neolitické keramiky (kupř. Rulř 1998), na motivy kurvilineární a rektilineární, kromě nich se ojediněle vyskytnou motivy sestavené jen z vpichů:

Kurvilineární prvky a motivy

Hlavním výzdobným prvkem jsou obloukovité rýhy (**r**) či kanelury (**k**), zpravidla ve vícenásobných pásech, a ryté vlnice:

O – obloukovité ve tvaru široce půlobloukovitých vícenásobných pásů či linií, nebo naspođu nedovřeného kruhu, pův. s pupkem či důlkem uprostřed, ryté (**Or 1–3**), kanelované (**Ok 1, 2**), či kombinované ze širokých žlábkovitých oblouků a pásů rýh (**Ok 3**), v případě rytých obloukovitých pásů též ve formě pásu lemovaného vpichy (**Or 4**).

V – vícenásobné vlnice v pásu či nepravidelné, ryté (**Vr 1, 2**).

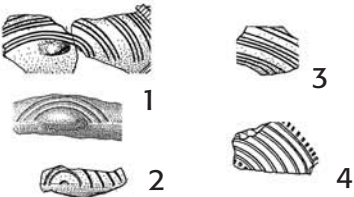
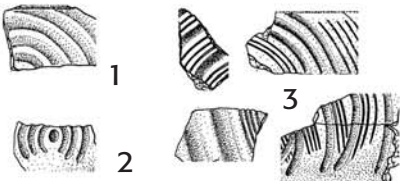
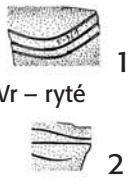

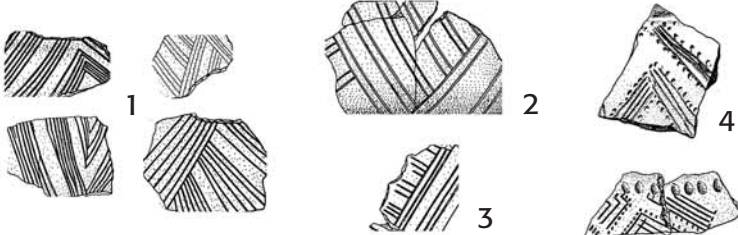

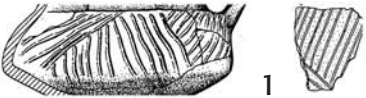

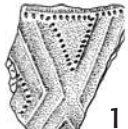

Rektilineární prvky a motivy

Hlavními výzdobnými prvky jsou přímé rýhy (**r**) a kanelury (**k**). Motivických skupin, jež se zde daly identifikovat, je celkem šest:

M – meandry a meandroidy, zhruba v pěti variantách, všechny ryté (**Mr 1–7**).

P – pásy složené z rýh hustě či řídce tažených (**Pr 1, 2**) a z užších či širších kanelur (**Pk 1–3**), též kombinovaných s pásy hustých rýh (**Pk 4**). Z hlediska orientace jde vesměs o pásy více či méně šikmé, proto předpokládáme, že byly původně součástí K-motivů, klikatek a krokvic.

K – klikatky a krokvice sestavené z pásů hustých rýh (**Kr 1**), rytých dvoj- či trojzubým rydlem (**Kr 2, 3**), obrvených vpichy (**Kr 4**) a navíc shora ohraničených linií důlků (**Kr 5**). Technika kanelur se v této skupině uplatnila ve dvou variantách: jako klikatka či krokvice z říd-

ÚHŘETICE (CR): ornamentace		
kurvilineární prvky a motivy		
O – oblouky	Ok – kanelované	V – vlnice
Or – ryté 		V – vlnice Vr – ryté
rektilineární prvky a motivy		
M – meandry, meandroidy		
Mr – ryté 		
P – pásy		
Pr – ryté 	Pk – kanelované 	
K – krkovice, klikatky		
Kr – ryté 	Kk – kanelované 	
T – trojúhelníky šrafované, motiv „vlčích zubů“		
Tr – ryté 	Tk – kanelované 	
R – romby Rr – ryté 	Rk – kanelované 	
S – šikmé šrafování Sr – ryté 	Sk – kanelované 	
vpichy – V 		

Obr. 9. Úhřetice, keramika jordanovské kultury 7: ornamentace. — **Abb. 9.** Úhřetice, Keramik der Jordanów-Kultur 7: Ornamentierung.

Tbl. 3. Úhřetice, cihelna. Džbány jordanovské kultury: celkové počty zdobených zlomků z objektů 31, 50, 61, 66, 83 a 85 podle prvků a motivů ornamentace. — **Tbl. 3.** Úhřetice, Ziegelei. Krüge der Jordanów-Kultur: Gesamtanzahl der verzierten Scherben aus den Objekten 31, 50, 61, 66, 83 und 85 nach den Verzierungselementen und -motiven.

kurvilineární prvky a motivy

	r – ryté							Σ	k – kanelované					Σ
	1	2	3	4					1	2	3	x		
O – oblouky	Or	8	1	5	1			15	Ok	6	1	6	4	17
V – vlnice	Vr	1	1					2						
								17						17

rektilineární prvky a motivy

	r – ryté							Σ	k – kanelované					Σ
	1	2	3	4	5	6	7		1	2	3	4		
M – meandry, meandroidy	Mr	1	1	3	1	3	1	13						
P – pásy	Pr	23	1					24	Pk	2	4	2	2	10
K – krokvice, klikatky	Kr	23	3	3	12	2		43	Kk	2	2			4
T – trojúhelníky šrafované – motiv vlčích zubů	Tr	1N						1N	Tk	2				2
R – romby	Rr	1						1	Rk	1				1
S – šikmé šrafování	Sr	2						2	Sk	1	2			3
								1N+83						20

vpichy

	v	Σ		
		1	2	3
		2	1	7
				10

kých úzkých kanelur (**Kk 1**), a jako horizontální pás z hustých úzkých kanelur shora lemující vrchol krokvic či klikatek z pásů hustých rýh (**Kk 2**).

T – trojúhelníky tvořící motiv „vlčích zubů“, jednak ryté (**Tr 1**), jednak po obvodu kanelované, hustě šrafované tenkými rýhami (**Tk 1, 2**).

R – romby tence ryté (**Rr 1**) a kanelované, navíc lemované vpichy a shora ohraničené linií vpichů (**Rk 1**).

S – šikmé šrafování ryté (**Sr 1**) a úzce či široce kanelované (**Sk 1, 2**).

Vpichy

Samostatně se vyskytly ve formě linií pod okrajem a na spodku hrdla (**V 1, 2**). Jediným exemplářem s výzdobou složenou pouze z vpichů je fragment džbánu obr. 3: 26 s linií vpichů na spodku hrdla a růžicí z vpichů na plecích (**V 3**). Jako **doplňující prvek** lemující ryté či kanelované oblouky, pásy nebo romby se linie vpichů vyskytly v motivech Or 4, Mr 7, Kr 4, 5, Rk 1.

Na rozdíl od tvarů, jejichž repertoár se vcelku kryje s tvarovým spektrem staršího stupně JK, známým ze západostředočeských lokalit, shledáváme v motivech i technice výzdoby v tomto směru podstatný rozdíl. Sledujeme-li vzájemný poměr hlavních tematických skupin a výzdobných technik dle *tbl. 3*, zjišťujeme, že:

1. rektilineární témata (103 zl., 1 nádoba) ke kurvilineárním (34 zl.) jsou zde v poměru 3:1;
2. frekvence techniky ryté výzdoby (100 zl., 1 nádoba) vůči kanelované (37 zl.) je zde též v poměru ca 3:1;
3. poněkud jinak tomu je, když sledujeme užití obou technik v obou tematických skupinách: u kurvilineárních témat je frekvence obou technik shodná, u rektili-

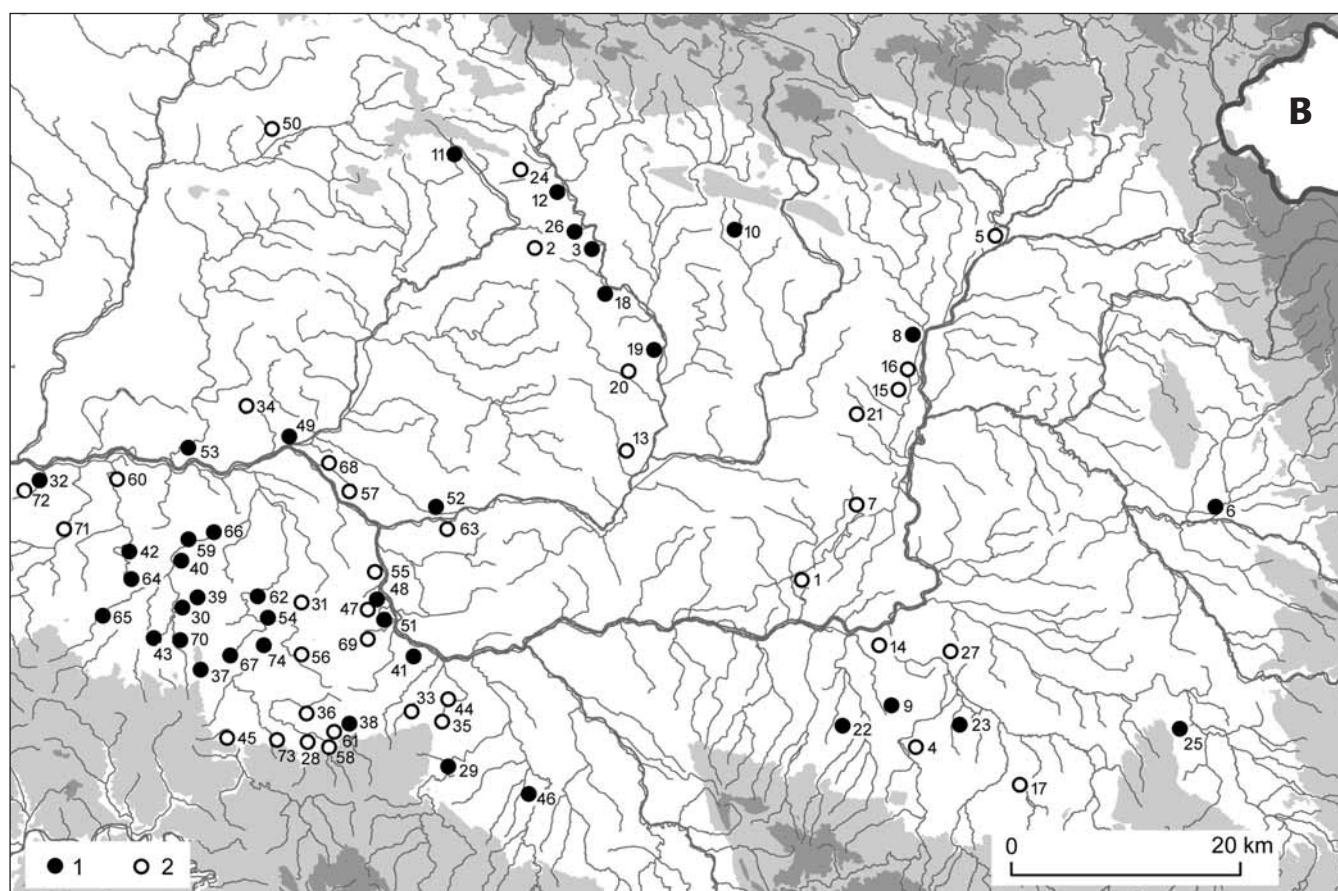
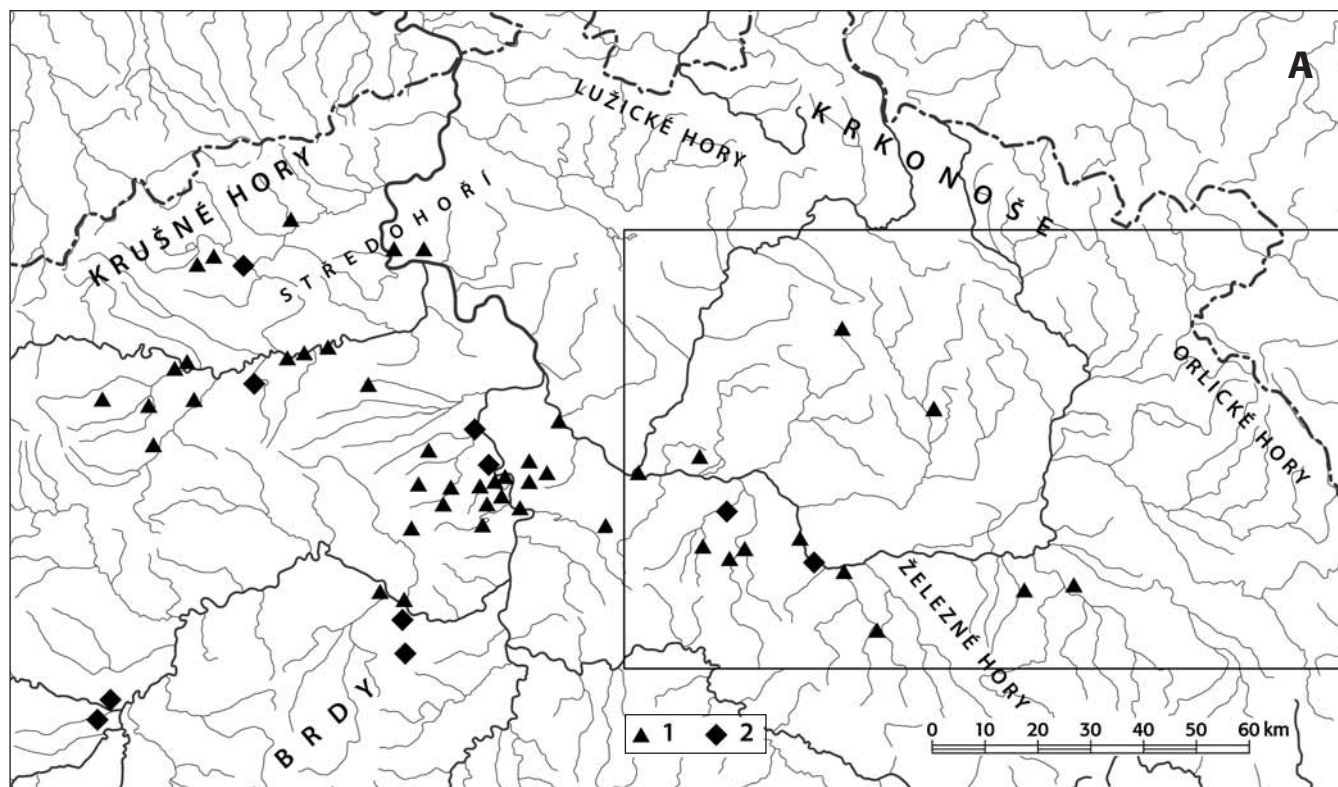
neárních témat je užití kanelované výzdoby podstatně slabší, rytá technika proti kanelované je zde v poměru ca 4:1.

Obecně lze tedy říci, že výzdobu džbánů z úhřetického sídelního areálu charakterizuje (1.) relativně vysoký podíl kurvilineárních motivů provedených technikou užších či širších žlábků – kanelur, přičemž (2.) kanelovaná technika je výrazně častěji aplikována u obloukovitých než u rektilineárních motivů.

3. Jordanovská kultura na východě Čech**3.1. Osídlení**

Naleziště „keramiky jordanismühlské“ v Čechách (ještě dle dobového pojetí, tj. včetně pozdní k. vypíchané a lengyelské) sepsal a mapoval prvně A. Stocký (1926, 170–172, mapa, tab. 53–59). Jejich stav tehdy dosahoval počtu 61 lokalit. O 25 let později, po Novotného revizi a redefinici pojmu „vlastní jordanovská keramika“, klesl tento počet na 46 lokalit (Novotný 1950, 166; stejně i Pleiner — Rybová /red./ 1978, 216), aby v dalším čtvrtstoletí stoupl na 56 (Lüning 1976, Abb. 11–13), z nich 16 připadlo na severozápadní Čechy, 2 na Plzeňsko, 24 na západní část středních Čech a 14 na východ země, na území sledovaném v této práci (obr. 10 A). Další lokality přibýly díky regionálním přehledům, kupř. ze severočeského Polabí (20), jihozápadních Čech (ca 10) či z území Velké Prahy, odkud jsou hlášeny z 24 městských částí (Zápotocký 1996; Dobeš — Metlička 2014; Turek 2005). Celkový počet lokalit české skupiny JK lze tak dnes odhadnout na 100–120 lokalit.

Náš soupis nalezišť z východní poloviny Čech (kap. 5) čítá sice 82 lokalit na 74 katastrech (*tbl. 4*), z nich jor-

Obr. 10. A. Česká skupina jordanovské kultury, stav do 70. let 20. století: **1** – „vlastní jordanovská keramika“ dle Novotný 1950, soupis a mapa s. 166–167; **2** – doplněno dle Lüning 1976, Abb. 10–13. V rámečku **oblast sledovaná v této práci**. – **B.** Jordanovská kultura ve východních Čechách (č. 1–27) a východní částí Středočeského kraje (č. 28–74): **1** – lokality ověřené, **2** – neověřené, číslování shodné jako v soupisu kap. 5. — **Abb. 10. A.** Tschechische Gruppe der Jordanow-Kultur, Stand in den 70er Jahren des 20. Jahrhunderts: **1** – „eigene Jordanow-Keramik“ nach Novotný 1950, Verzeichnis und Karte S. 166–167; **2** – ergänzt nach Lüning 1976, Abb. 10–13. **Im Rahmen das in diesem Aufsatz behandelte Gebiet**. – **B.** Jordanow-Kultur in Ostböhmen (Nr. 1–27) und im Ostteil des Mittelböhmischen Landkreises (Nr. 28–74): **1** – verifizierte Lokalitäten, **2** – nicht verifizierte, Nummerierung wie im Verzeichnis in Kap. 5.

Eneolit – periody	epilengyel (LgK IV) podle Pavůk 2000	Kultury – stupně	Čechy – západ	Čechy – východ	BC
E I – časný eneolit		časně eneolitický pohárový horizont (střední MK / časná KNP)	Libochovany, Ohnič, Žichov (vše sídl.)	Močovice (sídl.) Bylany - Nade vsí (sídl.)	4 000
	mladší (LgK IV c)	jordanovská	3 pozdní (schussenried.)	Trmice (sídl.), Praha-Krč (sídl.), Bdeněves (sídl.)	
			2 mladší	Jenštejn (sídl.) Praha-Řáblice (sídl.)	Kolín B (hrob) ?
	střední (LgK IV b)	1 starší	Tuchoměřice (sídl.) Praha-Bubeneč (pohřebiště), Žatec (sídl.)	Úhřetice (sídl.), Třebestovice B (pohřebiště)	4 200
	starší (LgK IV a)		MMK II c	střešovický	
					4 300

Tbl. 4. Východní a západní varianta české skupiny jordanovské kultury v relativně chronologickém schématu časného eneolitu. — **Tbl. 4.** Ost- und Westvariante der böhmischen Gruppe der Jordanów-Kultur in dem relativ chronologischen Schema des Frühäneolithikums.

danovských je ale s jistotou jen 46, zbývajících 36 je nejistých. Vcelku se tedy počet jordanovských lokalit z této části země Čech, bráných jako jisté, zvýšil od 70. let zhruba na trojnásobek (obr. 10 B). Stále však platí, že intenzita osídlení na východě je oproti středním Čechám podstatně slabší (jak už Novotný 1950, 211),

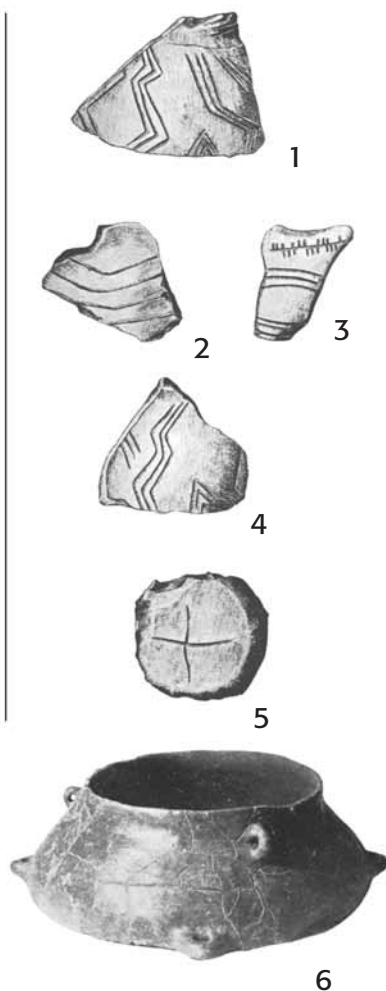
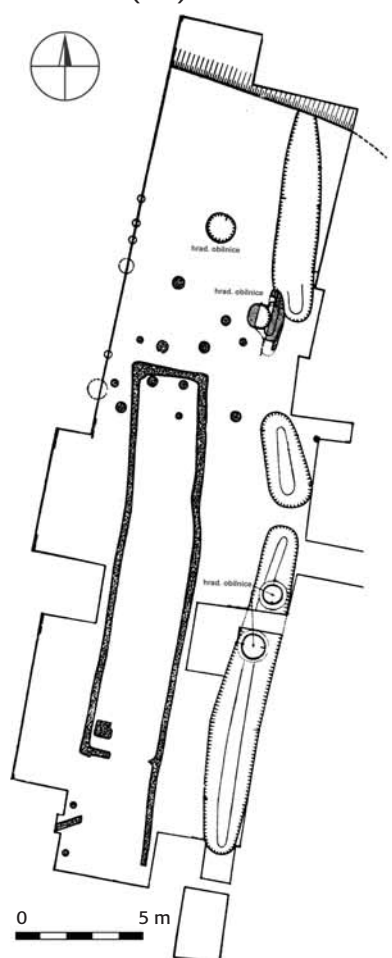
Struktura osídlení. Pokud vezmeme v úvahu jen oněch 46 lokalit prokazatelně jordanovských, je zřejmé, že jde o počet příliš nízký, než aby jejich rozložení mohlo plně vyřisovat rozsah ekumeny. Přidáme-li zbývajících 36 lokalit neověřených („jord.“), obraz se zpřesní, ovšem na úkor spolehlivosti. V obou případech ale zjišťujeme, že stav osídlení, tak jak jej zachycuje mapa obr. 10 B, vcelku koresponduje se situací známou z neolitu (Pavů — Zápotocká 1979, mapy obr. 1, 2; Pavů — Rulř 1996, obr. 5; Končelová 2005, obr. 11, 12), tj. většina lokalit leží na území neolitických sídelních komor č. 1 (Chrudimsko), 2 (Hradecko), 3 (Cidlina, přesněji její střední tok mezi Novým Bydžovem a Jičínem), 4 (Nymbursko), 7a (Kolín – Český Brod, zde kromě okolí Kolína především mikroregiony na Výrovce a Pošembeří) a 7b (Čáslavská kotlina); podrobněji k lokaci sídlišť lengyelsko-jordanovského období Vokolek — Zápotocký 2009, 636. Dvě lokality vně sídelního území, Kostelec n. O. (kap. 5, lokalita č. 6) na Divoké Orlici a Vysoké Mýto (lokalita č. 25) na středním toku Loučné, lze interpretovat jako stopy sídelních buněk markující dálkové komunikační směry spojující Čechy s Kladskem a se střední Moravou.

Podle **druhu aktivity** (tbl. 4) je ze 46 jordanovských lokalit většina určena jako **sídelní** (38 = 82 %), z nich 32 je situovaných, pokud známo, v rovinné, otevřené poloze, pět spadá do kategorie sídlišť výšinných či ve strategické poloze a jedno je rovinné hrazení. Náznak existence povrchové zástavby jsme zaznamenali jen v Úhřeticích (kap. 2). Jedinou stavbu, řazenou s opatrností do této doby, indikuje široce lichoběžníkovitý žlábkový půdorys obj. 105 (11 x 6,4–7,25) z areálu třebestovického pohřebiště (srv. níže). K **výšinným sídlištím**,

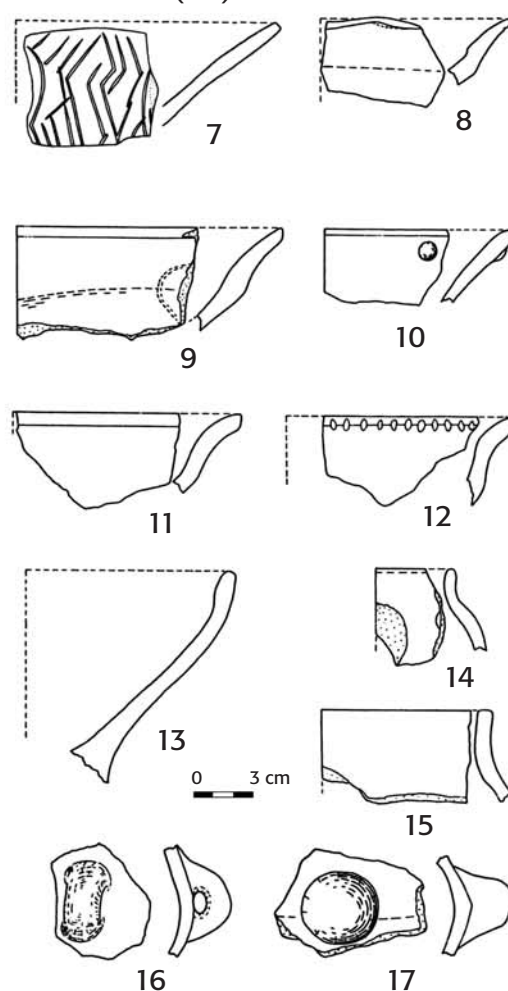
resp. k **sídelním ve strategické poloze** počítáme kromě Klučova, Kounic a Plaňan A, B důvodně i Kolín A (Zápotocký 2000, 175). Stejně jako u rovinných sídlišť (s výjimkou Úhřetic, kap. 2), chybí také u těchto lokací relevantní údaje o rozsahu osídlené plochy či o existenci fortifikace, a nelze proto říci, zda jejich existence byla ve všech případech záměrně strategicky motivovaná. Nejasná je v tomto ohledu také interpretace výšinné polohy Chrudim - Pumberka (Vokolek — Zápotocký 2009, 573–578). Její nejstarší osídlení je sice datované do mladšího lengyelu, nicméně dva zlomky ze zdejšího sporého a navíc nepříliš výrazného souboru, zdobené šikmými svazky rýh, nevylučují ani jordanovské stáří (Vokolek — Zápotocký 2009, obr. 8: 5, 6), a otázkou je konečně i samotná funkce zde odkrytých půdorysů (sídelištní, pohřební?).³

³ V Chrudim - Pumberkách sestávaly stopy zástavby, zachycené sondáží V. Vokolka v l. 1985–1986, z kratších či delších žlabů. Podle celkového plánu jsme je interpretovali jako torza většího počtu půdorysů. Nejlépe dochovaný, v sondě IX, byl trapézovitý, S–J směru, dlouhý ca 13 m a široký v zadní partii, blíže severního čela, ca 3 m, a na jižním konci odhadem ca 5 m. Sondy na Z a S odtud odkryly útržky dalších půdorysů ve formě kratších úseků paralelních žlábků, většinou též severojižní orientace (Vokolek — Zápotocký 2009, obr. 6a, b). Uvažovali jsme o nich jako o stopách zástavby, zároveň jsme ale upozornili na dvě nesrovnalosti: jednak že dle trapézovitého tvaru by v úvahu připadalo datování ne do mladšího lengyelu, ale do pozdní k. vypíchané, a pak také že šířka půdorysu ze sondy IX je na obytnou stavbu malá – což je argument užitéj už při interpretaci žlabového půdorysu z klučovské akropole jako pohřební stavby (Pleinerová 1980, srv. kap. 6, č. 40). Třetí námitku – totiž hustotu žlabů, jsme vysvětlovali poukazem na podobně těsné řazení trapézovitých domů brest-kujavské skupiny pozdní k. vypíchané. Jistoty se v této věci zřejmě nedobereme, už s ohledem na skutečnost, že jde o polykulturní lokalitu a viniční polohu, ergo tvrdě zasaženou staletým obděláváním. K diskusi zde nabízím jiný výklad, jenž by odpovídal funerální interpretaci půdorysu ze sondy IX, a sice jistou podobnost s plány pohřebních areálů velko- a malopolské KNP, které též sestávají z hustě řazených a relativně úzkých žlabových trapézů či obdélníků „dlouhých mohyl“ (srv. Rzepeckí 2011, Fig. 9, 31; Tunia 2006, ryc. 2).

KLUČOV (KO)

TŘEBESTOVICE (KO)

Obr. 11. Pozdní fáze lengyelské kultury a starší stupeň jordanovské na Českokobrodsku: Klučov, Třebestovice A; podle Kudrnáč 1954, obr. 2, 6; Vávra 2011, obr. 3. — **Abb. 11.** Spätphase der Lengyel-Kultur und ältere Stufe der Jordanów-Kultur in der Region Český Brod: Klučov, Třebestovice A; nach Kudrnáč 1954, Abb. 2, 6; Vávra 2011, Abb. 3.

Jediným dosud známým **pohřebištěm** jsou Třebestovice (Čtverák — Rulř 1989; obr. 24. A) s osmi kostrovými hroby, z nichž čtyři s bohatou, leč akeramickou výbavou. Vztah hrobů k široce lichoběžníkovitému půdorysu stavby, mohyly či ohrazení (?) obj. 105 není jednoznačný; podle polohy dvou hrobů (hrob 3 přetáý Z stranou půdorysu, hrob 8 v mezeře jeho V strany) autoři usuzují na částečnou současnost půdorysu s pohřebištěm a uvažuje se též o jeho neprofánní funkci (Neustupný 2008, 43). K výbavě hrobů kromě kamenné sekery, štípané industrie a korálků z mušlí náležely kolekce měděných ozdob, což z této lokality činí zatím nejbohatší nekropoli jordanovské kultury na území Čech, bohatstvím drobných šperků srovnatelnou s klasickými pohřebišti slezské skupiny, jako jsou Jordanów či Domasław (Seger 1906; Gediga — Mozgala — Murzyński 2012), či pohřebišť skupiny brest-kujawské (Grygiel 2008). Četnost a typové složení měděných ozdob také nepřímo podporují zařazení tohoto akeramického pohřebiště do staršího období jordanovské kultury.

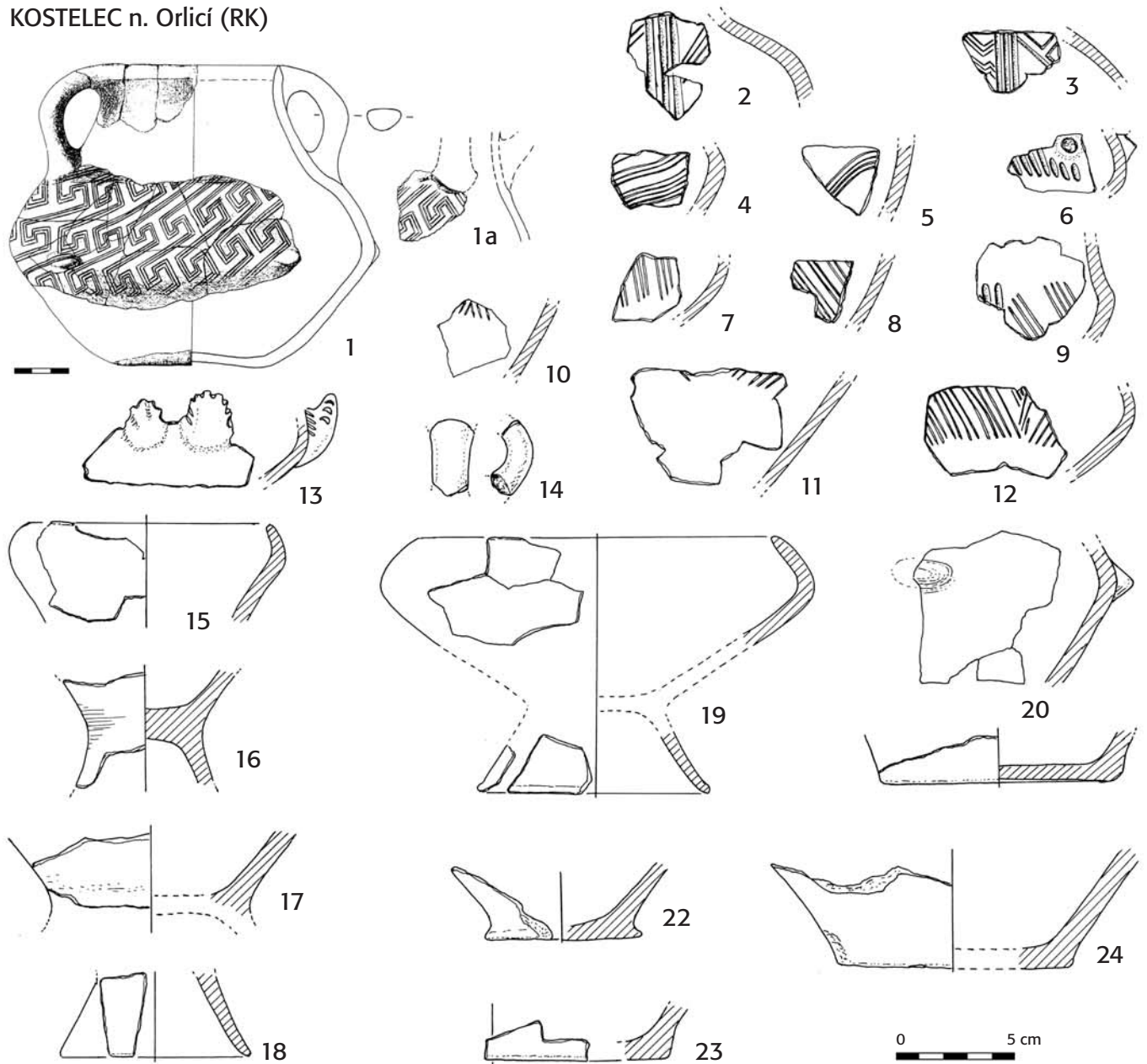
Zbývající **hrobové nálezy** jsou bez dokumentace (kostrový hrob z Kolína B), nebo vůbec nejisté (Nymburk B,

Ostrá, Poříčany A). Jediný známý sídlištní pohřeb je z hlínku 31 v Úhřeticích (kostra uložena na zádech s pokrčenýma nohama, Z-V, tvář zvrácenou k J, vybavená čtyřmi nádobami, obr. 2: D). Hrobové provenience mohou být konečně i ojedinělé nálezy celých nádob z Hradištka, Klavar a Třebřich. Zvláštním případem je úzce obdélníkový půdorys na klučovské akropoli (obr. 11; kap. 5, č. 40), interpretovaný, podobně jako půdorys z Třebestovic, jako pohřební mohyla či ohrazení (Pleinerová 1980, 46; Neustupný 2008, 48), přičemž střepy střešovicko/starojordanovského stáří nezaručují, ale ani nevylučují dataci do období jordanovské kultury.

K aktivitám spojeným s jordanovskou kulturou je třeba nově přičíst i budování dvou druhů příkopových děl sociálně kultovní a profánní funkce:

Rondely náležející do staršího, epilengyelského úseku časného eneolitu známe zatím jen z Tuchoměřic u Prahy (Sankot — Zápotocký 2011) a ze Slatinic na Mostecku (Neustupný 2008, 20, 48, údajně v kontextu aichbühlské skupiny). Tuchoměřický rondel, specifický svými malými rozměry (dm 18 m; obr. 18: 10), krátkou postranní přístavbou – „podíem“ a obětním pohřbem,

KOSTELEČEK n. Orlicí (RK)

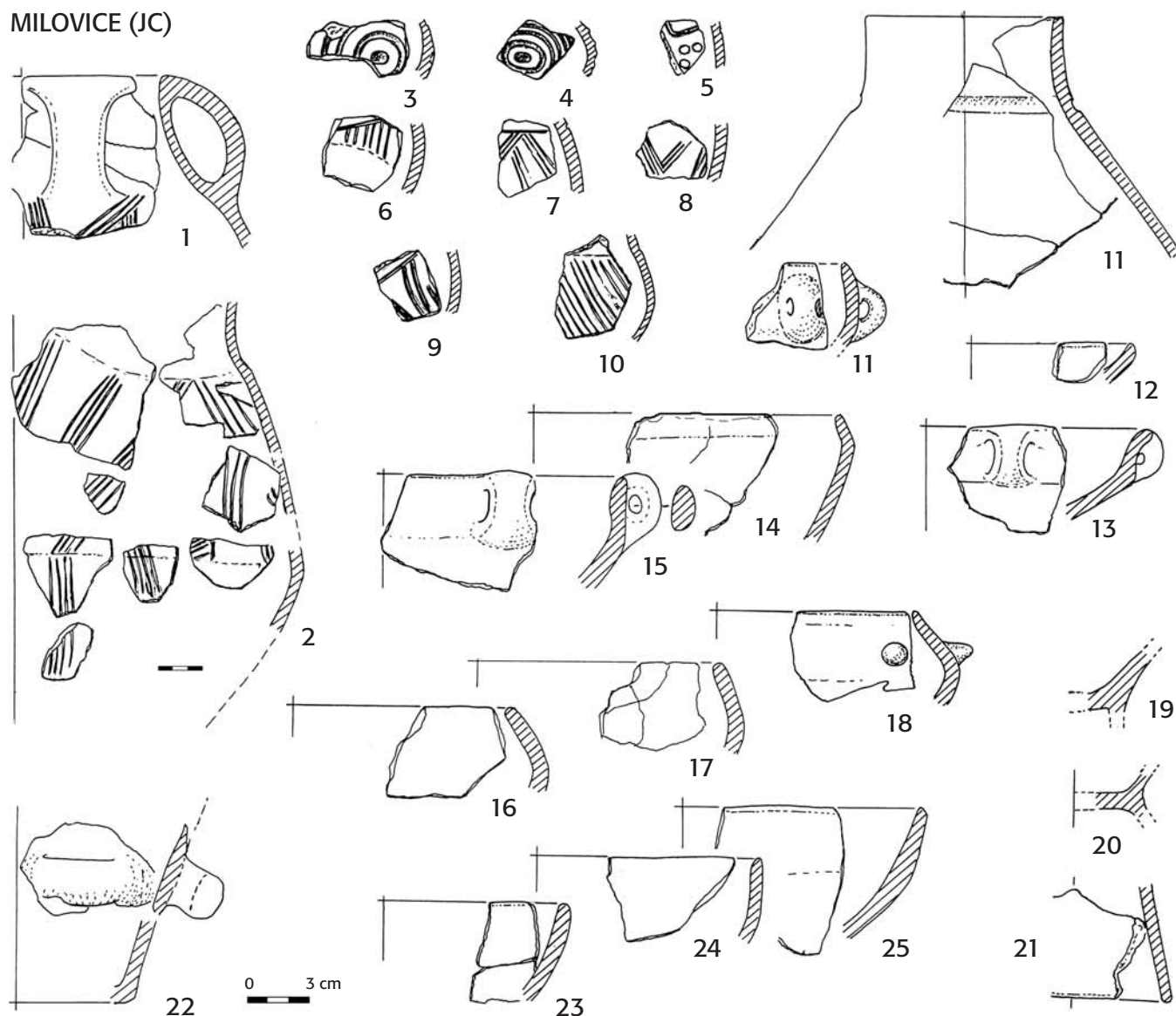
Obr. 12. Starší stupeň jordanovské kultury ve východních Čechách: Kostelec nad Orlicí; podle Vokolek — Zápotocký 2009, obr. 9, 10, 12. — Abb. 12. Ältere Stufe der Jordanów-Kultur in Ostböhmen: Kostelec nad Orlicí; nach Vokolek — Zápotocký 2009, Abb. 9, 10, 12.

ležel na okraji sídelního okrsku z doby staršího stupně JK (C 14: 4250–4000 BC). Paralelou k němu, ale podstatně větších rozměrů, je rondel z alsaského Wittenheimu (obr. 18: 11) o max. průměru 73 m, opatřený přístavbou, směřovanou shodně jako tuchoměřické „podium“ a interpretovanou jako chodba; datovaný je do pozdního rössenského období (C14 z kůlu 91: 4456–4121 BC; Lefranc — Jeunesse 1998; kolegové Ch. Jeunesseovi děkují za informaci). Jinak jsou rondely, až dosud známé z východu Čech, brané vesměs za starší, mlado-neolitické (Řídký 2011; Šumberová 2012, 34).

Příkopová ohrazení spadající do starší části časného eneolitu – tedy předmichelsberská, s paralelami v bavorské münchenšöfenské kultuře, příbuzné s JK (Husty — Meixner 2009) – byla prvně hlášena též ze zá-

padu středních Čech, z Jenštejna, Trubína a Prahy - Krče, první z mladší, jenštejnské fáze, zbývající dvě z pozdního, schussenriedského stupně (Zápotocký — Dreslerová 1996; Stolz 2007; Smejtek — Sušická 2009). Na východě je prvním objevem tohoto druhu ohrazení stejného stáří z Chrástán (Vávra 2011; srv. kap. 5, č. 39 a obr. 18: 5–7) a nově je ohlášen příkop údajně jordanovský z Vyšehořovic (kap. 5, č. 71). Zatímco příkopy z Jenštejna (obj. 61, 97, 111) lze dispozičně srovnávat se soustavou příkopů (staro)jordanovského stáří ze slezského Tyńce Małego (Noworyta 1986, ryc. 1), příkop z Chrástán je v tomto ohledu bližší druhému slezskému ohrazení, objevenému u Dobkowic, jež je podle keramiky rámcově synchronní s Tyńcem Małym (Furmanek et al. 2013, fig. 4, 11). Otázkou je funkce těchto ohrazení: zatímco v Jenštejně bychom dle vztahu příkopů,

MILOVICE (JC)

Obr. 13. Starší stupeň jordanovské kultury ve východních Čechách: Milovice; podle Vokolek — Zápotocký 2009, obr. 16. — **Abb. 13.** Ältere Stufe der Jordanów-Kultur in Ostböhmen: Milovice; nach Vokolek — Zápotocký 2009, Abb. 16.

sil a hlíníku usuzovali na prostředí rezidenčního areálu, slezská ohrazení jsou považována za krátkodobé dobytčí kraaly příležitostně využívané k obraně (Noworyta 1986, 37; Czarniak 2011; Furmanek et al. 2013, 393).

U dalších dvou příkopových ohrazení v rovinných polohách severně od Nymburka, odkrytých leteckou prospekci a studiem ortofotomap, se též počítá s časně eneolitickým stářím, přičemž – zejména u druhého – nelze vyloučit ani období jordanovské kultury (Chleby: Gojda 2002, obr. 1; Křivánek 2002, obr. 1. – Všechlapy: Kos 2013, obr. 2: ca 36 ha, ca 160 x 240 m, příkopy místy zdvojené, přerušované); obr. 18: 8, 9.

3.2. Datování

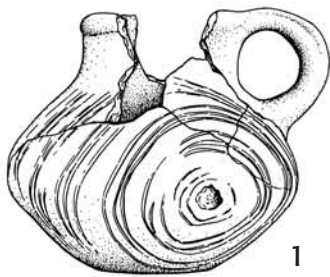
Nálezový fond východočeské jordanovské kultury tvoří takřka výlučně keramika; u ostatních kategorií je situace, co se datování týče horší, protože často jde o arte-

fakty z objektů či sběrů, jež jsou, podobně jako úhřetické hlíníky, polykulturní. Keramických souborů vykazujících širší tvarové a ornamentační spektrum jež by umožňovalo určit jejich pozici ve stávajícím periodizačním schématu české skupiny (kap. 1.1) je kromě Úhřetic ještě jedenáct (obr. 11–17). Dle tohoto kritéria se dělí do tří skupin:

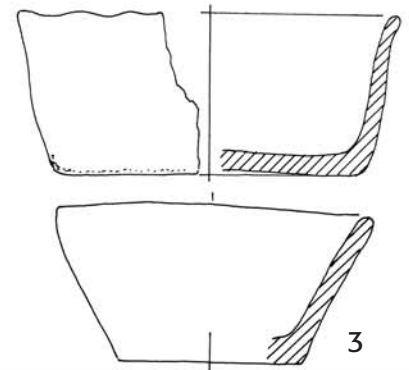
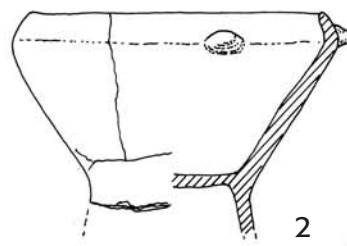
A. Nepočtené soubory z Klučova (obr. 11: 5–7) a Třebesovic A (obr. 11: 7–17) mají **smíšený ráz MMK IIc/starší JK**: tvary mís jsou ještě lengyelské, výzdobné motivy (obloukové pásy, ryté meandry a meandroidy) mají paralely jak v pozdně lengyelské fázi IIc (obr. 20–22), tak v Úhřeticích (obr. 9: motivy Or, Ok, Mr) a v souborech staršího stupně JK.

B. Soubor z Úhřetic (kap. 2; tbl. 1–3; obr. 3–9) je svými tvary na úrovni **staršího stupně JK**. S tím souhlasí i složení bohaté a motivicky pestré ornamentace (obr. 9; tbl. 3). Nejvyšší procento připadá na šikmé víceliniové

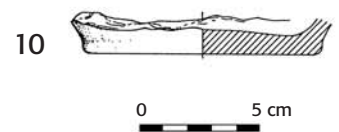
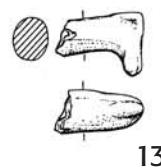
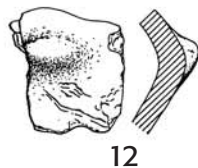
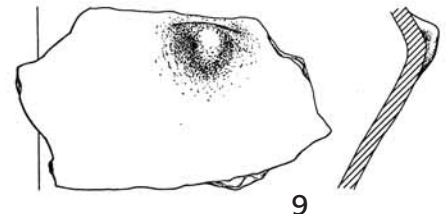
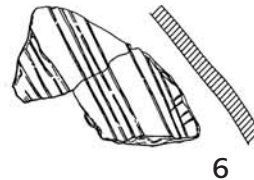
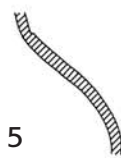
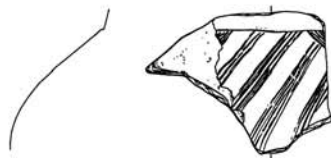
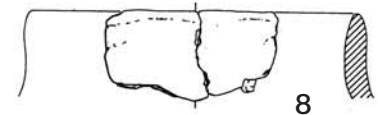
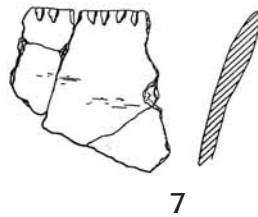
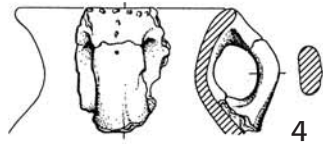
HRADIŠTKO / ŽERETICE (JČ)

TŘIBŘICHY (CR)

LOCHENICE (HK)

Obr. 14. Starší stupeň jordanovské kultury ve východních Čechách: Hradištko/Žeretice (1); Třebřichy (2, 3); Lochenice (4–13); podle Vokolek — Zápotocký 2009, obr. 3; 14; 30: 18, 20. — **Abb. 14.** Ältere Stufe der Jordanów-Kultur in Ostböhmen: Hradištko/Žeretice (1); Třebřichy (2, 3); Lochenice (4–13); nach Vokolek — Zápotocký 2009, Abb. 3; 14; 30: 18, 20.

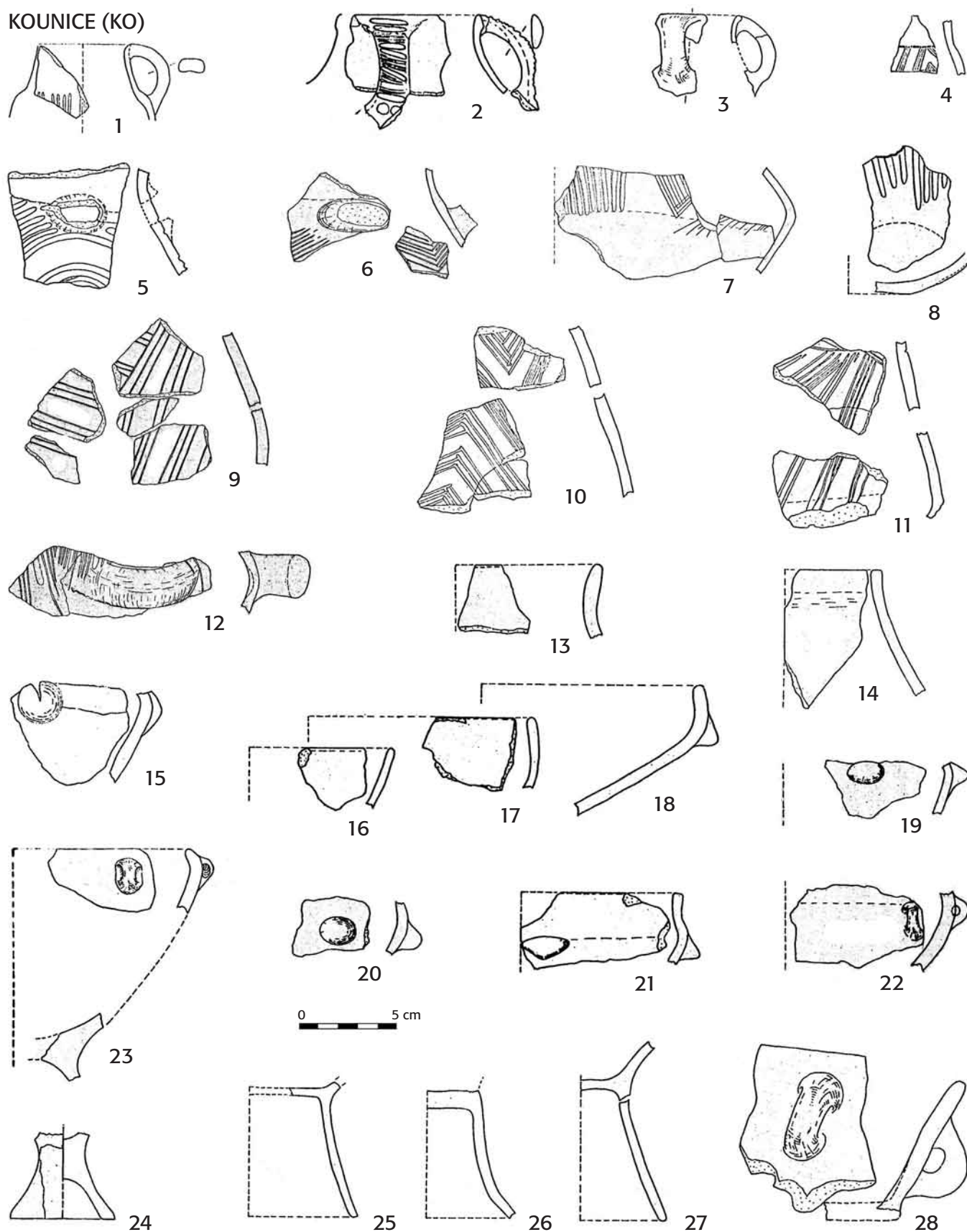
pásky (Pr, Pk) a z nich sestavované krokvice a klikatky (Kr, Kk), což jsou motivy, jež se objeví už na keramice stupně MMK IIc (obr. 20–23) a následně jsou charakteristické pro starší stupeň české, a předpokládáme i slezské a moravské skupiny JK. Podobně je tomu i s archaicky působící výzdobou pomocí dvoj- a trojhrotého rydla (obr. 5: 12, 15), též známou již na keramice MMK (Podborský et al. 1977, 176 n.; Lüning 1976, 145). Podstatné je, že kromě motivů skládaných ze šikmých víceliniových pásů zde relativně vysoký podíl připadá na skupiny motivů, které západněji, na Pražsku a v severozápadních Čechách, chybějí, nebo jsou tam vzácné, a naopak časté až typické jsou na Moravě či ve Slezsku:

a) První takovou skupinou jsou **kurvilineární motivy**, z poloviny ryté, z poloviny provedené technikou užších i širších kanelur. Kromě Úhřetic (obr. 9: Or 1–4, Ok 1–3, Vr 1, 2) se zde s nimi setkáváme ještě na dalších osmi lokalitách (obr. 19). Navazují na křivkové motivy uničovské skupiny (obr. 23. A; Kalábková 2007, obr. 1)

a ve formě **vícenásobných půloblouků** mají přímé analogie v souborech JK na Moravě (Česká: Rakovský 1989, obr. 2; Brno - Líšeň: Kovárník 1992, obr. 3: 8, 10, 11; Drnovice: Koštuřík — Rumianová — Přichystal 1997, obr. 10: 5, 6; Popůvky: Čížmář et al. 2004, obr. 19: 1; Slatinky: Šmíd 2010, 271, Abb. 4: 3). Méně častý je tento motiv ve Slezsku (Gediga — Mozgala — Murzyński 2012, Ryc. 5: 1), kde chybí i v tak početných souborech, jako je Tyniec Mały (Noworyta 1986, ryc. 40). U nás na výjimečnost křivkových motivů upozorňoval již A. Stocký (1926, 80). Znamé byly tehdy ze tří středočeských lokalit⁴, dnes je evidujeme na 11 lokalitách, z nichž většina (9) leží ve východní části ekumeny české

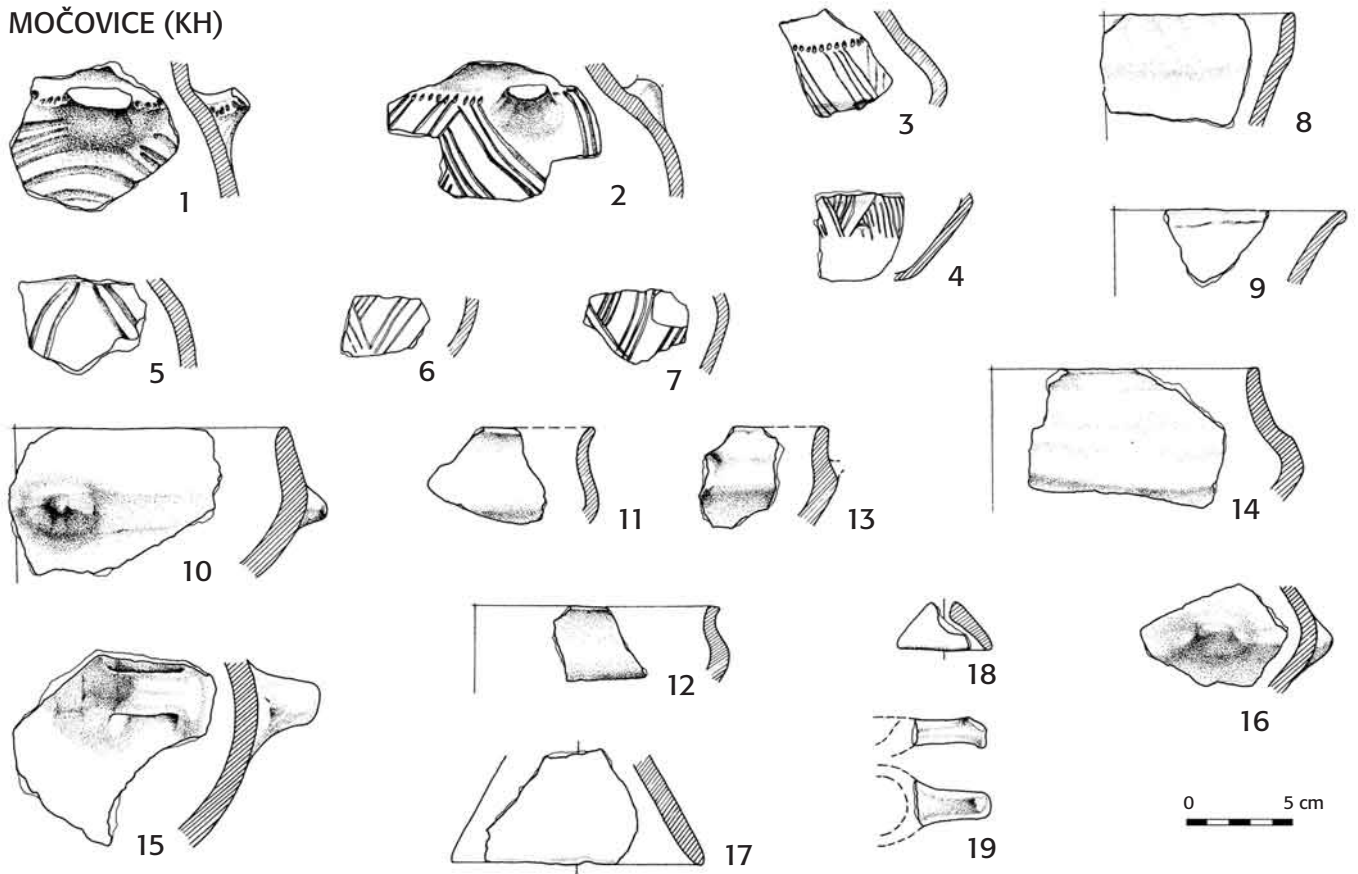
⁴ Kromě džbánku ze starojordanovského souboru z Třebusic, ve starší literatuře již vícekrát diskutovaného (Stocký 1926, 80, tab. 56: 7; Novotný 1950, 233; Kutzián 1958, 157; Lüning 1976, 128, 140), byl obloukovitý motiv zastoupen ještě ve střepevém materiálu z Prahy - Šárky a Třebové - Broučkova (Stocký 1926, tab. 54: 4 a kap. 5, lokalita č. 67).

KOUNICE (KO)

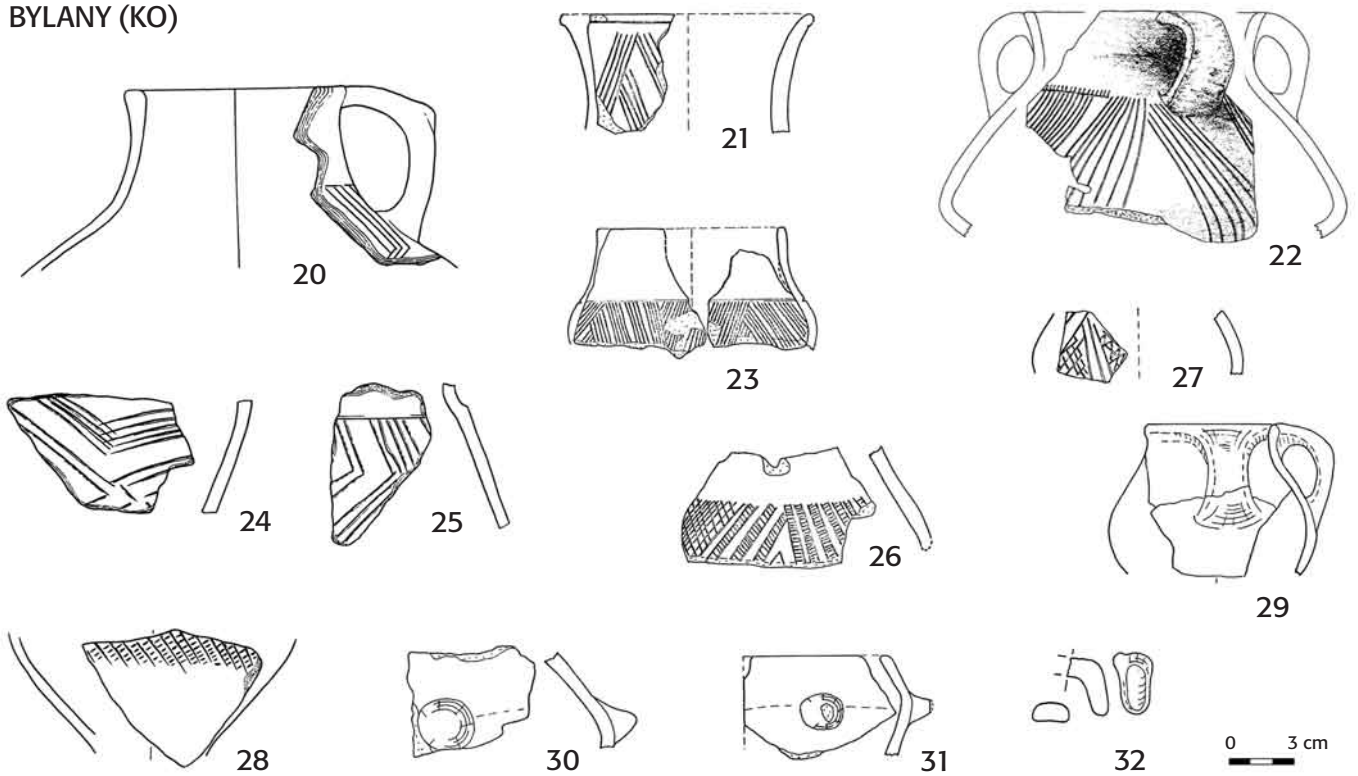

Obr. 15. Starší stupeň jordanovské kultury na Kolínsku: Kounice; podle Vávra 1981, t. 121–126. — **Abb. 15.** Ältere Stufe der Jordanów-Kultur in der Region Kolín: Kounice; nach Vávra 1981, T. 121–126.

MOČOVICE (KH)

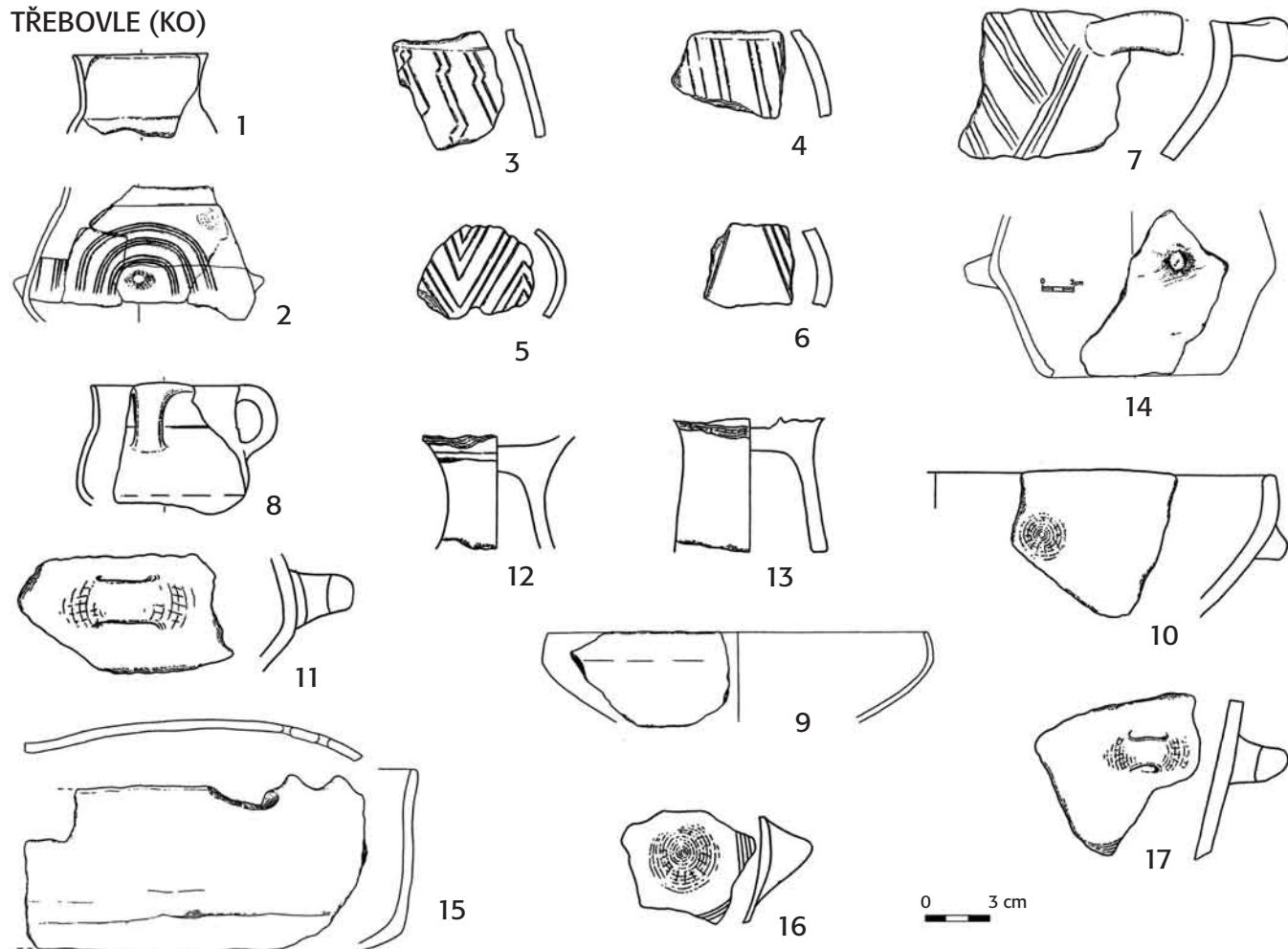

BYLANY (KO)

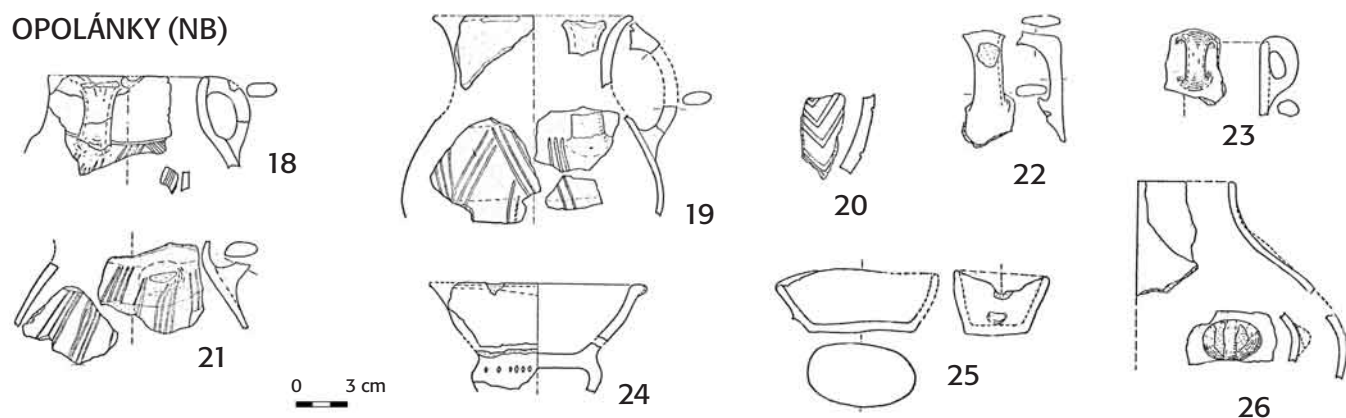

Obr. 16. Starší stupeň jordanovské kultury na Čáslavsku (Močovice) a Kolínsku (Bylany, okr. Kolín); podle Zápotocký 1995, obr. 7; Vávra 2011, obr. 5; Vokolek 2007, t. 2, 3; Lüning 1976, Taf. 73A (Bylany?). — **Abb. 16.** Ältere Stufe der Jordanów-Kultur in den Regionen Čáslav (Močovice) und Kolín (Bylany, Landkr. Kolín); nach Zápotocký 1995, Abb. 7; Vávra 2011, Abb. 5; Vokolek 2007, T. 2, 3; Lüning 1976, Taf. 73A (Bylany?).

TŘEBOVLE (KO)

OPOLÁNKY (NB)

OHRADA (KO)

27

28

KOLÍN (KO)

29

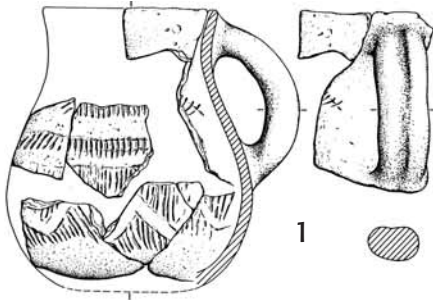
ŽABONOSY (KO)

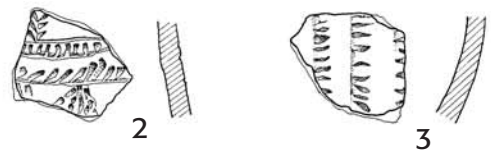
30

Obr. 17. Starší (Třebovle, Opolánky, Ohrada, Žabonosy) a mladší stupeň (Kolín) jordanovské kultury na Kolínsku; podle Vokolek 2007, t. 164–166; Vávra 1981, t. 119–120; Lüning 1976, Taf. 72A; Vokolek 2004, t. 194: 7. — **Abb. 17.** Ältere (Třebovle, Opolánky, Ohrada, Žabonosy) und jüngere Stufe (Kolín) der Jordanów-Kultur in der Region Kolín; nach Vokolek 2007, T. 164–166; Vávra 1981, T. 119–120; Lüning 1976, Taf. 72A; Vokolek 2004, T. 194: 7.

BYLANY (KH)

MOČOVICE (KH)

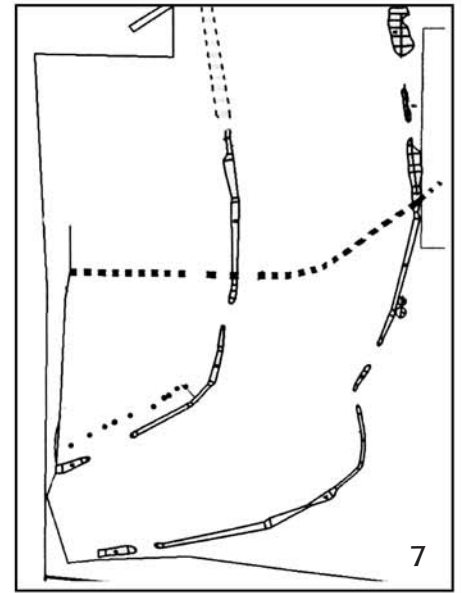
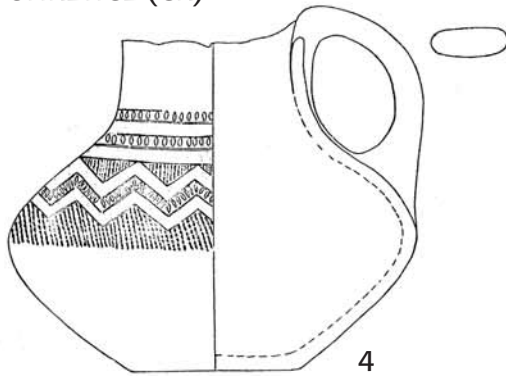

A

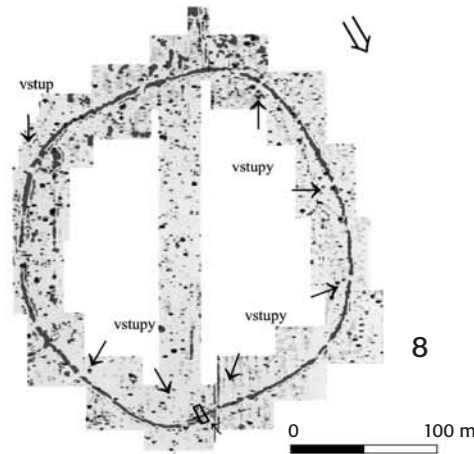
CHRÁŠŤANY (KO)

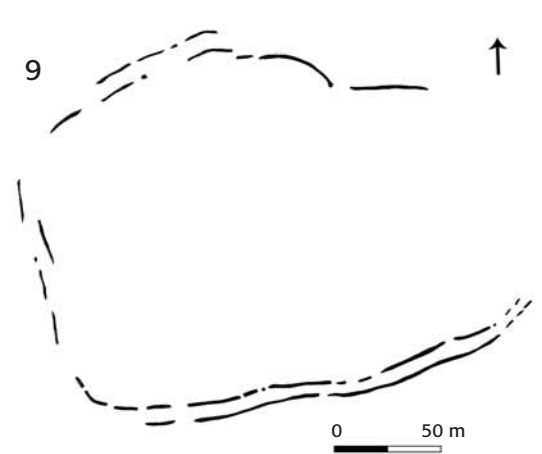
ÚHŘETICE (CR)

CHLEBY (NB)

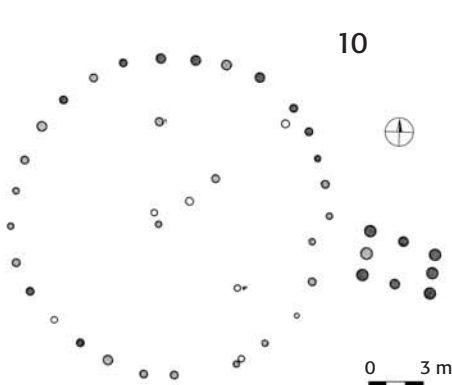

VŠECHLAPY (NB)

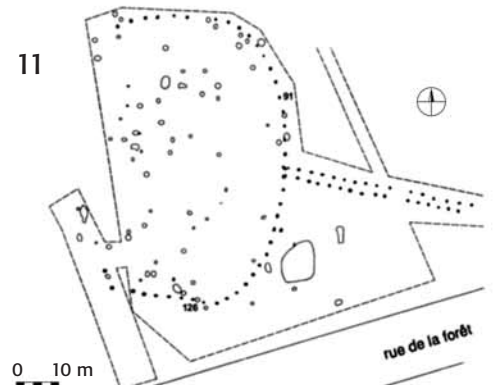

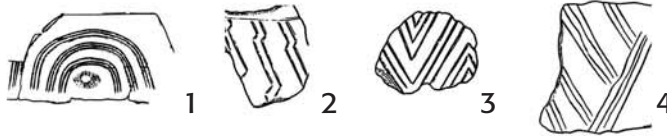
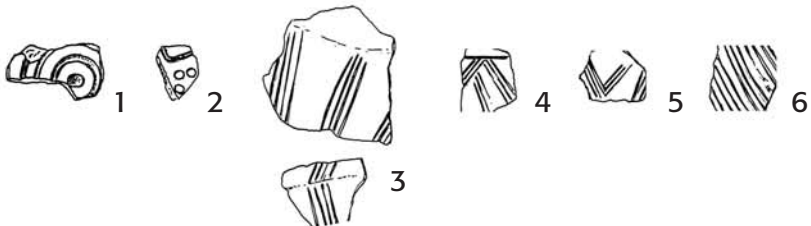

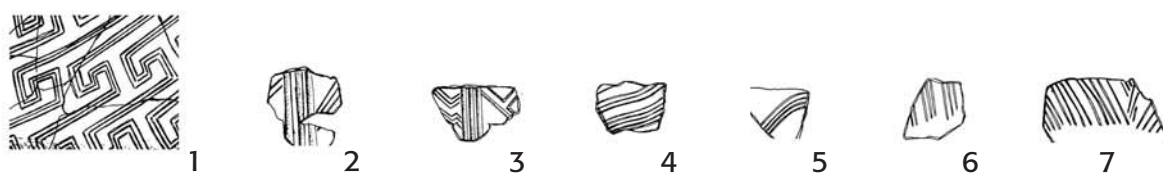

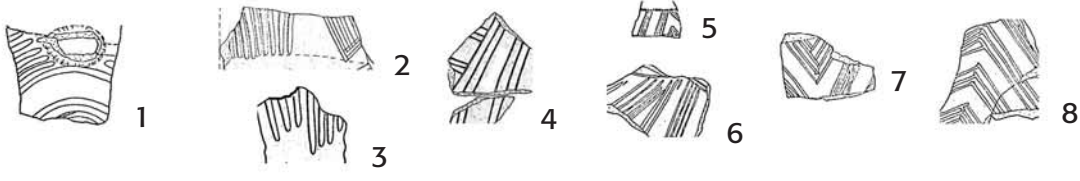
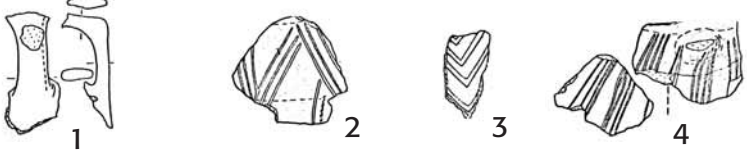

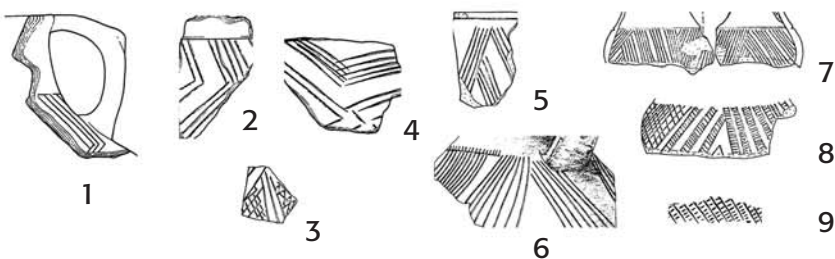

Obr. 18. Pozdní, schussenriedský stupeň jordanovské kultury: **1** – Bylany (KH), **2, 3** – Močovice, **4** – Úhřetice, **5–7** – Chrástany. – Příkopová ohrazení časně (?) eneolitického stáří na Nymbursku: **8** – Chleby, **9** – Všechlapy. – Rondel na sídlišti jordanovské kultury u Tuchoměřic (**10**) a analogická konstrukce z pozdně rössenské fáze z Alsaska (**11** – Wittenheim). – Podle: **1** – Zápotocký 1991, Abb. 4; **2, 3** – Zápotocký 1995, obr. 3: 1, 2; **4** – Vokolek – Zápotocký 2009, obr. 33: 5; **5–7** – Vávra 2011, obr. 6, 7; **8** – Gojda 2002, obr. 1; **9** – Kos 2013, obr. 2; **10** – Sankot – Zápotocký 2011, obr. 14; **11** – Lefranc – Jeunesse 1998, Fig. 1. – **Abb. 18.** Späte, Schussenrieder Stufe der Jordanów-Kultur: **1** – Bylany (KH), **2, 3** – Močovice, **4** – Úhřetice, **5–7** – Chrástany. – Früh (?) äneolithische Grabenanlagen in der Region Nymburg: **8** – Chleby, **9** – Všechlapy. – Rondell in der Siedlung der Jordanów-Kultur bei Tuchoměřice (**10**) und analoge spätrössener Anlage aus dem Elsass (**11** – Wittenheim). – Nach: **1** – Zápotocký 1991, Abb. 4; **2, 3** – Zápotocký 1995, Abb. 3: 1, 2; **4** – Vokolek – Zápotocký 2009, Abb. 33: 5; **5–7** – Vávra 2011, Abb. 6, 7; **8** – Gojda 2002, Abb. 1; **9** – Kos 2013, Abb. 2; **10** – Sankot – Zápotocký 2011, obr. 14; **11** – Lefranc – Jeunesse 1998, Fig. 1.

TUCHOMĚŘICE (PZ)

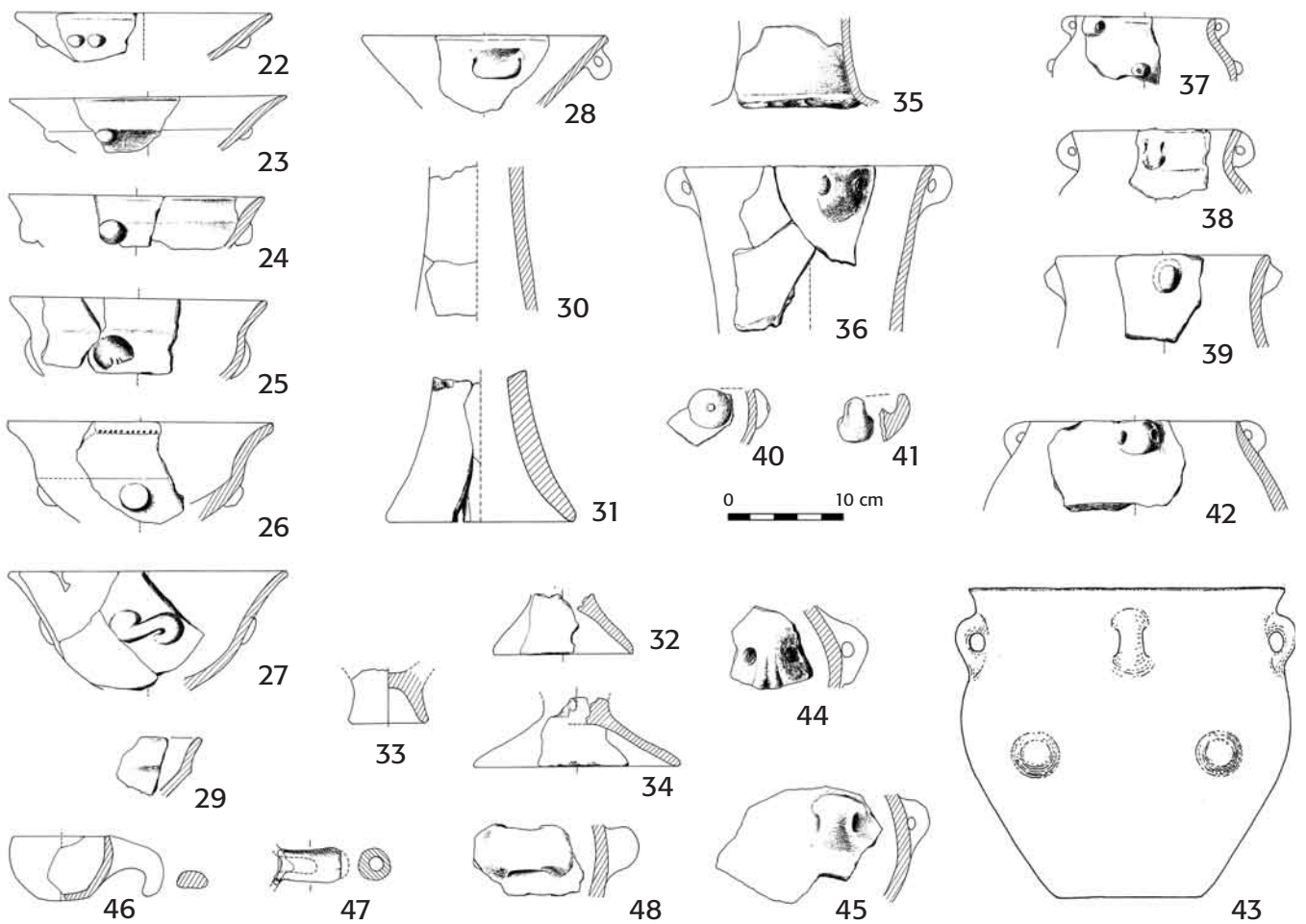
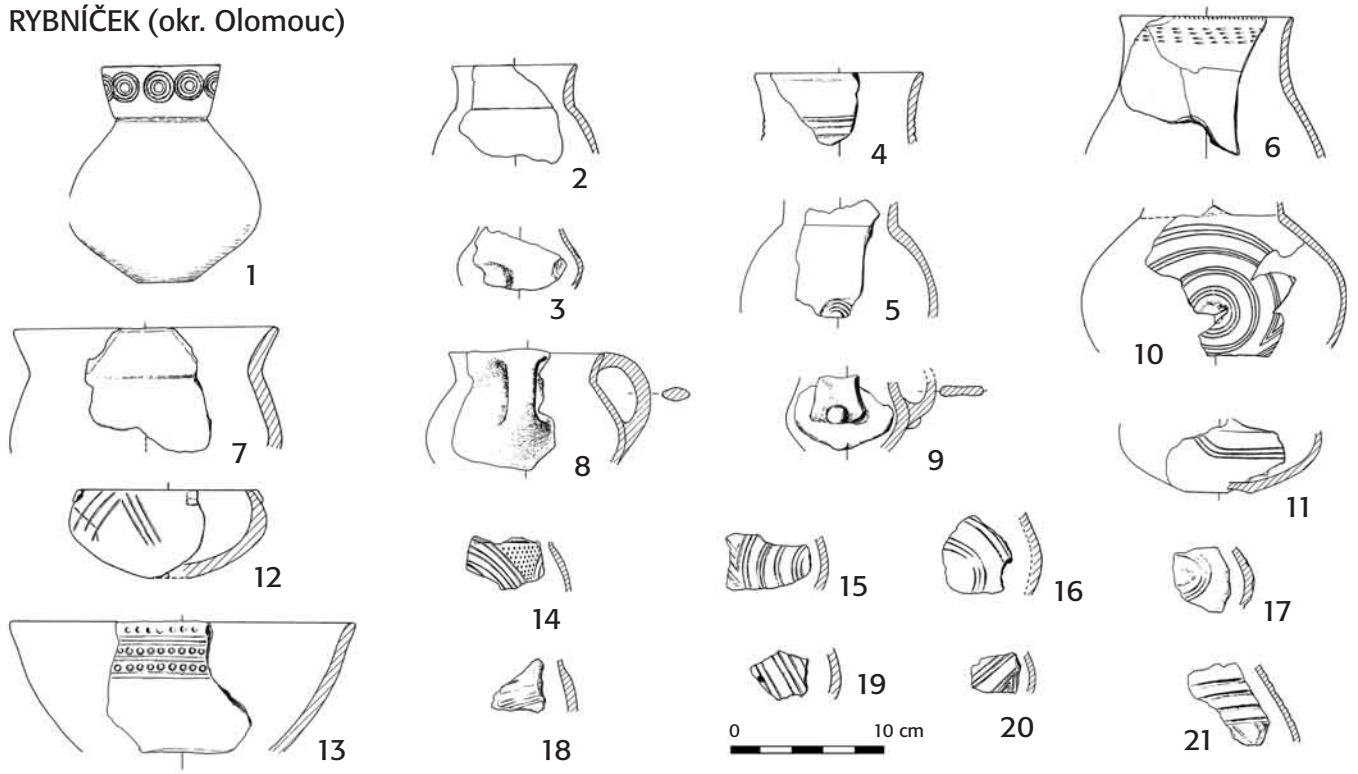
WITTENHEIM (Haut-Rhin, France)

KLUČOV	 1 2 3 4	TŘEBESTOVICE
TŘEBOVLE	 1 2 3 4	HRADIŠTKO / ŽERETICE
MILOVICE	 1 2 3 4 5 6	
KOSTELEČ n. Orlicí	 1 2 3 4 5 6 7	
MOČOVICE	 1 2 3 4 5	
KOUNICE	 1 2 3 4 5 6 7 8	
OPOLÁNKY	 1 2 3 4	LOCHENICE 1
BYLANY	 1 2 3 4 5 6 7 8 9	 2

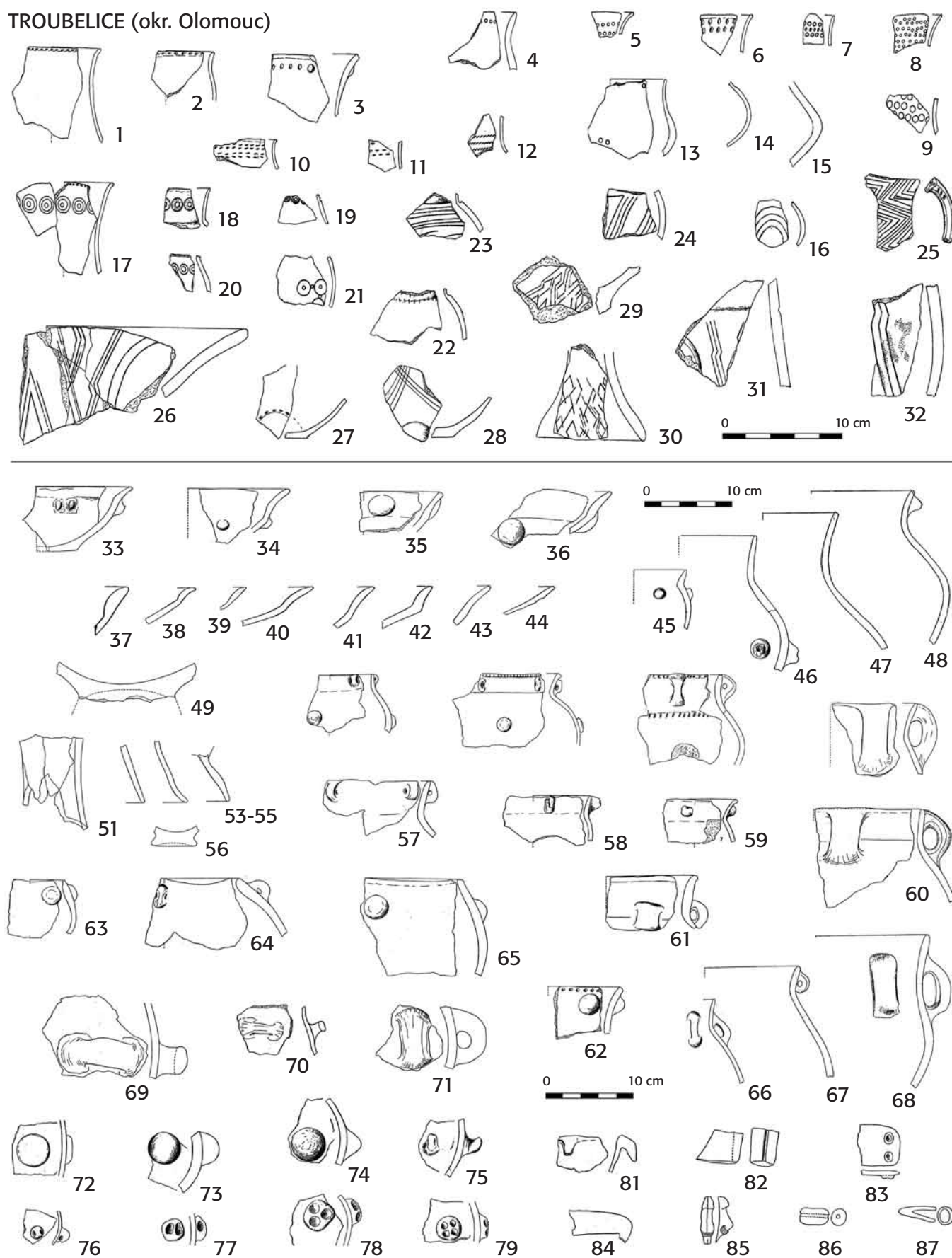
Obr. 19. Výzdobné motivy staršího stupně jordanovské keramiky z východní části Čech (dle obr. 11–17). — **Abb. 19.** Verzierungsmotive der älteren Stufe der Jordanów-Kultur aus dem Ostteil Böhmens (nach Abb. 11–17).

RYBNÍČEK (okr. Olomouc)

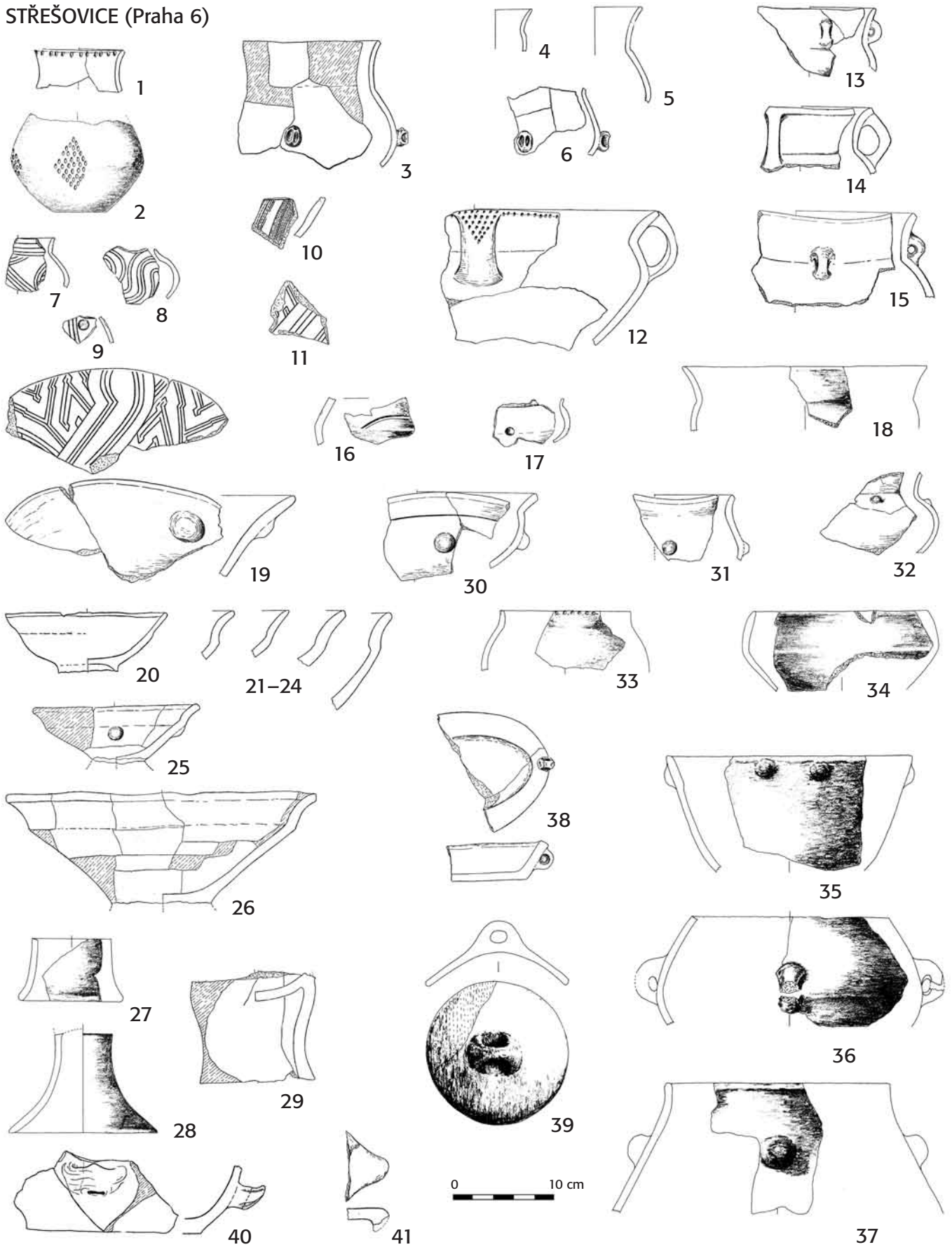
Obr. 20. Pozdní fáze lengyelské kultury na střední Moravě (MMK IIc): Rybníček (M Olomouc; za poskytnutí materiálu k dokumentaci děkuji kol. M. Tymonové). —
Abb. 20. Späte Phase der Lengyel-Kultur in Mittelmähren (MMK IIc): Rybníček (M Olomouc; für das Zur-Verfügung-Stellen des Dokumentationsmaterials danke ich der Kollegin M. Tymonová).

TROUBELICE (okr. Olomouc)

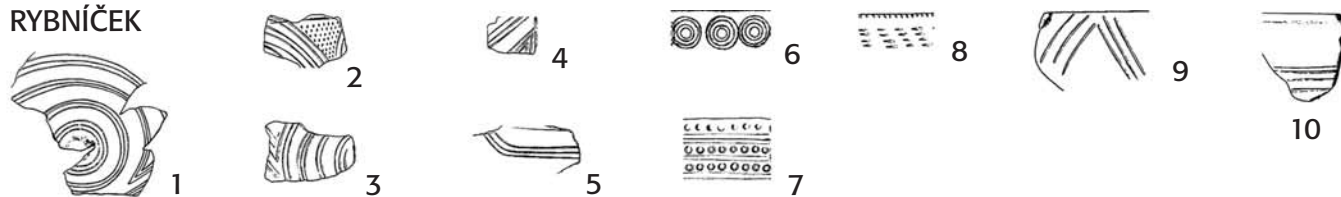
Obr. 21. Pozdní fáze lengyelské kultury na střední Moravě (MMK IIc): Troubelice (podle Zápotocká 1969, Taf. 19–27; Kalábková 2007). — **Abb. 21.** Späte Phase der Lengyel-Kultur in Mittelmähren (MMK IIc): Troubelice (nach Zápotocká 1969, Taf. 19–27; Kalábková 2007).

STŘEŠOVICE (Praha 6)

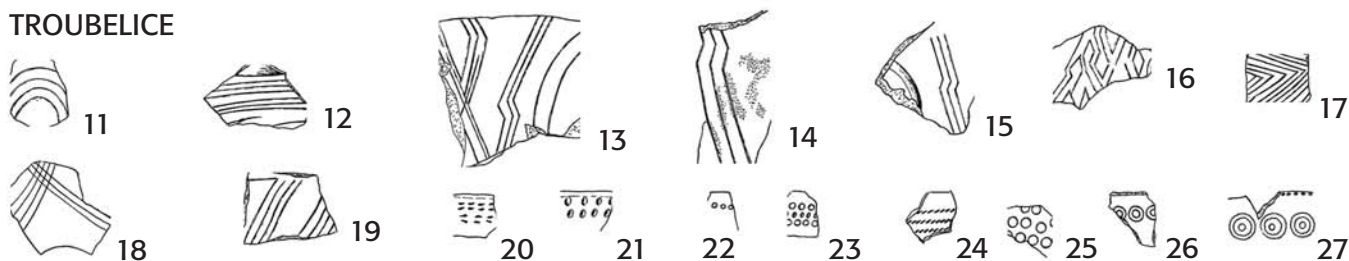

Obr. 22. Pozdní fáze lengyelské kultury ve středních Čechách (MMK IIc): Praha-Střešovice (podle Zápotocká 1969, Taf. 12–18; Lüning 1976, Taf. 48–53). — **Abb. 22.** Späte Phase der Lengyel-Kultur in Mittelböhmen (MMK IIc): Praha-Střešovice (nach Zápotocká 1969, Taf. 12–18; Lüning 1976, Taf. 48–53).

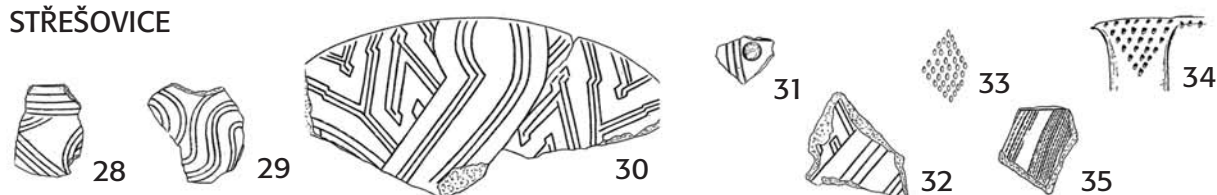
RYBNÍČEK

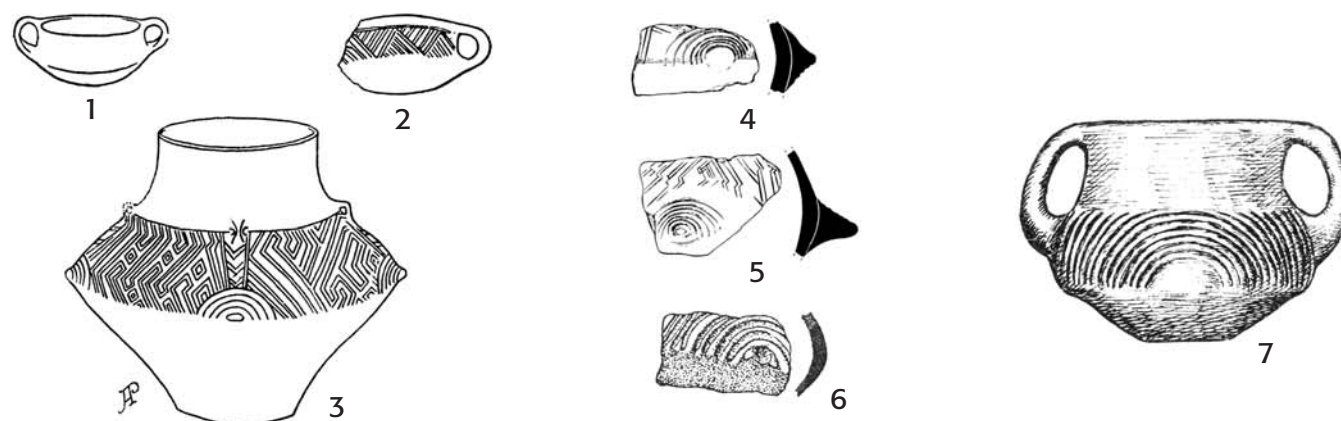
TROUBELICE

STŘEŠOVICE

Obr. 23. A. Ornaentační prvky a motivy pozdní fáze lengyelské kultury (MMK IIc) ze severní Moravy (Rybníček, Troubelice) a středních Čech (Praha - Střešovice, srv. obr. 21–23). — **Abb. 23. A.** Verzierungselemente und Motive der Spätphase der Lengyel-Kultur (MMK IIc) aus Nordmähren (Rybníček, Troubelice) und Mittelböhmen (Prag - Střešovice, vergl. Abb. 21–23).

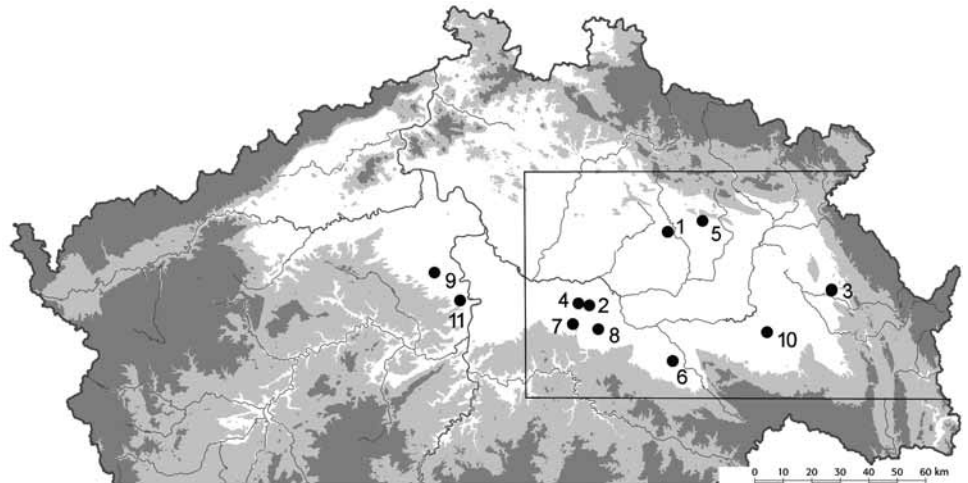
Obr. 23. B. Amfora a džbány jordanovské kultury s kurvilineárními motivy z Moravy (1–3 – Křenovice, jáma; 4, 5 – Drnovice; 6 – Brno - Líšeň; dle Procházka 1907, tab. 1; Košťurík 1997, obr. 4: 9, 11; Kovárník 1992, obr. 3: 8) a džbán kultury Krivodol-Sálcu u. (Bubanj-Kultur, dle Milojčić 1949, Taf. 37: 5). — **Abb. 23. B.** Amphore und Krüge der Jordanów-Kultur mit kurvilinearen Motiven aus Mähren (1–3 – Křenovice, Grube; 4, 5 – Drnovice; 6 – Brno - Líšeň; nach Procházka 1907, Taf. 1; Košťurík 1997, Abb. 4: 9, 11; Kovárník 1992, Abb. 3: 8) und ein Krug der Krivodol-Sálcu u. (Bubanj-Kultur, nach Milojčić 1949, Taf. 37: 5).

JK a zbývající dvě na Pražsku (obr. 23. C). Aplikovány jsou většinou ve formě vícenásobných kruhů nebo půloblůček, rytých i kanelovaných, s důlkem či pupkem uprostřed (obr. 9: Or 1, 2, Ok 2). V tomto provedení jde zřetelně o imitace ženského prsu, jež tak upomínají na podobně zdobené gynekomorfní nádoby, známé z více neo- a eneolitických kultur (kupř. Kovárník 2000; Podborský 2006, 209; pro Čechy Zápotocký 2000a). Na jihovýchodní vzory tohoto svérázného motivu ukázala v diskusi o původu dvojuchých džbánů JK již *Ida Kutzián* (1958, 157). Uvedený motiv patří k výzdobným prvkům dvojuchých džbánů balkánského komplexu Krivo-

dol-Bubanj-Sálcu (obr. 23. B: 7; Garašanin 1998), kde se, i když nepříliš často, vyskytuje od jeho rané fáze (Nikolov 1974, fig. 87: Gradešnica C; Todorova 1990, t. 1: 6; 3: 7; Jovanović 2007: Poduene - „Protokrivodol“).

b) Druhou skupinu představují **meandry, pásy a romby oboustranně lemované liniemi vpichů** (obr. 9: motivy Or 4, Mr 7, Kr 4, 5, Rk 1). Ty jsou zase typické pro slezskou skupinu JK (kupř. Seger 1916, Abb. 6–9, 11; Noworyta 1986, 41, ryc. 40: motivy 14–27, 29), zatímco na Moravě, jak se zdá, chybějí. Tyto motivy zase upomínají na výzdobu džbánů bodrogkeresztúrské kultury (kupř. Patay 1974, 43, Taf. 8, 10, 11) a keramiky

č. 11 Třebusice

Obr. 23. C. Kurvilineární prvky a motivy na jordanovské keramice Čech: **1** – Hradištko - Žeretice, **2** – Klučov, **3** – Kostelec n. O., **4** – Kounice, **5** – Milovice, **6** – Močovice, **7** – Tismice, **8** – Třebovle, **9** – Třebusice, **10** – Úhřetice, **11** – Praha - Šárka. — **Abb. 23. C.** Kurvenlineare Elemente und Motive auf der Keramik der Jordanów-Kultur Böhmens: **1** – Hradištko - Žeretice, **2** – Klučov, **3** – Kostelec n. O., **4** – Kounice, **5** – Milovice, **6** – Močovice, **7** – Tismice, **8** – Třebovle, **9** – Třebusice, **10** – Úhřetice, **11** – Prag - Šárka.

ze slovinských lokalit kultury Lasinja (Drulovka: Korošec 1960, sl. 2, motivy 8, 10, 25; *Dimitrijević* 1979, sl. 5).

Aplikací těchto „východních“ motivů a relativně častým užitím kanelované techniky se keramika z Úhřetic, jak už řečeno, zřetelně liší od keramické produkce staršího stupně JK západní části české JK, nejdříve reprezentované sídlištními a hrobovými soubory z Pražska a Poohří (Praha - Bubeneč a Dejvice, Třebusice, Tuchoňměřice, Žatec: *Lüning* 1976; *Dobeš* — *Kostka* — *Popelka* 2010; *Sankot* — *Zápotocký* 2011). Naopak úzký vztah má ke slezské a moravské skupině JK, a bližší je též keramice starší epilengyelské fáze (LgK IVa = MMK IIc: *obr.* 20–22). Podobně je tomu i s motivickou skladbou výzdoby dalších pěti východočeských souborů (*obr.* 19). V pěti jsou přítomné kromě rytých či kanelovaných šikmých pásů (motivy Pr, Pk dle *obr.* 9) a z nich sestavovaných krokvic či klikatek (Kr, Kk) jako obecného znaku staršího stupně JK ještě navíc varianty křivkových motivů (motivy Or, Ok, Vr dle *obr.* 9: Třebovle, *obr.* 17: 1–17; Kostelec n. O., *obr.* 12; Milovice, *obr.* 13; Kounice, *obr.* 15; Močovice, *obr.* 16: 1–19), rytých meandroidů (Mr dle *obr.* 9: Třebovle, Kostelec n. O.) a v Milovicích též motiv kroužků, typický pro uničovskou skupinu (*obr.* 23. A). Přítomnost těchto motivů dovoluje jmenované soubory zhruba synchronizovat s Úhřeticemi. Navíc jde o soubory získané z větší části z jámových objektů, což zpětně podporuje náš výchozí předpoklad, že časový rozptyl keramiky z úhřetického sídliště je relativně omezený (*kap.* 2.2). Všechny společně pak dokumentují regionální ráz zdejší keramické produkce v době staršího stupně JK.

Ve zbývajících čtyřech souborech (Lochenice, *obr.* 14: 4–13; Opolánky, *obr.* 17: 18–26; Bylany KO, *obr.* 16: 20–32; Ohrada, *obr.* 17: 27, 28) regionálně specifické motivy chybějí, jsou zde jen víceliniové pásy a krokvice, jež tyto soubory datují jen obecně do staršího stupně JK. V Bylanech KO jsou navíc použité – jako v zatím jediném případě ze sledované oblasti – prvky, jež lze v rámci české JK označit jako „západní“: technika brázděného vpichu a motiv žebříčků.

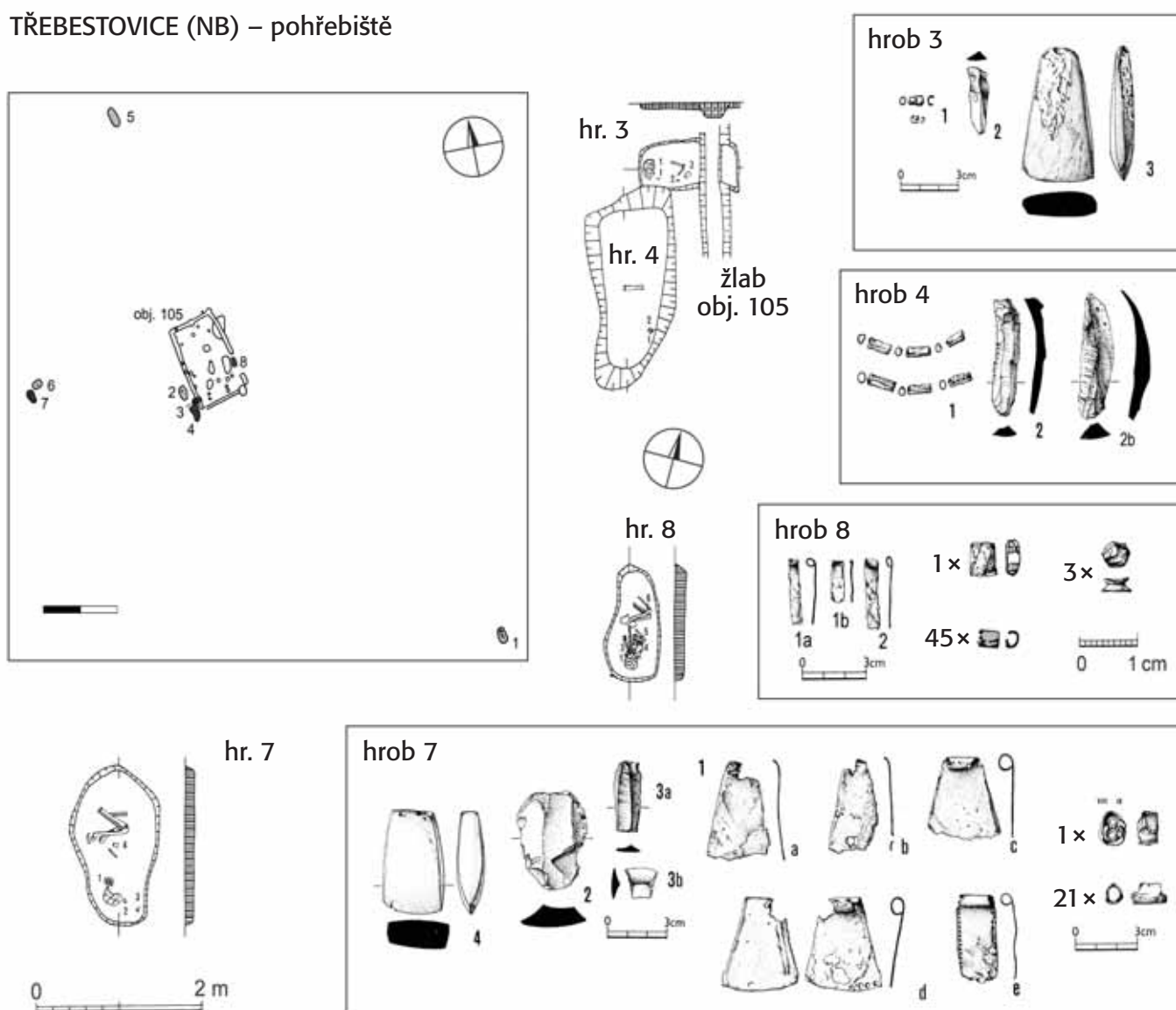
C. Mladší jordanovské fáze jsou ve sledované oblasti – opět v kontrastu se situací v západních regionech české JK – zastoupené slabě až stopově. Do úrovně mladšího stupně JK, charakterizovaného na západě nástupem zásobních hrnců s okrajovou lizénou a blátlitým povrchem a jedno- i dvojchých džbánů zdobených motivem vlčích zubů, někdy už proloženým negativní klikatkou (*Neustupný* 1969, 275; *Lüning* 1976, 129; detailně *Dobeš* — *Kostka* — *Stolz* 2007 podle sídlištních souborů z Prahy - Ďáblic) by se výzdobou hlásil jen džbánek ze sila 50 (*obr.* 5: 3) a teoreticky i několik zlomků s týmž motivem z hliníku 31 z Úhřetic (*obr.* 4: 24; 5: 20, 23; 9: *Tr* 1, *Tk* 1, 2). Jenštejnské fázi jsme přiřadili džbán z kostrového hrobu z Kolína B, vybaveného navíc sekerou s hrotitým tělem, a džbány z Klavaru a Kolína (*Zápotocký* — *Dreslerová* 1996, Abb. 25: 1–3, 8). Z pozdního, schussenriedského stupně jsou kromě keramiky z ohrazení u Chrástán ještě ojediněle nalezené džbány z Ostré a Úhřetic. Zbývající dva případy – džbán z Bylan KH a zlomky džbánů z Močovic – jsou už z kontextu časně eneolitické pohárové skupiny (*obr.* 18: 1–6).

4. Závěr

Analýza sídlištních souborů z úhřetické cihelny a několika dalších lokalit z východních Čech a východní části Středočeského kraje ukázala, že keramika staršího stupně jordanovské kultury z těchto sídelních regionů má oproti keramice ze západní části země odlišný ráz. Z tohoto hlediska se česká skupina JK v tomto období dělí na dvě podskupiny či facie:

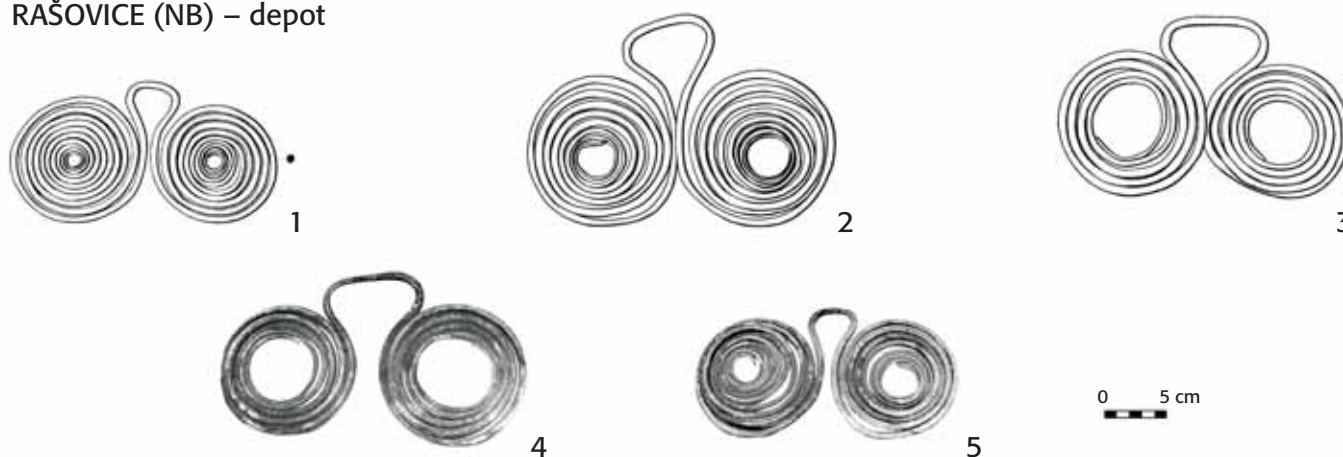
a) Pro keramiku **východní facie** je charakteristická častá aplikace kurvilineárních motivů a technika kanelování. Její ornamentace je tak blízká stylu střešovického horizontu a staršího stupně moravské skupiny JK. Navíc se v ní objevuje motiv obtečkových pásů linií, který je typický pro slezskou skupinu, zatímco moravská ani západostředočeská skupina jej nezná.

TŘEBESTOVICE (NB) – pohřebiště

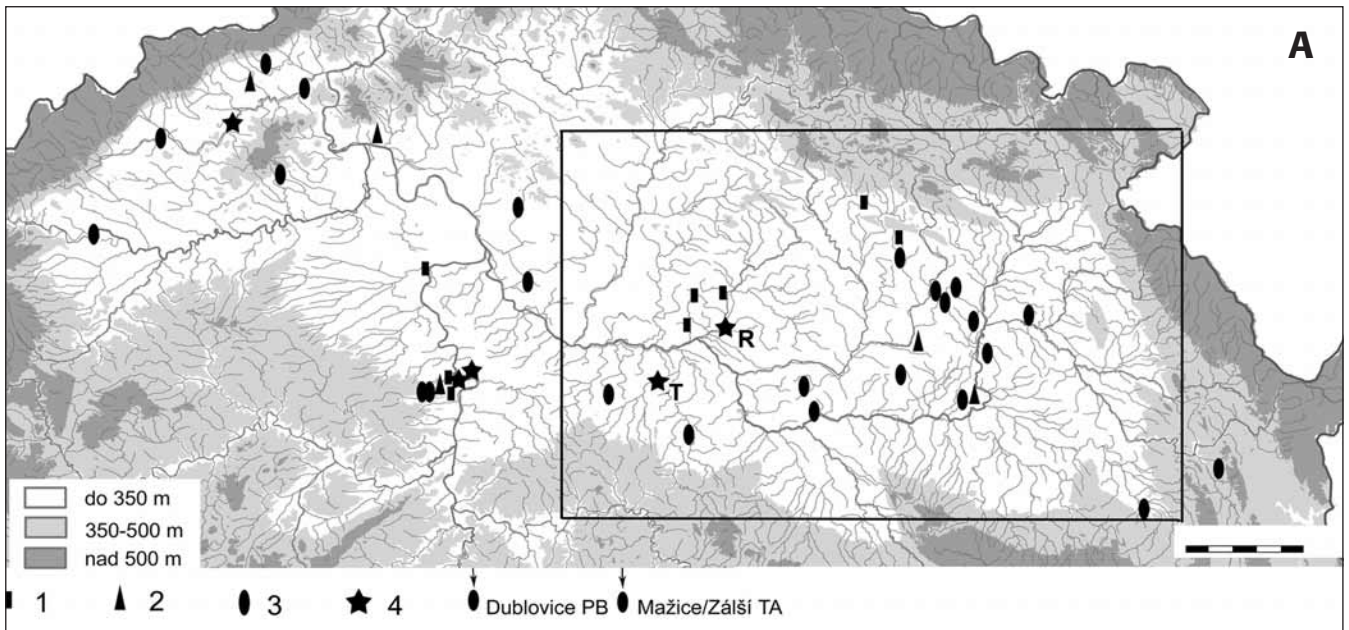

Obr. 24. A. Třebestovice B, plán pohřebiště a hroby s přídávky. **A** – podle Čtverák – Rulf 1989. — **Abb. 24. A.** Třebestovice B, Plan des Gräberfeldes und die Gräber mit Beigaben. **A** – nach Čtverák – Rulf 1989.

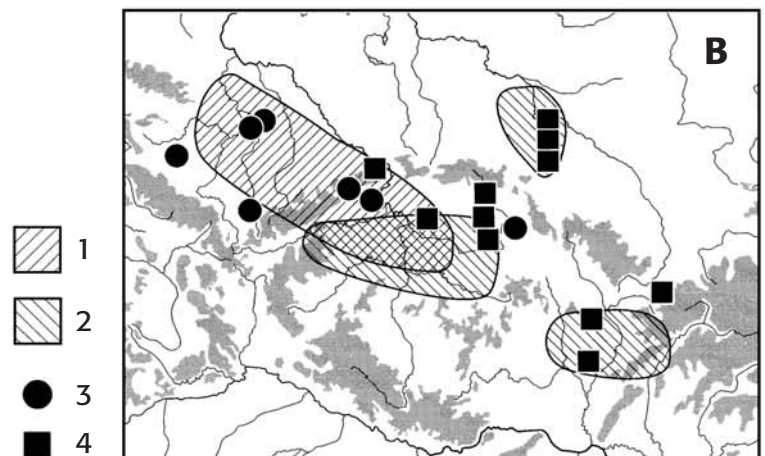
RAŠOVICE (NB) – depot

Obr. 24. B. Rašovice, depot měděných brýlovitých závěsků. **B** – podle soupisu in: Dobeš 2013. — **Abb. 24. B.** Rašovice, Depot brillenförmiger Kupferanhänger. **B** – nach Verzeichnis in: Dobeš 2013.

Obr. 25. A. Nálezy měděné industrie časně eneolitického stáří na území Čech (podle soupisu in Dobeš 2013): **1** – sekeromlaty, **2** – sekery s křížovým ostřím, **3** – sekery, **4** – ozdoby, **R** – Rašovice - depot, **T** – Třebestovice - pohřebiště; v rámečku území sledované v této práci. – **B.** Rozdělení jordanovské kultury na západní (**1** – jednoduché džbány, **3** – měděné sekery typu Kaka) a východní (**2** – dvojché džbány, **4** – měděné sekery typu Jordanów) podle Klassen 2000, Abb. 39. – **Abb. 25. A.** Frühäneolithische Kupferindustrie-Funde auf böhmischem Boden (nach dem Verzeichnis in Dobeš 2013): **1** – Hammeräxte, **2** – Äxte mit Kreuzschneide, **3** – Äxte, **4** – Verzierungen, **R** – Rašovice - Depot, **T** – Třebestovice - Gräberfeld; im Rahmen das in diesem Aufsatz behandelte Gebiet. – **B.** Aufteilung der Jordanów-Kultur auf westlich (**1** – einhenkelige Krüge, **3** – Kupferäxte vom Typ Kaka) und östlich (**2** – zweihenkelige Krüge, **4** – Kupferäxte vom Typ Jordanów) nach Klassen 2000, Abb. 39.

b) U keramiky **západní facie** výše uvedené „východní“ motivy i kanelovaná technika chybějí, resp. objeví se jen výjimečně. Naopak jsou zde běžné motivy, jež východní facie nezná: žebříčky, mřížkovaná trojúhelníky, rhomby, a ovšem i technika brázděného vpichu. Společné jsou oběma faciím motivy klikatek a krokvic skládaných z pásů linií, jež jsou vlastní staršímu stupni všech skupin JK.

Otázkou je, co bylo příčinou této bipartice. Předpokládáme, že mohla být prostým důsledkem regionalizace české skupiny jordanovské kultury následující po střešovickém horizontu: zatímco v západní části ekumeny vývoj probíhal samostatně, event. s kontakty na poströssenské prostředí Bavorska a západních Čech (srv. častější užívání techniky brázděného vpichu a výskyt prvků münchshöfenské kultury a schwieberdinské skupiny), regiony na východě formoval v době staršího stupně užší styk s moravskou a slezskou skupinou JK.

S užší vazbou východočeské JK na moravskou a slezskou skupinu, které se v souladu s bohatstvím jejich nekropolí a polohou na Odře přisuzuje hlavní podíl na distribuci měděné industrie dále na sever (kap. 1. I), souhlasí i **relativně vyšší počet českých nálezů raně**

mědi na východě země (obr. 25. A podle Dobeš 2013)⁵. Kromě „těžkých“ typů (seker, sekeromlatů) k nim patří i oba naše nejpočetnější soubory měděných ozdob tohoto časového horizontu – depot brýlovitých závěsků z Rašovic a kolekce ozdob z třebestovického pohřebiště (obr. 24. A, B). Nálezový katastr měděné industrie a příbuznost s keramikou slezské a moravské JK tak představují dva faktory, jež naznačují zvýšenou angažovanost východočeské JK při redistribuci této svébytné kategorie prestižních předmětů dále na sever⁶. V tomto kontextu proto nepřekvapuje, že bipartice české JK do

⁵ Obdobná koncentrace raně eneolitické „těžké“ měděné industrie je doložena také na střední Moravě: Říhouský 1992; Dobeš et al. 2011, 52.

⁶ Na té se ostatně mohla podílet i vlastní produkci. Nepřímým dokladem raně metalurgie v okruhu jordanovské kultury jsou některé typy seker a ozdob vázané primárně na její území (Matuschik 1996, 6; Klassen 2000, 103; Šikulová – Zápotocký 2010, 413, obr. 10; Dobeš 2013, 115). Těž z tohoto důvodu je komplex epilengyelských kultur, jehož je jordanovská kultura součástí, považován za sekundární metalurgickou oblast, zčásti paralelní s primární, východo-karpatskou, přesněji s její druhou, bodrogkeresztúrskou fází (jak už Pleslová-Štiková 1977, 64; Dobeš 1989, 44).

značné míry odpovídá rozdělení jordanovské kultury na dva bloky, východní a západní, jak jej dle dvou ukazatelů – měděných seker domácích, středoevropské proveniencence a dvojúčých džbánů – navrhl L. Klassen (2000, 104, 243, Abb. 39; srv. obr. 25. B).

Otevřeným problémem zůstává chronologický nepoměr mezi oběma podskupinami české JK (tbl. 4). Většina materiálů východní facie totiž spadá do úrovně staršího stupně, zatímco nálezy srovnatelné s mladším a pozdním stupněm západní facie na východě chybí, nebo tam jsou silně podprezentované. Zatím se zdá, že jde o rozdíl zaviněný stavem nálezového fondu; počet a hustota lokalit na východ od černokosteckých lesů je totiž podstatně nižší, než je tomu na Pražsku či v severozápadních Čechách.

5. Soupis lokalit jordanovské kultury z východní části Čech (tbl. 5)

Soupis je rozdělený do dvou částí; první obsahuje lokality z území Východočeského kraje (č. 1–27), druhá z východní části kraje Středočeského (č. 28–74). Jak už řečeno (kap. 1), do soupisu jsou zařazeny kromě lokalit s nálezy jordanovské keramiky včetně střešovické fáze MMK IIc též lokality uváděné v různých pramenech jako jordanovské, jejichž kulturní příslušnost ale není ověřená či je nejistá. Rozlišení lokalit jistých a nejistých je naznačeno v názvu obce (u jistých tučně) a ve zkratce kulturního určení (u nejistých v uvozovkách: „jord.“). Číslování lokalit je shodné jako na mapě obr. 10 B.

5.1. Východočeský kraj, lokality č. 1–27

Území okresů: Hradec Králové (HK), Chrudim (CR), Jičín (JC), Náchod (NA), Pardubice (PA), Rychnov n. Kněžnou (RK) a Ústí n. Orlicí (UO).

- Bohdaneč (PA). Bez údajů. Ojedinelý nález keramiky „jord.“. M Pardubice. – LIT: Preidel: Soupis, 9; archiv ARÚ; Vokolek — Zápotocký 2009, 567.
- Češov (JC). Bez údajů. Nádoba. „jord.“. Škola Kopidlno. – LIT: Preidel: Soupis, 4; archiv ARÚ; Vokolek — Zápotocký 2009, 570.
- Hradisko, o. Žeretice (JC)**. Bez údajů. Ojedinelý nález: džbán jednoduchý, orn. soustředné kruhy z trojlinkových pásů s důlkem uprostřed; obr. 16: 1. M Jičín. – LIT: Vokolek — Zápotocký 2009, 572, obr. 3: 1, foto 1.
- Chrudim (CR). Návrší Pumberka. Výšinné sídliště, výzkum v l. 1985–6. Mezi nálezy, určenými jako obecně lengvelské (MMK II) též zlomky, jež výzdobou (šikmé svazky paralelních žlábkovitých rýh) nevylučují dataci do jordanovské k. – LIT: Vokolek — Zápotocký 2009, 573–578, obr. 8: 5, 6.
- Jaroměř (NA). Cihelna. Sídliště „jord.“ – LIT: Berger 1959; archiv ARÚ.
- Kostelec nad Orlicí (RK)**. Cihelna. Sídliště JK. Výzkum v r. 1988: objekty č. 1, 3, 50/1988. Výzkum v r. 1990: objekt 85/90. M Rychnov n. Kněžnou. Obr. 12. – LIT: Beková 1993, 47; Vokolek — Zápotocký 2009, 578–582, obr. 9–12, foto 2.
- Krásnice (HK), o. Žižkaves. Bez údajů. Nádoba (?) „jord.“ M Pardubice. – LIT: Preidel: Soupis, 8; archiv ARÚ; Vokolek — Zápotocký 2009, 579.
- Lochenice (HK)**. Ppč. 649/1 (naleziště 8). Sídliště JK. Výzkum v l. 1975–76: objekt 10. Obr. 14: 4–13. M Hradec Králové. – LIT: Vokolek 1980a, 55–58, tab. 8, 14, 15; Vávra 1981, II, 38 (jord. II); Vokolek — Zápotocký 2009, 584, obr. 14.

9. Mikulovice (PA). Kašparova cihelna. Sídliště JK. Výzkum v r. 1944: z jámy č. II zl. džbánu a kónické mísy, z jámy č. IV zl. džbánu, ORN krokvicový pás rýh, lomená rýha, nad ní část pole ze šikmých krátkých rýžek. M Pardubice. – LIT: Vávra 1981, II, 27, tab. 20: 1.2; Vokolek — Zápotocký 2009, 585.

10. Milovice (JC). Poloha „Nad vorlem“, ppč. 212. Sídliště JK. Výzkum v r. 1976: objekt II/76 – jáma, ca 370 zl. jord.; obr. 13. NM Praha, M Hradec Králové. – LIT: Vávra 1981, II, 27, tab. 112–118; Vokolek — Zápotocký 2009, 586, obr. 16.

11. Nadslav (JC). Bez údajů. Sídliště JK. Soubor nezdobené keramiky. M Hradec Králové. – LIT: zpráva ze 17. 10. 1949 v archivu ARÚ (B. Novotný); Vokolek — Zápotocký 2009, 586, obr. 3: 2–4.

12. Nemyčevy (JC). Bez údajů. Miska. – LIT: Vávra 1981, II, 27, t. 20: 3.

13. Nepolisy (HK). Bez údajů. Sídliště. Jáma s amforovitou zásobnicí „jord.“. M Nový Bydžov. – LIT: Koudelka 1908, 204; Stocký 1926, 171; Vokolek — Zápotocký 2009, 586.

14. Pardubice (HK). Bez údajů. Nádoba s nálevkovitým hrdlem a 5 pupky na výdutí, „jord.“. – LIT: Svoboda 1940; Vokolek — Zápotocký 2009, 586.

15. Plotiště nad Labem (HK). Sprašovník za domem R. Součka čp. 434. Sídliště „jord.“. Při geologickém průzkumu v r. 1941 zjištěny „sídlíšní jámy ... jordanovské“. – LIT: zpráva čj. 2580/51 v ARÚ (K. Žebera); Vokolek — Zápotocký 2009, 592.

16. Předměřice nad Labem (HK). Ze dvou sousedních (?) poloh, cihelny cukrovaru a Petrovy pískovny, uváděny sídlíšní objekty a vrstva „jord.“. – LIT: Domečka — Sál 1928, 200; Vokolek — Zápotocký 2009, 592, 594 (s pozn., že jde zřejmě o soubory ml. LGK).

17. Rosice (PA). Ojedinelý nález „jord.“. M Pardubice. – LIT: Preidel, Soupis, 9.

18. Sběh, o. Velešice (JC). Sídliště. Lodkovitá mísa (vanička) JK. M Nový Bydžov. – LIT: Stocký 1926, 172, tab. 56: 20, 21; Schráníl 1928, Taf. 8: 11; Novotný 1950, obr. 26: 4; Vokolek — Zápotocký 2009, 633, obr. 31: 8.

19. Skřivany (HK). Písečník p. Horáka, před r. 1908. Sídliště JK. Džbánek (ucho slabě převýšené, spodek chybí, orn. motiv šikmo šrafovaných vstříčných trojúhelníků z pásů rýh, v. ca 100 mm); „v jamách s vypíchanou keramikou četné střepy jordanismůhlské“. M Nový Bydžov. – LIT: Stocký 1926, 171, obr. 36; Vávra 1981, II, 34; Vokolek — Zápotocký 2009, 600.

20. Starý Bydžov (HK). Obecní pískovna u kóty, r. 1950. Sídliště. Jáma, kulové jamky a keramika „jord.“. – LIT: zpráva čj. 4025/50, 4026/50 v archivu ARÚ (J. Tomský); Vokolek — Zápotocký 2009, 603.

21. Stěžírky (HK). Bez údajů. Sídliště „jord.“. M Hradec Králové. – LIT: Preidel: Soupis, 8; Vokolek — Zápotocký 2009, 603.

22. Třibřichy (CR). Cihelna. Bez údajů. Dvě mísy na nožce (části), vanička a zlomek další. Obr. 14: 2, 3. M Chrudim, NM. – LIT: Novotný 1950, obr. 26: 5; Vávra 1981, II, 35; Frolík 1988, 11, obr. 34: 2; Vokolek — Zápotocký 2009, 604, obr. 30: 18–20.

23. Úhřetice (CR). Cihelny na SZ okraji obce. Sídliště, sídlíšní pohřby JK. Mezi nálezy získanými během 1. pol. 20. stol. je džbán schussenriedského typu (obr. 19: 4). Až během systematického výzkumu V. Vokolka v l. 1976–1979 na Z straně býv. Kopistovy cihelny, na ppč. 451, odkryty též objekty JK. Během tří sezón zachyceno na ploše o rozloze ½ ha na 92 objektů (neolit, eneolit, starší doba bronzová), z deseti z nich též jord. keramika (srv. kap. 2). M Hradec Králové. Obr. 2–9. – LIT: Vokolek — Zápotocký 2009, 604–633, obr. 32–52, foto 3–9.

24. Velíš (JC). Bez údajů. Sídlišní keramika „jord.“. – LIT: Frajdl — Zikmunda 1965, 14.

25. Vysoké Mýto (UO). A. Cihelna Na Krétě. Sídliště JK. Sběry a výzkum v l. 1994–98 (D. Vích) a 1998–99 (M. Beková), 3 objekty. M Hradec Králové, M Rychnov n. Kněžnou. – LIT: Vích — Vokolek 1997, 24; Vích — Soukup 2008, 112; Beková 2001; Vích 2001, 72, 75, tab. 4: 1–5.7–12.14–17; 5: 5.6.8–17.

B. Průhony. V okraj města, ca 1 km od předchozí lokality. Sídliště JK. Objekt – hliník (?): 149 zl. keramiky, z nich 17 typických. Tvary: zlomky džbánu nezdobeného, mís s dovnitř zalomeným okrajem, mís na vyšší plášťové nožce, hrnců s kónickými plecemi a z výdutě

Východní Čechy – Hradecký a Pardubický kraj						
Č.	Lokalita, okres	Kulturní příslušnost (x – neověřena)	Aktivita			Ojedinelý nálezy či bez údajů
			Výšinná (vs) a hrozená (hs) sídliště	Sídliště rovinné či bez údajů	Hroby, pohřebiště	
1	Bohdaneč PA	X				o
2	Češov JČ	X				o
3	Hradištko - Žeretice JČ	jord.				o
4	Chrudim CR	X	vs			
5	Jaroměř NA	X		s		
6	Kostelec N. Orlicí RK	jord.		s		
7	Krásnice HK	X				o
8	Lochenice HK	jord.		s		
9	Mikulovice PA	jord.		s		
10	Milovice JČ	jord.		s		
11	Nadslav JČ	jord.		s		
12	Nemyčoves JČ	jord.				o
13	Nepolisy HK	X		s		
14	Pardubice PA	X				o
15	Plotiště HK	X		s		
16	Předměříce HK	X		s		
17	Rosice PA	X				o
18	Sběř / Velešice JČ	jord.		s		
19	Skřivany HK	jord.		s		
20	Starý Bydžov HK	X		s		
21	Stěžírky HK	X		s		
22	Třebířichy CR	jord.				o
23	Úhřetice CR	jord.		s	kh	
24	Velíš JČ,	X		s		
25A	Vysoké Mýto ÚO A	jord.		s		
25B	Vysoké Mýto ÚO B	jord.		s		
26	Vysoké Veselí JČ	X		s		
27	Zminný PA	X			žh	

Východní část Středočeského kraje						
Č.	Lokalita, okres	Kulturní příslušnost (x – neověřena)	Aktivita			Ojedinelý nálezy či bez údajů
			Výšinná (vs) a hrozená (hs) sídliště	Sídliště rovinné či bez údajů	Hroby, pohřebiště	
28	Bečváry KO	X		s		
29	Bylany KO A, X	jord.		s		
30	Bylany KH	jord.		s		
31	Cerhenice KO	X		s		
32	Čelákovice PV	jord.		s		
33	Červené Pečky KO	X		s		
34	Čilec NB	X		s		
35	Dolany KO	X		s		
36	Dolní Chvatliny KO	X		s		
37	Hlaváčova Lhota KO	jord.		s		
38	Chotouchov KO	jord.		s		
39	Chrástany KO	jord.	hs			
40	Klučov KO	jord.	vs			
41A	Kolín KO A	jord.	vs			
41B	Kolín KO B	jord.			kh	
42	Kounice NB	jord.	vs			
43	Kšely KO	jord.		s		
44	Libenice KO	X		s		
45	Malotice KO	X		s		
46	Močovice KH	jord.		s		
47A	Nová Ves KO A	X		s		
47B	Nová Ves KO B	jord.		s		
48	Nová Ves - Klavary KO	jord.				o
49A	Nymburk NB A	jord.		s		
49B	Nymburk NB B	jord.			h	
50	Obruby MB	X		s		
51	Ohrada KO	jord.		s		
52	Opolánky NB	jord.		s		
53	Ostrá-Mydlovary NB	jord.			h?	
54A	Plaňany KO A	jord.	vs			
54B	Plaňany KO B	jord.		s		
54C	Plaňany KO C	jord.	vs			
55	Pňov NB	X		s		
56	Poboří KO	X		s		
57	Poděbrady NB	X		s		
58	Podousy KO	X		s		
59A	Poříčany NB A	jord.			h?	
59B	Poříčany NB B	jord.		s		
60	Přerov n. L. NB	jord.		s		
61	Pučery KO	X		s		
62	Radim KO	jord.		s	kh	
63	Sány NB	X		s		
64	Štolmíř KO	jord.		s		
65	Tismice KO	jord.		s		
66A	Třebestovice NB A	jord.		s		
66B	Třebestovice NB B	jord.		s	8 kh	
67	Třebovle KO	jord.		s		
68	Velké Zboží NB	X		s		
69	Vítězov KO	X			kh	
70	Vitice KO	jord.		s		
71	Vyšehořovice PV	X	hs			
72	Záluží PV	X		s		
73	Zásmuky KO	X		s		
74	Žabonosy KO	jord.		s		

Tbl. 5. Jordanovská kultura na východě Čech. **A.** Východní Čechy, kraje Hradecký a Pardubický (1–27). **B.** Východní část kraje Středočeského (28–74). Číslování lokalit shodné jako v soupisu kap. 5 a na mapě obr. 10 B. — **Tbl. 5.** Jordanów- Kultur im östlichen Teil Böhmens. **A.** Ostböhmen, Landkreise Hradec und Pardubice (1–27). **B.** Ostteil des Mittelböhmisches Landkreises (28–74). Nummerierung der Lokalitäten wie im Verzeichnis in Kap. 5 und auf Karte Abb. 10 B.

dvojkónických hrnců, též s horiz. uchem na výduti. M Vysoké Mýto. – LIT: *Vých — Soukup 2008; Vokolek — Zápotocký 2009*, 633.

26. Vysoké Veselí (JC). Cihelna (?). Sídliště „jord.“. – LIT: *Stocký 1926*, 171–172; *Vokolek — Zápotocký 2009*, 633.

27. Zminný (PA). Bez údajů. Žárový hrob „jord.“. M Pardubice. – LIT: *Pič 1899*, 211; *Stocký 1926*, 174; *Böhm 1927*, 3–6; *Preidel: Soupis*, 9.

5.2. Východní část Středočeského kraje, lokality č. 28–74

Území východně od linie: ústí Jizery – východní okraj černokosteleckých lesů, okresy Kolín (KO), Kutná Hora (KH), Nymburk (NB) a východní část okresu Praha-východ (PV).

28. Bečváry (KO). Hliník p. Vopaska. Sídliště „jord.“ („o existenci jordanovské kultury v okolí bečváreckém svědčí nález hliněné vaničky a hrubších střepů v hliníku p. Vopaska“). – LIT: *Stocký 1926*, 170, t. 59; 9 (vanička, M Kolín); *Dvořák 1936*, 28, 126.

29. Bylany (KO). A. Prostor pohřebiště bylanské k. (srv. *Koutecký 2003*). Sídliště JK. Z výzkumu A. Formánka a J. Vaňka (před r. 1900) polykulturní soubor, v němž též zlomky dvou jord. džbánů s rytou výzdobou (*obr. 16: 20, 24, 25, 28*). – LIT: *Vokolek 2007*, 14, t. 2: 15, 16; 3: 1–3.

X. Bez údajů. Sídliště, soubor jord. keramiky. *Obr. 16: 21, 23, 26, 27, 29–32*. M. Kolín. – LIT: F. Dvořák, Zpráva za r. 1929 v M Kolín (že zde zjištěno sídliště s jord. ker.; poloha?); *Novotný 1948*, II, 41; *Vávra 2011*, 87, 90, obr. 5 (datuje dle výzdoby džbánů do st. až ml. jord.).

Bez údajů. Džbán jord., dvojúchý? (část), *obr. 16: 22*. M? – LIT: *Lüning 1976*, Taf. 73A (v textu neuvedeno, lokalita?).

30. Bylany (KH). Pole „Nade vsí“. Sídliště raně eneolitické skupiny Bylany - Nade vsí. Výzkum 1975–1976. V obj. 2318 (hliník) džbán schussenriedského typu (*obr. 19: 1*). – LIT: *Zápotocký 1991*, Abb. 4.

31. Cerhenice (KO). U cukrovaru. Sídliště, jáma „jord.“ M Kolín. – LIT: *Dvořák 1936*, 127; *Rulř 1983*, 80.

32. Čelákovice (PV). Švejdova cihelna. Sídliště JK. (Zlomek džbánu ze sídliště k. vypíchané ker.). – LIT: *Stocký 1926*, t. 40: 7; *Vávra 1981*, II, 26 (jord. I).

33. Červené Pečky (KO). Ve staré školce. Sídliště, jámy „jord.“. – LIT: *Stocký 1926*, 171; *Dvořák 1936*, 128; *Rulř 1983*, 81.

34. Čilec (NB). Pískovna J. Kozla. Sídliště „jord.“. – LIT: *Monumis* [331 – M. Vávra, nepublik.].

35. Dolany - Malá Vysoká (KO). Při úvozové cestě u osady Malá Vysoká. Sídliště „jord.“. – LIT: *Dvořák 1936*, 140.

36. Dolní Chvatliny (KO). Pole ode dvora k rybníku. Sídliště „jord.“. – LIT: *Dvořák 1936*, 132.

37. Hlaváčova Lhota (KO). Pole S a SZ od dvora Broučkov. Sídliště JK (?). Sběry v l. 1980–1984, naleziště C. – LIT: *Prkno — Vávra — Zápatočká 1987*, 246.

38. Chotouchov (KO). A. Zahrady pp. Legera a Horáka. Sídliště JK. – LIT: *Dvořák 1936*, 131; *Novotný 1948*, II, 15.

X. Bez lokality, keramika NM č. 66151-8. – LIT: *Vávra 1981*, II, 26, t. 111 (jord. I).

39. Chrástfany u Č. Brodu (KO). Ploché návrší V od Bylanky – „velká terénní plošina s dalekým výhledem k S do Polabí a na Z k Českému Brodu“, JZ okraj obce, ppč. 157. Sídliště hrazené (?), JK. Výzkum v r. 2010. „Na ploše ca 90 x 50 m zachyceny JV úseky dvou zhruba soustředných nepravidelně zaoblených a několikanásobně přerušovaných žlabů (obj. 1, 5), 4 jámy a kůly; žlaby vymezují velký ohrazený areál, z něhož odkryt jen malý JV výsek“ s předpokladem, že jde o „velkou oválnou stavbu“ analogickou liniovému ohrazení z Prahy - Krče (*Smejtek — Sušická 2009*). Keramika s výzdobou rytou i technikou brázděného vpichu, motiv „vlčích zubů“ spolu s negativní klikatkou ukazují, stejně jako okraje pohárovitých a hrncovitých nádob s románskou lizénou na okraji, na „ml. jord. až schussenriedské období“. *Obr. 19: 5–7*. – LIT: *Vávra 2011*, 89, 90, obr. 6, 7.

40. Klučov (KO). „Na skále“. Sídliště výšinné, ml. MMK/JK. Výzkum v l. 1951–1952. V sondě I mírně trapezovitý půdorys, dle rozměrů (d. 20, 25, vnitřní š. 2,4–3 m) spíše pohřební (jak I. Pleinerová, E. Neustupný) či fortifikační (jak M. Vávra) než obytné funkce; v prostoru stavby keramika *obr. 11: 1–6*, jež nemusí být se stavbou současná. – LIT: *Kudrnáč 1954*, obr. 2, 6; *Pleinerová 1980; 1984; Zápotočká 2000*, 175; *Vávra 2005; Neustupný 2008*, 48).

41. Kolín (KO). A. Kutnohorské předměstí mezi kostelem Všech svatých a Havlíčkovou ul., poloha „Na katovce“ a oblast továren (stará elektrárna, cukrovar, nový lihovar, Báňská a hutní, Frigera ad.). Sídliště výšinné, JK. – LIT: *Dvořák 1936*, 25, 134; zřejmě odtud jsou nálezy, na něž odkazují *Stocký 1926*, 81, 171, t. 60; *Rulř 1983*, 82; k strategickému charakteru lokality *Zápotočká 2000*, 175.

B. Staveniště městského divadla. Kostrový hrob (džbán, sekera) a džbán bez údajů, ml. JK, M Kolín. – LIT: *Vávra 1981*, II, 40, t. 118B: 1, 2; *Zápotočká — Dreslerová 1996*, 48, Abb. 25: 2, 3, 8; 26: 2, 3.

X. Bez údajů. Džbán dvoj(?)úchý, orn. rytý. *Obr. 17: 29*. M Kolín. – LIT: *Lüning 1976*, 177, Taf. 72A.

42. Kounice (NB). Ostrožna „Na skále“. Výšinná polykulturní lokalita, sídliště JK. Výzkum 1980, 1983–1984 (ARÚ). Sonda 4, část zahloubeného objektu – deprese, svrchní horizont řívnáčská k., spodní jord., *obr. 15*. – LIT: *Kudrnáč 1984*, 279; *Vávra 1981*, II, 26, t. 121–126; *Rulř 1983*, 82; *Zápotočká 2000*, 175, Abb. 52; *Vávra 2011*, 87, obr. 4.

43. Kšely (KO). A. Pahorek J od silnice Praha – Kolín. Sídliště JK. Výzkum 1992. Superpozice dvou objektů: do rozsáhlého pozdně lengyelského hliníku zahloubena jord. jáma. – LIT: *Břicháček — Vávra 1995*, 156–157.

X. Bez údajů. Džbánek schussenriedského typu. M Č. Brod.

44. Libenice (KO). U Fontány, pole p. Budíla. Sídliště, jáma „jord.“. – LIT: *Dvořák 1936*, 28, 138; *Rulř 1983*, 83.

45. Malotice (KO). Směrem ke Lhotkám. Sídliště, jáma „jord.“. – LIT: *Dvořák 1936*, 28, 140; *Rulř 1983*, 83.

46. Močovice (KH). Lochovsko. Sídliště JK. Výzkum 1924. Objekt 1: s keramikou rané MK/KNP dva zlomky džbánů s výzdobou schussenriedského rázu. Objekt 4: jord. ker., *obr. 16: 1–19*. – LIT: *Škrdlle 1927*, 318, obr. 93: 1, 4–6, 10–22; *Vávra 1981*, II, 38; *Zápotočká 1995*, 62–74, obr. 7.

47. Nová Ves I (KO). A. Písečnick p. Mrzeny. Sídliště „jord.“. – LIT: *Dvořák 1936*, 142; *Rulř 1983*, 84.

B. Obecní hliník. Sídliště „jord.“. – LIT: *Stocký 1926*, 171; *Dvořák 1936*, 28, 142; *Rulř 1983*, 84.

48. Nová Ves – Klavary (KO). Při bagrování Labe. Ojed. nález. Džbán jord.; M Kolín. – LIT: *Novotný 1950*, 201; *Vávra 1981*, II, 41, t. 118C: 3; *Zápotočká — Dreslerová 1996*, 47, Abb. 25: 1; 26: 1.

49. Nymburk (NB). A. U sv. Vojtěcha. Sídliště (?) JK. V jámě LnK dva zl. jord., orn. rytý žebříček; M Nymburk. – LIT: *Vávra 1981*, 2, 28; NZ Praha 1590/45, 1594–5/45, 3967/41.

B. Rozšířování nádraží. Hrob „jord.“. – LIT: *Knor 1948*, 44.

50. Oubrury (MB). Traf Za školou, S a SZ od obce, sprašový hřbet mezi dvěma potoky. Sídliště „jord.“. Výzkum 1987. Z ca 50 obj. 1 jáma „jord.“. – LIT: *Rulř — Zápotočká — Žegklitz 1989*, 126.

51. Ohrada (KO). Písečnick p. Mrzeny. Sídliště JK. *Obr. 17: 27, 28*. M Kolín. – LIT: F. Dvořák, Zpráva za r. 1934 v M Kolín („síd. jáma s jord. ker.“); *Dvořák 1936*, 142; *Novotný 1948*, II, 52; *Vávra 1981*, II, 28, t. 120: 1, 2.

52. Opolánky (NB). Staré Badry. Sídliště JK. Výzkum ARÚ 1966. Obj. 22 – jáma nepravidelně kruhovitěho tvaru, 4 x 4,6 m, hl. 20 cm; jord. ker. z ca 40 nádob, neol. intruze. *Obr. 17: 18–26*. – LIT: *Justová 1972*, 47; *Vávra 1981*, II, 28, t. 119–120: 31–39.

53. Ostrá (NB). Šnepov, Mydlovár. Hrob? JK. V r. 1939 do muzea od JUC J. Januly: džbán schussenriedského typu, orn.: trojnásobná negat. klikatka přerušena proti uchu čtyřmi svislými žebříčkovými pásy, M Lysá n. L. – LIT: *Novotný 1948*, II, 69–70; *Vávra 1981*, II, 52; *Motýková 2013*, 75, foto.

54. Plaňany (KO). A. „Na skřipci“. Výšinné sídliště, JK. Výzkum 1898 (J. Vaněk). Džbán – 1 zl. orn. šikmá hluboké rýhy, NM. – LIT: *Pič 1898; 1899*, t. 22: 13; *Vokolek 2004*, 50, t. 65: 2.

B. Zahrady pp. Brunse a Váni a u cukrovaru. Sídliště „jord.“ – LIT: *Dvořák 1936*, 144 (zmínka o jord. konstr. hrobech se týká hrobů balberské KNP).

C. Kamenolom „Na Melounici“. Výšinné sídliště. Výzkum v r. 2001. 5 objektů (sila, hliník?) „LgK/jord.“ – LIT: *Mazač — Tvrđík 2003*.

55. Přov (NB). Sídliště „jord.“. M Kolín, M Poděbrady. – LIT: *Stocký 1926*, 171.

56. Poboří (KO). Pozemek p. Růžičky. Sídliště „jord.“. – LIT: *Dvořák 1936*, 28, 144 (zmínka o jord. konstr. hrobu se týká hrobu KNP); *Rulf 1983*, 84.

57. Poděbrady (NB). Na Zbuzanech. Sídliště „jord.“. M Poděbrady. – LIT: *Stocký 1926*, 171.

58. Poďousy (KO). Cihelna p. Břízy. Sídliště „jord.“. – LIT: *Dvořák 1936*, 28, 145.

59. Poříčany (NB). A. Pískovna Černá obora. Hrob? JK (nález z r. 1955). Džbánek nezdobený. – LIT: *Olmerová 1955*, 291, obr. 133.

B. Pole JZ od obce. Sídliště JK. Trasa plynovodu, výzkum 1985. Jáma jord.? – LIT: *Čtverák 1995*, 257.

X. Sídliště „jord.“. M Poděbrady, NM. – LIT: *Stocký 1926*, 171.

60. Přerov nad Labem (NB). Pole ppč. 281, 282 vedle silnice k Císařské kuchyni. Sídliště JK; dvojjchá vanička, džbánek dvojjchý „slezského stylu“. nezdob. NM. – LIT: *Axamit 1915*, 83; *1930*, 194; *Stocký 1926*, 172, t. 58: 11 (vanička); *Novotný 1948*, II, 80. (Zmínka o dvou mladojord. džbánech z Přerova in: *Lüning 1976*, 178 se týká džbánů z Prahy – Ďáblic).

61. Pučery (KO). U trati. Sídliště, jámy „jord.“. – LIT: *Dvořák 1936*, 146.

62. Radim (KO). K pečeckému cukrovaru. Sídliště, kostrový hrob JK. – LIT: *Dvořák 1936*, 28, 146; *Rulf 1983*, 85.

Z hrobu (dar J. Vaněk): kónická nádoba/pláštová noška, orn. rýhy sestavené do mřížkových nepravidelných klikatek dělených svislými pásy, při okraji z vpichů vytvořené nepravidelné čtverce. NM. – LIT: *Stocký 1926*, 174, t. 77: 14; *Vávra 1981*, II, 52 (jord. schuss.).

63. Sány (NB). Pole mezi pískovnou a tokem Bačovky. Sídliště „jord.“. – LIT: *Monumis [732]*.

64. Štolmír (KO). Návrší V od soutoku Kounického a Štolmířského potoka, SZ od polohy Zelený důl a J od silně svažitě polohy Na Vinici, k. ú. Kounice. Sběr v r. 1985. Sídliště JK (okraje, ryté linie na plecích džbánků, rozhraní duté nožky). – LIT: *Vávra 1987*, 204–205.

65. Tismice (KO). Jižně od silnice do Limuz, Z od Nehasilovy rokle. Sídliště JK. Výzkum ARÚ v r. 1986. Sídliště, 2 objekty jord.: obj. 1 „chata“, dm 3,5 m; obj. 2 dto; uložení? J. Kudrnáč mi v době výzkumu ukázal k dataci vzorek keramiky s př. č. „s. 3/86“; dle zběžné skicy: *džbán*: část o-pl. dle profily a ploše nasazeného širokého páskového ucha zřejmě dvojjchý, orn.: na hrdle 2 řady pásků síkmých rýh, na plecích široké spojené půloblouky z rytých troj(?)linií, na ploše ucha překřížené dvoj- či trojlinie; *džbán?*: 1 zl. t orn. šikmé svazky rýh (motiv Rp 1a dle obr. 9); *mísa* kalotovitá se svislým okrajem: 1 zl. o; *zásobní hrnec* oble dvojjkónický, na oblé výdutí zátkovitý pupek: 1 zl. o-sp.; amfora: 1 zl. vd, na oblé výdutí úzké vertikální ucho. – LIT: *Kudrnáč 1989*, 199–200.

66. Třebestovice (NB). A. Na říčce Černavce, regulační práce v r. 1897. Sídliště, MMK Ilc/JK. M Poděbrady. *Obr. 11: 7–17*. – LIT: *Novotný 1950*, obr. 10: 3; *Vávra 1981*, II, 24, t. 104; *2011*, obr. 3. B. „Na struhách“, pískovna. Sídliště, pohřebiště JK. Výzkum 1986: trapézovitý půdorys, 2 jámy, 8 konstr. hrobů (čtyři s výbavou: měděná, broušená a štípaná industrie). – LIT: *Čtverák — Rulf 1989*; *Dobeš 2013*, 115.

67. Třebovle (KO). A. Dvůr Broučkov, poloha Havraník. Sídliště JK (dar J. Vaněk před r. 1913). *Obr. 17: 1–17*. NM. – LIT: *Přč 1899*, 202, t. 44; *Stocký 1926*, 172; *Novotný 1950*, obr. 10: 1, 2; *Vávra 1981*, II, 35, t. 127: 1–9; *Rulf 1983*, 85; *Vokolek 2007*, 93, t. 164–166.

X. „Mršník“ a býv. panské pole. Sídliště – jámy „jord.“. – LIT: *Dvořák 1936*, 149.

68. Velké Zboží (NB). Pískovny v přesypech 1,5 km SZ obce. Z kulturní vrstvy (K. Žebera v r. 1945). Sídliště, ker. „jord.“. – LIT: ARÚ Praha čj. 2602/45.

69. Vítězov (KO). Pole p. Mojžíše. Z kostrového hrobu amfora, „jord.“. M Kolín. – LIT: *Dvořák 1936*, 26, 151; *Rulf 1983*, 85.

70. Vitice (KO). „K Močedniku“ a „Na křížkách“ J od obce, trasa plynovodu. Sídliště JK. Výzkum 1998. V kumulaci sídlištních objektů /č. 37–61/) z ruz. období po obou stranách silnice Vitice - Dobré Pole též 3 jámy a 1 hliník jord. M Kolín. – LIT: ARÚ Praha čj. 955/98; *Monumis [596]*; *Tvrđík 2000*, 222.

71. Vyšehořovice (PV). Ppč. 211/13, stavba admin. budovy zeměděl. družstva. Sídliště hrazené (?). „jord.“. Výzkum v r. 2003. Dvě jámy a příkop dokumentovaný v d. 20 m včetně přerušení – vstupu do ohrazeného areálu. Ze tří zjišťovacích sond d. 2 m, položených v délce příkopu, získána ker. „jord.“. – LIT: *Špaček — Sntitý 2004*.

72. Záluží (PV). Límanova cihelna. Sídliště „jord.“. – LIT: *Rulf 1983*, 86.

73. Zásmyky (KO). Za pivovarem. Sídliště, jámy „jord.“. – LIT: *Dvořák 1936*, 20, 152.

74. Žabonosy (KO). Za dvorem. Sídliště JK. Dar J. Vaněk 1905. Džbánek jord., orn. rytý. *Obr. 17: 30*. NM. – LIT: *Dvořák 1936*, 28, 153; *Novotný 1948*, II, 73 n.; *Vávra 1981*; *Rulf 1983*, 86; *Monumis [655]*; *Vokolek 2004*, t. 194: 7.

Zusammenfassung

Die Jordanów-Kultur im Osten Böhmens

1. Einleitung: Der Stand der Problematik

Die böhmische Gruppe der Jordanów-Kultur (JK) stellt mit ihrer territorialen Ausdehnung und der Zahl der Lokalitäten die ausdrucksvollste Komponente des Frühneolithikums dar. Von ihrer Herkunft her ist sie eines der Glieder des sog. Epilengyel-Horizonts – einer auf dem Grund der jüngeren Lengyel-Stufe gewachsenen Kultur-Kette. In Böhmen ebenso wie in Mähren dauert sie bis in die jüngere Hälfte des Frühneolithikums, als sie vom Horizont der frühneolithischen Bechergruppen abgelöst wird.

Der Aufsatz informiert über die Rolle der JK im Ostteil Böhmens; er geht dabei von der Publikation *Vokolek — Zápotocký 2009* aus:

Gebietsmäßig wird die JK (43./42.–40./39. Jhdt. BC) in vier Gruppen eingeteilt – die mährische, schlesische, böhmische und mitteldeutsche (*Abb. 1*). Diese unterscheiden sich auf den ersten Blick durch mehr oder weniger deutliche Unterschiede in der Keramikausstattung, beispielsweise ist nun die enge Bindung der ostböhmischen Fazies der böhmischen Gruppe an die schlesische und die mährische Gruppe sichtbar (*Kap. 3*). Erhebliche Unterschiede zwischen den Gruppen gibt es in der Anzahl der Lokalitäten und der Größe des Territoriums (Schlesien ca. 20, Sachsen ca. 10, Mähren im Jahr 1994 22, Böhmen ca. 100–120 Lokalitäten), aber auch in der Zusammensetzung des Fundfonds (in Schlesien vor allem Gräberfelder, bekannt durch den Reichtum an Kupferartefakten, in Mähren und Böhmen dagegen überwiegen stark die Siedlungen).

Eine wesentliche Bedeutung für unser Thema, ebenso wie für das weitere Studium der Jordanów-Kultur, hat ihre Periodisierung. Im Fall der schlesischen Gruppe wurde meines Wissens nach bisher nicht über eine innere Chronologie gesprochen (Frage der Stratigraphie aus Dobkowice: *Czarniak 2011*). In Mähren wird eine Einteilung in drei Stufen vorgeschlagen: Protojordanov (= Horizont Střešovice – Troubelice, Uničov-Gruppe), ältere und jüngere JK (*Koštuřík 1997; 2007; Čizmář et al. 2004; Kalábková 2010*). Die Periodisierung der böhmischen Gruppe gründet sich auf die Analyse und Komparation der Komplexe aus dem Prag-Slaný-Region, dem nordböhmischen Elbegebiet und Westböhmen (*Novotný 1950; Zápotocká 1969; 1981; Neustupný 1969; 2008; Lüning 1976; Zápotocký — Dreslerová 1996; Zápotocký 1996; Lichardus 1998; Sankot — Zápotocký 2011; Dobeš — Metlička 2014*); *Tbl. 4*.

2. Das Siedlungsareal der Jordanów-Kultur in Úhřetice (Landkr. Chrudim)

In Kap. 2 wird ein Teil eines von V. Vokolek in Úhřetice untersuchten Siedlungsareals der JK analysiert (*Abb. 2: A–D; Tbl. 1, 2*). Aus

der Anzahl der Objekte (10), ihrer Funktion (Lehmgruben, Silos) und der Streuung auf einer Fläche von ca 18 Ar kann man schließen, dass die hiesige offen im Zusammenfluss zweier Wasserläufe gelegene Siedlung aus mehreren Häusern bestanden hatte. Die Keramikanalyse (Kap. 2.2) geht den Gefäßformen und deren Verzierungsstil nach. Im Gegensatz zu den Formen (Abb. 3–8), die im Ganzen mit den Formen der älteren JK-Stufe aus den westmittlböhmischen Lokalitäten übereinstimmen, sind die Motive und die Verzierungstechnik (Abb. 9; Tbl. 3) teilweise abweichend: (1.) die rektilinearen und die kurvilinearen Themen sind hier im Verhältnis 3 : 1; (2.) die Frequenz der geritzten und der kannellierten Motive ist ebenfalls 3 : 1; (3.) bei den kurvilinearen Themen ist die Frequenz der Ritz- und kannellierten Technik gleich, bei den rektilinearen Themen ist die Verwendung der kannellierten Technik wesentlich geringer.

3. Die Jordanów-Kultur im Osten Böhmens

In Kap. 3 wird der Struktur der JK-Besiedelung in dortigen Siedlungsregionen nachgegangen (Abb. 10 A, B): Flachland- und Höhengründungen, das Gräberfeld von Třebestovice und vereinzelte Körpergräber, die Frage der Rondelle und Grabeneinfriedungen. Es sind einschließlich Úhřetice zwölf Keramikkomplexe, die ein breiteres Formen- und Ornamentenspektrum aufweisen (Abb. 11–17) und chronologisch in drei Gruppen eingeteilt werden:

A. Die Komplexe aus Klučov (Abb. 11: 5–7) und Třebestovice A (Abb. 11: 7–17) weisen gemischten Charakter auf: die Schüsseln haben noch Lengyelformen (Phase LgK IIc), die Verzierungsmotive wie Bogenbänder (O), geritzte Mäander und Mäandroide (M) haben Parallelen sowohl in Phase LgK IIc (Abb. 20–22) als auch in Úhřetice (Abb. 9, Motive Or, Ok, Mr) und in den Komplexen der älteren JK-Stufe.

B. Der Komplex aus Úhřetice (Kap. 2; Tbl. 1–3; Abb. 3–9) ist formmäßig auf dem Niveau der älteren JK-Stufe. Damit stimmt auch das Repertoire der reichhaltigen und in den Motiven vielfältigen Ornamentation überein (Abb. 9; Tbl. 3). Hier und in acht weiteren Fundkomplexen (Abb. 19) haben einen relativ hohen Anteil solche Motive, die weiter westlich, in der Region Prag und in NW-Böhmen fehlen oder dort selten und im Gegensatz dazu in Mähren häufig sind (hier bereits in der Uničov-Gruppe/LgK IIc, Abb. 23 A) oder in Schlesien:

1. Kurvilineare Motive, zur Hälfte geritzt (**tr**), zur Hälfte kannelliert (**kr**): Abb. 9, Motive Or 1–4, Ok 1–3, Vr 1, 2. Appliziert werden sie meist in Form von mehrfachen geritzten oder kannellierten Kreisen oder Halbbögen (O), mit einer Delle oder einem Knubben in der Mitte, d. h. als Nachahmung einer weiblichen Brust (Abb. 9, Motive: Or 1, 2, Ok 2). Auf die südöstlichen Muster dieses eigentümlichen Motivs, das zu den Verzierungselementen der Doppelhenkel-Krüge aus dem Balkankomplex Krivodol-Bubanj-Sălcuța gehört (Abb. 23 B, C), hat bereits *Ida Kutzián* (1958) in einer Diskussion über die Herkunft der JK-Doppelhenkel-Krüge hingewiesen.

2. Mäander (M), Bänder (P) und Rhomben (R), beidseitig mit *Einstichlinien* gerahmt (Abb. 9, Motive Or 4, Mr 7, Kr 4, 5, Rk 1) sind wieder typisch für die schlesische JK-Gruppe und gemahnt auch an die Verzierung der Krüge der Bodrogeresztúr- und Lasinja-Kultur.

C. Funde vom Charakter der jüngeren JK (Jenstein- und Schusenrieder Phase) sind im betrachteten Gebiet – wiederum im Kontrast zu den westlichen Regionen der böhmischen JK – schwach bis spurenhaf vertreten (Abb. 18: 1–6).

4. Schlusswort

Die Analyse der Siedlungskomplexe aus der Úhřeticer Ziegelei und einigen weiteren Lokalitäten aus Ostböhmen und der ostmittlböhmischen Region hat gezeigt, dass die Keramik der älteren Stufe der Jordanów-Kultur aus diesen Siedlungsregionen gegenüber der Keramik aus dem Westteil des Landes einen unterschiedlichen Charakter hat. Aus dieser Hinsicht wird die böhmische JK-Gruppe in dieser Zeitperiode in zwei Untergruppen oder Fazies unterteilt:

a) Für die Keramik der östlichen Fazies ist die häufige Applizierung kurvilinearere Motive und die Kannellierungstechnik charakteristisch. Ihre Ornamentierung ist also dem Stil des Střešovicer Horizonts und der älteren Stufe der mährischen JK-Gruppe nahe. Noch dazu taucht hier das Motiv der beidseitig punktierten Linienbänder auf, das für die schlesische Gruppe typisch ist.

b) Bei der Keramik der westlichen Fazies fehlen „östliche“ Motive und Kannellierungstechnik, bzw. tauchen sie nur ausnahmsweise auf. Im Gegensatz dazu sind hier Motive üblich, die die östliche Fazies nicht kennt: Leitern, Gitterdreiecke, Rhomben und dazu auch die Furchenstichttechnik. Gemeinsam haben beide Fazies Zickzack- und Sparrmuster motive aus Linienbändern, die der älteren Stufe aller JK-Gruppen eigen sind.

Die Frage ist, was diese Zweiteilung verursacht hat. Wir nehmen an, dass sie die Folge einer Regionalisierung der böhmischen JK-Gruppe nach dem Střešovicer Horizont (Phase LgK IIc) sein konnte: während die Entwicklung im Westteil der Ökumene selbstständig voran ging, eventuell mit Kontakten zum poströssener Milieu Bayerns und Westböhmens (vergl. häufigere Verwendung des Furchenstichs und Vorkommen von Elementen der Münchshöfener Kultur und der Schwieberdinger Gruppe), die Regionen im Osten hat der engere Kontakt mit der mährischen und schlesischen JK-Gruppe geformt.

Eine andere Frage ist das chronologische Missverhältnis zwischen beiden Untergruppen der böhmischen JK (Tbl. 4). Die meisten Materialien der östlichen Fazies fallen in das Niveau der älteren Stufe, während die mit der jüngeren und späten Stufe der westlichen Fazies vergleichbar sind, im Osten fehlen oder stark unterrepräsentiert sind. Es ist möglich, dass der Stand des Fundfonds an dem Unterschied Schuld trägt: die Anzahl der Lokalitäten im Osten ist nämlich wesentlich niedriger als in der westmittlböhmischen Region oder in NW-Böhmen.

Zu der engeren Bindung der ostböhmischen JK an die mährische und schlesische Gruppe, der in Übereinstimmung mit der Reichhaltigkeit der dortigen Nekropolen und der Lage an der Oder der Hauptanteil an der Distribution der Kupferindustrie nach Norden zugeschrieben wird, passt auch die verhältnismäßig höhere Anzahl böhmischer Funde frühen Kupfers im Osten des Landes (Abb. 25 A nach *Dobeš* 2013). Außer den „schweren“ Typen (Äxte, Hammeräxte) gehören dazu auch die beiden zahlreichsten Kupfererschmuckgarnituren dieses Zeithorizonts aus Böhmen – das Depot aus Rašovice und die Schmuckkollektion vom Gräberfeld in Třebestovice (Abb. 24 A, B). Das Fundkataster der Kupferindustrie und die Verwandtschaft mit der Keramik der schlesischen und mährischen JK stellen so zwei Faktoren dar, die ein erhöhtes Engagement der ostböhmischen JK bei der Redistribution dieser eigenartigen Kategorie prestigeträchtiger Gegenstände in den Norden Mitteleuropas einschließlich Südkandinavien andeuten. Es ist interessant, dass die Zweiteilung der böhmischen Gruppe auch in beträchtlichem Maß der Aufteilung der Jordansmühler Kultur in zwei Blöcke entspricht, die östliche und die westliche (Abb. 25 B), wie sie von *L. Klassen* (2000) nach zwei Indikatoren – Kupferäxte einheimischer mitteleuropäischer Herkunft und doppelhenkelige Krüge – vorgeschlagen worden ist.

5. Verzeichnis der Lokalitäten der Jordanów-Kultur aus dem Osten Böhmens (Tbl. 5)

Der erste Teil enthält Lokalitäten aus den ostböhmischen Regionen (Nr. 1–27), der zweite Teil Lokalitäten aus dem Ostteil Mittelböhmens (Nr. 28–74). Die Nummerierung der Lokalitäten stimmt mit der auf der Karte Abb. 10 B überein.

Deutsch von Bettina Židková

Literatura

- Axamit, J.* 1915: Příspěvky ke studiu naší keramiky nordické. Památky archeologické 27, 77–86.
- Axamit, J.* 1930: Nové nálezy jordansmühlské keramiky v Čechách. Památky archeologické 36, 188–201.

- Beková, M. 1993:
Akce a nálezy muzea v Rychnově nad Kněžnou za léta 1990–1992. Zpravodaj muzea v Hradci Králové 19, 47–48.
- Beková, M. 2001:
Přehled archeologických akcí muzea v Rychnově nad Kněžnou v letech 1997 až 2000. Zpravodaj muzea v Hradci Králové 27, 9–14.
- Berger, Z. 1959:
Pravěk Jaroměřska. Jaroměř.
- Böhm, J. 1927:
Pardubice v době předhistorické. Věstník Musejního spolku v Pardubicích 1926, 3–6.
- Brestrich, W. 2013:
Die Grabung auf dem „Pfaffenberg“ in Dresden, Leubnitz - Neuostra (DD-80). Ein Vorbericht und Beitrag zum Spätlingen-Horizont im oberen Elbtal Sachsens. Arbeits- und Forschungsberichte zur sächsischen Bodendenkmalpflege 53–54, 9–63.
- Břicháček, P. — Vávra, M. 1995:
Registrace terénních akcí v letech 1990–1992. Výzkumy v Čechách 1990/2, 156–157.
- Buchvaldek, M. — Košnar, L. — Klír, T. 2007:
Archeologický atlas pravěké Evropy — Archaeological atlas of prehistoric Europe. Praha: Karolinum.
- Čurková, M. — Koutecký, D. — Zápotocký, M. 2012:
Raně eneolitické sídliště v Trmicích, okr. Ústí nad Labem. Archeologie ve středních Čechách 16, 153–171.
- Czarniak, K. 2011:
Ślady osadnictwa kultur lendzielskopolgarskiej i jordanowskiej na stanowisku 12 w Dobkowicach, pow. wrocławski. Silesia Antiqua 47, 11–48.
- Čížmář, Z. et al. 2004:
Čížmář, Z. — Pavúk, J. — Procházková, P. — Šmíd, M.:
K problému definování finálního stádia lengyelské kultury. In: Hänsel, B. — Studeniková, E. /Hrsg./: Zwischen Karpaten und Ägäis. Neolithikum und ältere Bronzezeit. Gedenkschrift für Viera Němejcová-Pavúková. Internationale Archäologie – Studia Honoraria 21. Rahden/Westf., 207–232.
- Čtverák, V. 1995:
Poříčany. Výzkumy v Čechách 1990/2, 257–258.
- Čtverák, V. — Rulř, J. 1989:
Nálezy horizontu jordanovské kultury z Třebestovic, okr. Nymburk. Památky archeologické 80, 5–29.
- Dimítrevič, S. 1979:
Lasinja kultura. In: Benac, A. /ed./: Praistorija jugoslavenkih zemalja III: Eneolitsko doba. Sarajevo, 137–182.
- Dobeš, M. 1989:
Zu den äneolithischen Kupferflachbeilen in Mähren, Böhmen, Polen und in der DDR. Praehistorica 15, 39–48.
- Dobeš, M. 1992:
Die Beziehungen der Kupferindustrie Böhmens und Mährens zu dem Balkan zur Zeit des ältesten Kupferhorizontes. Studia Praehistorica 11–12, 334–338.
- Dobeš, M. 2000:
Raně eneolitické nálezy z Valova. In: Čech, P. — Dobeš, M. /eds./: Sborník Miroslavu Buchvaldkovi. Most, 59–66.
- Dobeš, M. 2013:
Měď v eneolitických Čechách. Dissertationes Archaeologicae Brunenses/Pragensesque 16. Praha.
- Dobeš, M. — Kostka, M. — Popelka, M. 2010:
Žárové hroby jordanovské kultury z Prahy - Bubenče a Dejvic. Archaeologica Pragensia 20, 294–316.
- Dobeš, M. — Kostka, M. — Stolz, D. 2007:
Sídliště kultur jordanovské a nálevkovitých pohárů v Praze - Ďáblicích. Archeologie ve středních Čechách 11, 79–124.
- Dobeš, M. — Metlička, M. 2014:
Raný eneolit v jihozápadních Čechách. Archeologie západních Čech – Supplementum 1. Plzeň.
- Dobeš, M. et al. 2011:
Dobeš, M. — Fojtík, P. — Kalábek, M. — Kalábková, P. — Peška, J.:
K počátkům výskytu měděné industrie na Moravě, sekery z Hulína – Pravčic a Laškova. Přehled výzkumů 51, 49–59.
- Domečka, L. — Sál, F. L. 1928:
Královéhradecko. Díl I., část 1. Místopis soudního okresu Královéhradeckého. Hradec Králové.
- Dvořák, F. 1936:
Pravěk Kolínska a Kouřimska. Soupis archeologických památek. Kolín.
- Filip, J. 1948:
Pravěké Československo. Praha.
- Frajdl, J. — Zikmunda, V. 1965:
Listy z dějin východních Čech. Havlíčkův Brod.
- Frolík, J. 1988:
Archeologické nálezy Chrudimsko (T–Z). Chrudim.
- Furmanek, M. et al. 2013:
Furmanek, M. — Krupski, M. — Ehlert, M. — Grzeskowiak, M. — Haluszko, A. — Mackiewicz, M. — Sady, A.:
Dobkowice revisited. Interdisciplinary research on an enclosure of the Jordanów culture. Anthropologie 51/3, 375–396.
- Gänslmeier, R. 2009:
Lost villages: Wallerdorf – ein Weilerhof der Münchshofener Kultur. In: Husty, L. — Rind, M. M. — Schmotz, K. /Hrsg./: Zwischen Münchshofen und Windberg. Gedenkschrift für Karl Böhm. Rahden/Westf., 109–130.
- Garašanin, M. 1998:
Zur Verbreitung des Salkuta-Krivodol-Bubanj-Komplexes auf dem Mittleren Balkan. In: Anreiter, P. et al. /eds./: Man and the animal world. Studies in archaeozoology, archaeology, anthropology and palaeolinguistics in memoriam Sándor Bökönyi. Archaeolingua 8. Budapest, 265–274.
- Gediga, B. — Mozgala, M. — Murzyński, T. 2012:
Nowe źródła do poznania grupy jordanowsko-śląskiej. In: Juchelka, J. /ed./: Archeologický sborník: k šedesátým narozeninám Vratislava Janáka. Opava, 74–98.
- Gojda, M. 2002:
Leteckoarcheologický průzkum na Nymbursku a velké pravěké ohrazení u obce Chleby. Vlastivědný zpravodaj Polabí 36, 248–251.
- Grygiel, R. 2008:
Neolit i początki epoki brązu w rejonie Brzeźcia Kujawskiego i Osłoniek. Tom II - 3. Środkowy neolit. Grupa brzesko-kujawska kultury lendzielskiej. Łódź.
- Hellich, J. 1925:
Hromadný nález bronzových okras náprsních v Rašovicích. Památky archeologické 34, 316–319.
- Husty, L. — Meixner, G. 2009:
Ein neues Münchshöfener Grabenwerk in Riedling, Gde. Oberschneiding, Lkr. Straubing-Bogen. In: Schmotz, K. /Hrsg./: Vorträge des 27. Niederbayerischen Archäologentages. Rahden/Westf., 29–63.
- Jovanović, B. 2007:
Proto-Krivodol Phase and the Late Vinča Culture. In: Stefanovich, M. et al. /eds./: Prae: in honorem Henrieta Todorova. Sofia, 99–102.

- Justová, J. 1972:*
Pravěké a slovanské sídliště v poloze Staré Badry u Opolánek (okr. Nymburk). *Polabí* 1972, 45–49.
- Kalábková, P. 2007:*
Charakteristika osídlení lengyelské kultury v regionu Uničovska. *Pravěk NŘ* 17, 41–71.
- Kalábková, P. 2010:*
On the chronological position of Central Moravia during the Lengyel culture. In: Šuteková, J. et al. /eds./: *Panta rhei. Studies in chronology and cultural development of South-Eastern and Central Europe in earlier prehistory presented to Juraj Pavúk on the occasion of his 75. birthday.* Bratislava, 239–254.
- Kaufmann, D. 1995:*
Archäologische Funde der Jordansmühler Kultur in Mitteldeutschland. *Jahresschrift für mitteldeutsche Vorgeschichte* 77, 41–87.
- Kazdová, E. — Koštuřík, P. — Rakovský, I. 1994:*
Der gegenwärtige Forschungsstand der Kultur mit mährischer bemalter Keramik. In: *Internationales Symposium über die Lengyel-Kultur 1888–1988.* Brno – Łódź, 131–155.
- Klassen, L. 2000:*
Frühes Kupfer im Norden. Untersuchungen zu Chronologie, Herkunft und Bedeutung der Kupferfunde der Nordgruppe der Trichterbecherkultur. *Jutland Arch. Soc.* 36. Moesgård.
- Knor, A. 1948:*
Přehled archeologického výzkumu za r. 1939–1946. II. Neolitické nálezy z r. 1941–1946. *Zprávy památkové péče* 8, 43–46.
- Končelová, M. 2005:*
Struktura osídlení lidu s lineární keramikou ve východních Čechách. *Archeologické rozhledy* 57, 651–706.
- Korošec, J. 1960:*
Drulovka. *Zbornik filozofske fakultete III/4.* Ljubljana.
- Kos, L. 2013:*
Ohrazený areál u Všeclap, okr. Nymburk. Nové ohrazení časného eneolitu? *Archeologie ve středních Čechách* 17, 377–386.
- Koštuřík, P. 1997:*
Poznámky k jordanovské kultuře na Moravě. *Sborník prací Filozofické fakulty brněnské university M 2*, 89–111.
- Koštuřík, P. 2007:*
Eneolitické osídlení Hradiska u Kramolína ve středoevropských souvislostech. Brno.
- Koštuřík, P. — Rumianová, A. — Přichystal, A. 1997:*
Nálezy jordanovské keramiky z Drnovic a Radslavic (okr. Vyškov). *Pravěk NŘ* 7, 129–147.
- Koštuřík, P. — Šebela, L. 1994:*
Eneolitické sídliště v Dolních Věstonicích, okr. Břeclav. *Pravěk NŘ* 2/1992, 183–204.
- Koudelka, J. 1908:*
Praehistorické nálezy na Bydžovsku. *Památky archeologické* 22, 199–204.
- Koutecký, D. 2003:*
Bylany u Českého Brodu. *Fontes Archaeologici Pragenses* 29. Praha.
- Kovárník, J. 1994:*
Pravěké sídliště v Brně - Lišni, okr. Brno - město. *Pravěk NŘ* 2/1992, 77–98.
- Kovárník, J. 2000:*
K významu antropomorfních a gynekomorfních nádob. In: Pavlů, I. /ed./: *In memoriam Jan Rulf. Památky archeologické – Supplementum 3.* Praha, 182–195.
- Křišťuf, P. 2012:*
Nová radiokarbonová data z časného eneolitu v Čechách. In: Peška, J. — Trampota, F. /eds./: *Otázky neolitu a eneolitu 2011.* Mikulov – Olomouc, 61–66.
- Křivánek, R. 2002:*
Výsledky geofyzikálního průzkumu na k. ú. Chleby, okr. Nymburk. *Vlativědný zpravodaj Polabí* 36, 252–254.
- Kudrnáč, J. 1954:*
Chata z mladší doby kamenné v Klučově. *Památky archeologické* 45, 107–114.
- Kudrnáč, J. 1963:*
Vývoj slovanského osídlení mezi pražským Povltavím, Labem, Sázavou a Výrovkou. *Památky archeologické* 54, 171–223.
- Kudrnáč, J. 1984:*
Slovanské výšinné sídliště v Kounicích ve vztahu k osídlení v Pošembeří. *Archeologické rozhledy* 36, 279–287.
- Kudrnáč, J. 1989:*
Tismice. *Výzkumy v Čechách 1986–1987*, 199–200.
- Kulczycka-Leciejewiczowa, A. 1979:*
Pierwsze społeczeństwa rolnicze na Ziemiach Polskich. *Kultury kręgu Naddunajskiego.* In: *Prahistoria ziem Polskich II – Neolit*, 19–164.
- Kulczycka-Leciejewiczowa, A. 1993:*
Osadnictwo neolityczne w Polsce południowo-zachodniej: próba zarysu organizacji przestrzennej. *Wrocław.*
- Kutzián, I. 1958:*
Über südliche Beziehungen der ungarischen Hochkupferzeit. *Acta archaeologica Academiae Scientiarum Hungaricae* 9, 155–190.
- Lefranc, P. — Jeunesse, Ch. 1998:*
Wittenheim (Haut-Rhin, France). Un enclos palissadé de type „Kreispalisadenanlage“ dans le Roessen III du sud de la Plaine du Rhin supérieur ? *Anthropologie et Préhistoire* 109, 63–70.
- Lech, J. — Noworyta, E. 1979:*
Grob grupy jordanowskiej kultury lendzielskiej z Dobkowic, gm. Kobierzyce, woj. Wrocław. *Silesia Antiqua* 21, 7–13.
- Lichardus, J. 1998:*
Die Frühkupferzeit in Böhmen und ihre Verbindungen zu den westlichen und südlichen Nachbarn. *Saarbrücker Studien und Materialien zur Altertumskunde* 6/7, 9–89.
- Lutovský, M. — Smejtek, L. et al. 2005:*
Pravěká Praha. Praha.
- Lüning, J. 1976:*
Schussenried und Jordansmühl. In: Schwabedissen, H. /Hrsg./: *Die Anfänge des Neolithikums vom Orient bis Nordeuropa.* *Fundamenta A 3, Teil Vb.* Köln – Wien, 122–187.
- Matuschik, I. 1996:*
Brillen- und Hakenspiralen der frühen Metallzeit Europas. *Germania* 74, 1–43.
- Mazač, Z. — Tvrđík, R. 2003:*
Neolitický sídlištní areál a výrobní okrsek starší doby železné v Plaňanech (okr. Kolín). *Archeologie ve středních Čechách* 7, 95–104.
- Milojčić, V. 1949:*
Chronologie der jüngeren Steinzeit Mittel- und Südosteuropas. Berlin.
- Monumis:*
Kartotéka archeologických lokalit pro potřeby památkové péče. *Archiv ARÚ Praha.*
- Motýková, K. 2013:*
Archeologické stopy dávných věků v Nymburce a ve středním Polabí. *Doba kamenná.* Nymburk.
- Neustupný, E. 1969:*
Der Übergang vom Neolithikum zum Äneolithikum und der

- Ausklang der Lengyel-Kultur. Študijné zvesti Archeologického ústavu 17, 271–291.
- Neustupný, E. 2008: Všeobecný přehled eneolitu. – Časný eneolit. In: Neustupný, E. /ed./: Archeologie pravěkých Čech 4 – Eneolit. Praha, 11–59.
- Nikolov, B. 1974: Gradechnitza. Sofia.
- Novotný, B. 1948: Jordanovská skupina a jihovýchodní vlivy v českém neolitu. I, II. Rkp. disertační práce. Praha.
- Novotný, B. 1950: Jordanovská skupina a jihovýchodní vlivy v českém neolitu. Obzor prehistorický 14, 163–260.
- Noworyta, E. 1986: Osada grupy jordanowskiej kultury lendzielskiej w Tyńcu Małym, gm. Kobierzyce. Silesia Antiqua 28, 7–95.
- Olmerová, H. 1955: Eneolitické nálezy z Poříčan u Českého Brodu. Archeologické rozhledy 7, 289–292, 418.
- Patay, P. 1974: Die hochkupferzeitliche Bodrogeresztúr-Kultur. Berichte der RGK 55, 1–71.
- Pavelčík, J. 2001: Poznámky k závěrečné fázi lengyelského kulturního okruhu na Moravě (Problematika jordanovské skupiny). In: 50 let archeologických výzkumů Masarykovy univerzity na Znojemsku. Brno, 257–267.
- Pavlu, I. — Rulj, J. 1996: Nejstarší zemědělské osídlení na Kolínsku. Práce muzea v Kolíně – řada společenskovední 6, 121–169.
- Pavlu, I. — Zápotocká, M. 1979: Současný stav a úkoly studia neolitu v Čechách. Památky archeologické 70, 281–318.
- Pavúk, J. 2000: Das Epilengyel/Lengyel IV als kulturhistorische Einheit. Slovenská archeológia 48, 1–26.
- Pavúk, J. — Bátor, J. 1995: Siedlung und Gräber der Ludanice-Gruppe in Jelšovce. Nitra.
- Píř, J. L. 1898: Sídliště „na Skřipci“ u Plaňan. In: Archeologický výzkum ve středních Čechách 1897–98. Památky archeologické 18, 209–212, t. 20–21.
- Píř, J. L. 1899: Starožitnosti země české. Díl I, svazek 1. Čechy předhistorické. Praha.
- Pleiner, R. — Rybová, A. /red./ 1978: Pravěké dějiny Čech. Praha.
- Pleinerová, I. 1980: Kultovní objekty z pozdní doby kamenné v Březně u Loun. Památky archeologické 71, 10–60.
- Pleinerová, I. 1984: Häuser des Spätlengyelhorizontes in Březno bei Louny. Památky archeologické 75, 7–49.
- Pleslová-Štiková, E. 1977: Die Entstehung der Metallurgie auf dem Balkan, im Karpatenbecken und in Mitteleuropa, unter besonderer Berücksichtigung der Kupferproduktion im ostalpenländischen Zentrum (kultur-ökonomische Interpretation). Památky archeologické 68, 56–73.
- Podborský, V. 1993: Jordanovská skupina. In: Podborský, V. /ed./: Pravěké dějiny Moravy. Brno, 158–161.
- Podborský, V. 2006: Náboženství pravěkých Evropanů. Brno.
- Podborský, V. 2010: Ein Beitrag zur Periodisierung der südmährischen neolithischen bemalten Keramik. In: J. Šuteková et al. /eds./: Panta rhei. Studies in chronology and cultural development of South-Eastern and Central Europe in earlier prehistory presented to Juraj Pavúk on the occasion of his 75th birthday. Bratislava, 219–225.
- Podborský, V. et al. 1977: Podborský, V. — Kazdová, E. — Koštuřík, P. — Weber, Z.: Numerický kód moravské malované keramiky. Problémy deskripce v archeologii. Brno.
- Preidel, H.: Verzeichnis der Jordansmühler Kultur in Böhmen. Rkp. (Soupis lokalit do r. 1945). Archiv ARÚ Praha.
- Prkno, J. — Vávra, M. — Zápařka, L. 1987: Registrace terénních akcí v l. 1984–1985. Výzkumy v Čechách 1984–1985, 246.
- Procházka, A. 1907: Neolithické nálezy z Křenovic (u Slavkova). Pravěk 3, 12–14.
- Rakovský, I. 1989: Die neuesten Ergebnisse zur Bedeutung des mährischen Raumes zur Zeit des frühesten Äneolithikums. In: Das Äneolithikum und die früheste Bronzezeit (C14 3000–2000 b.c.) in Mitteleuropa: kulturelle und chronologische Beziehungen. Akten des 14. Internationalen Symposiums Prag – Liblice 1986. Praehistorica 15. Praha, 61–66.
- Rulj, J. 1983: Přírodní prostředí a kultury českého neolitu a eneolitu. Památky archeologické 74, 35–95.
- Rulj, J. 1998: K výzdobě české neolitické keramiky. Archeologické rozhledy 50, 20–34.
- Rulj, J. — Zápotocká, M. — Žegklitz, J. 1989: Obruby, okr. Mladá Boleslav. Výzkumy v Čechách 1986–1987, 126.
- Ruttikay, E. — Teschler-Nicola, M. — Stadler, P. 2014–2015: Eine epilengyelzeitliche Speichergrube mit Schädelnest aus Sommerein-Fuchsbicheläcker, VB Bruck an der Leitha, Niederösterreich. In: Doneus, M. — Griebel, M. /Hrsg./: Die Leitha – Facetten einer Landschaft. Archäologie Österreichs Spezial 3. Wien, 149–170.
- Rzepecki, S. 2011: The Roots of Megalithism in the TRB Culture. Łódź.
- Řídký, J. 2011: Rondely a struktura sídelních areálů v mladoneolitickém období. Diss. Arch. Brunenses/Pragensesque 10. Praha.
- Říhovský, J. 1992: Die Äxte, Beile, Meissel und Hammer in Mähren. Prähistorische Bronzefunde IX – Bd. 17. Stuttgart.
- Sankot, P. — Zápotocký, M. 2011: Eneolitický sídelní areál (jordanovská a řivnáčská kultura) s kruhovým objektem - rondelem v Tuchoměřicích, okr. Praha-západ. Památky archeologické 102, 59–116.
- Seger, H. 1906: Die Steinzeit in Schlesien. Archiv für Anthropologie N.F. 5, 116–141.
- Seger, H. 1916: Die keramischen Stilarten der Jungeren Steinzeit Schlesiens. Schlesiens Vorzeit in Bild und Schrift N.F. 7, 1–89.

- Schránil, J. 1928:*
Die Vorgeschichte Böhmens und Mährens. Berlin – Leipzig.
- Smejtek, L. — Sušická, V. 2009:*
Časně eneolitické nálezy z Prahy-Krče. *Archeologie ve středních Čechách* 13/1, 111–147.
- Soudský, B. 1966:*
Bylany – osada nejstarších zemědělců z mladší doby kamenné. Praha.
- Stadler, P. — Ruttkay, E. 2007:*
Absolute chronology of the Moravian-Eastern-Austrian Group (MOG) of the Painted Pottery (Lengyel-Culture) based on new radiocarbon dates from Austria. In: Kozłowski, J. K. — Raczky, P. /eds./: *The Lengyel, Polgár and related cultures in the Middle/Late Neolithic in Central Europe. Symposium Kraków 2006.* Kraków, 117–146.
- Steklá, M. 1959:*
Třídění vypíchané keramiky. *Archeologické rozhledy* 11, 211–260.
- Stocký, A. 1926:*
Pravěk země české I. Věk kamenný. Praha.
- Stolz, D. 2007:*
Časně eneolitický příkop v Trubíně, okr. Beroun. In: Tichý, R. /ed./: *Otázky neolitu a eneolitu našich zemí: sborník referátů z 25. zasedání badatelů pro výzkum neolitu Čech, Moravy a Slovenska, Hradec Králové 30. 10.–2. 11. 2006.* Hradec Králové, 129–130.
- Strobel, M. 2000:*
Die Schussenrieder Siedlung Taubried I (Bad Buchau, Kr. Biberach). Ein Beitrag zu den Siedlungsstrukturen und zur Chronologie des frühen und mittleren Jungneolithikums in Oberschwaben. Stuttgart.
- Svoboda, B. 1940:*
Pardubický kraj v pravěku. In: *Sborník města Pardubic.* Pardubice, 14–25.
- Šikulová, V. — Zápotocký, M. 2010:*
Raně eneolitický měděný pektorál z vrchu Kotouče u Štramberka. *Archeologické rozhledy* 62, 395–428.
- Šimek, E. 1935:*
Problémy moravské prehistorie. *Časopis Matice moravské* 59, 1–66.
- Škráde, F. 1927:*
Sídliště s přechodně neolitickou keramikou z Močovic u Čáslavě. *Památky archeologické* 35, 315–326.
- Šmíd, M. 2011:*
Půdorys domu jordanovské kultury z Rousínovce u Rousínova, okr. Vyškov (příspěvek k poznání časněeneolitické sídelní jednotky). *Pravěk NŘ* 19/2009, 3–21.
- Šmíd, M. 2012:*
Časně eneolitické osídlení ze dna Plumlovské údolní nádrže. *Přehled výzkumů* 53/1, 65–74.
- Špaček, J. — Snítíl, P. 2004:*
Archeologické výzkumy Městského muzea v Čelákovcích v roce 2003. *Středočeský vlastivědný sborník* 22, 165–172.
- Šumberová, R. 2012:*
Cesta napříč krajinou. Praha.
- Tichý, R. — Thér, R. — Papineschi, J. 2006:*
Tuněchody: jedno neobvyklé pohřebiště a sídliště z pravěku. *Živá archeologie* 7, 55–61.
- Todorova, H. 1990:*
Ein mittleneolithisches Haus aus Poduene (Sofia) aus der Vinča D2 Zeit. In: Srejović, D. — Tasić, N. /eds./: *Vinča and its World.* Beograd, 156–165.
- Tunia, K. 2006:*
„Temenos“ kultury pucharów lejkowatych w Słonowicach, pow. Kazimierza Wielka. In: Libera, J. — Tunia, K.: *Idea megalityczna w obrządku pogrzebowym kultury pucharów lejkowatych.* Lublin – Kraków, 335–340.
- Turek, J. 2005:*
Eneolit – pozdní doba kamenná. In: *Lutovský, M. — Smejtek, L. et al.:* 239–348.
- Tvrđík, R. 2000:*
Vítice, okr. Kolín. *Výzkumy v Čechách* 1998, 222.
- Vávra, M. 1981:*
Lengyelská kultura ve východní polovině Čech. I, II. Rkp. kandidátské disertace. ARÚ Praha.
- Vávra, M. 1987:*
Štolmíř, okr. Kolín. *Výzkumy v Čechách* 1984–85, 204–5.
- Vávra, M. 1989:*
Die Jordanów-Gruppe Böhmens. In: *Das Äneolithikum und die früheste Bronzezeit (C14 3000–2000 b.c.) in Mitteleuropa: kulturelle und chronologische Beziehungen.* Acta des 14. Internationalen Symposiums über das Äneolithikum und früheste Bronzezeit, Prag – Liblice 1986. *Præhistorica* 15. Praha, 71–74.
- Vávra, M. 2005:*
Klučov a Vinoř, pravěká výšinná opevněná sídliště. *Archeologie ve středních Čechách* 9, 187–195.
- Vávra, M. 2011:*
Sídliště lengyelské kultury na Českokobrodsku. *Archeologie ve středních Čechách* 15, 83–92.
- Vencl, S. 1963:*
Příspěvek k poznání východočeské skupiny šareckého stupně keramiky volutové. *Acta Musei Reginaehradecensis* 5, 3–63.
- Vích, D. 2001:*
Eneolitické nálezy na českomoravském pomezí. *Pravěk NŘ* 11, 61–100.
- Vích, D. — Soukup, M. 2008:*
Doklad staroeneolitického sídliště ve Vysokém Mýtě - Průhoněch (okr. Ústí nad Orlicí). *Archeologie ve středních Čechách* 12, 107–112.
- Vích, D. — Vokolek, V. 1997:*
Nálezy získané do sbírek AO MVČ v letech 1996–97. *Zpravodaj Krajského muzea východních Čech* 23, 3–27.
- Vildomec, Fr. 1930:*
O moravské neolitické keramice malované. *Obzor praehistorický* 7–8 (1928/29), 1–43.
- Vokolek, V. 1980a:*
Záchraný výzkum v Lochenicích, část 1. *Zpravodaj Krajského muzea východních Čech* 7/1, 29–64.
- Vokolek, V. 1980:*
Záchraný výzkum v Úhřeticích v r. 1979. *Zpravodaj Krajského muzea východních Čech* 7/1, 4–7.
- Vokolek, V. 2004:*
Katalog staré sbírky oddělení prehistorie a protohistorie Národního muzea. *Fontes Archaeologici Pragenses* 30. Praha.
- Vokolek, V. 2007:*
Katalog sbírky oddělení prehistorie a protohistorie Národního muzea II. *Nálezy do roku 1913 (neolit a eneolit).* *Fontes Archaeologici Pragenses* 32. Praha.
- Vokolek, V. — Zápotocký, M. 2009:*
Východní Čechy v raném eneolitu: lengyelská a jordanovská kultura. *Archeologie ve středních Čechách* 13, 567–654.
- Wojciechowski, W. 1966:*
Kryteria wyodrębnienia tzw. kultury jordanowskiej i jej zasięg terytorialny na Śląsku. *Archeologia Polski* 11, 363–375.

- Zalai-Gaál, I. — Osztás, A. — Somogy, K. 2014:
Zur relativen Chronologie der Lengyel-Kultur im westlichen Karpatenbecken. *Acta archeologica Academiae Scientiarum Hungaricae* 65, 285–334.
- Zápotocká, M. 1969:
Die Stichbandkeramik zur Zeit des späten Lengyel-Horizontes. In: Symposium über den Lengyel-Komplex und die benachbarten Kulturen (Nitra – M. Vozokany 1967). *Študijné zvesti AÚ SAV* 17, 541–574.
- Zápotocká, M. 1981:
Horní Cetno – soubor pozdně lengyelské keramiky z Pojizeří. *Praehistorica* 8. Praha, 43–50.
- Zápotocký, M. 1991:
Michelsberg und die relative Chronologie des frühen und älteren Äneolithikums in Böhmen. In: D. Jankowska, D. /Red./: Die Trichterbecherkultur – neue Forschungen und Hypothesen. Material des Internationalen Symposiums Dymaczewo 1988. Poznań, 201–211.
- Zápotocký, M. 1995:
Čáslavská kotlina v eneolitu (1. část). *Archeologické rozhledy* 47, 58–90.
- Zápotocký, M. 1996:
Raný eneolit v severočeském Polabí. *Archeologické rozhledy* 48, 404–459.
- Zápotocký, M. 2000:
Cimburk und die Höhensiedlungen des frühen und älteren Äneolithikums in Böhmen. Praha.
- Zápotocký, M. 2000a:
Eneolitické gynekomorfní nádoby z Čech. In: Čech, P. — Dobeš, M. /eds./: Sborník Miroslavu Buchvaldkovi. Most, 287–297.
- Zápotocký, M. 2013:
Kultura nálevkovitých pohárů v severočeském Polabí (ca 40.–33. století př. Kr.). *Archeologie ve středních Čechách* 17, 387–513.
- Zápotocký, M. — Dreslerová, D. 1996:
Jenštejn. Eine neuentdeckte frühäneolithische Gruppe im Mittelböhmen. *Památky archeologické* 87, 5–58.